

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER: ÇEKİCİ GÜÇLER
YAKLAŞIMI

Doktora Tezi

Buket ALTINÖZ

Danışman
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir
Eylül 2021

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER: ÇEKİCİ GÜÇLER
YAKLAŞIMI

Doktora Tezi

Buket ALTINÖZ

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir

Eylül, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Buket ALTINÖZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Uluslararası Göçe Etki Eden Faktörler: Çekici Güçler Yaklaşımı” adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Buket ALTINÖZ

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

İktisat Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK danışmanlığında Buket ALTINÖZ tarafından hazırlanan “Uluslararası Göçe Etki Eden Faktörler: Çekici Güçler Yaklaşımı” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman :Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

.....

Üye : Doç. Dr. Metin KAPLAN

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ebru TOPCU

.....

Üye : Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOĞLU

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi. Ayberk Nuri BERKMAN

.....

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /..... / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır. /..... /

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince ve tezimin her aŐamasında bilgi ve deneyimleri ile sağladığı bilimsel katkıların yanı sıra tüm sorularıma sabır ve titizlikle cevap veren, her zaman pozitif yaklaşımıyla tez sürecimin başından sonuna kadar akıcı bir şekilde ilerlemesini sağlayan değerli danışman hocam Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK'e teşekkürü borç bilirim. Doktora eğitimim boyunca akademik tecrübesi ve bilgi birikiminden ilham aldığım, bilimsel katkı ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Alper ASLAN'a teşekkürlerimi sunarım. Tezimi inceleyip yorum ve görüşlerini sunarak tezimin son halini almasına katkıda bulunan değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Metin KAPLAN, Dr. Öğr. Üyesi Ebru TOPCU, Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Ayberk N. BERKMAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca beni bugünlere getiren, maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan annem ve babama sonsuz teşekkür ederim. Son olarak hayatımın her aŐamasında karşılaştığım tüm zorluklarda desteklerini her zaman hissettiğim ve doktora tezimin yazım süreci boyunca beni daima motive eden abim ve ablama teşekkür ederim.

Buket ALTINÖZ

Eylül, 2021

Uluslararası Göçe Etki Eden Faktörler: Çekici Güçler Yaklaşımı
Buket ALTINÖZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana
Bilim Dalı, Doktora, Eylül 2021
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ÖZET

Uluslararası göç bireylerin vatandaşı olduğu ülkelerden çeşitli sebeplerle bir başka ülkeye yerleşmesi olarak ifade edilen bir nüfus hareketidir. Temelinde insan faktörü olması nedeniyle göç bir işgücü hareketliliği olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle gerek göçe ev sahipliği yapan ülkeler gerekse göç veren kaynak ülkeler açısından özellikle kalkınmaya yansımaları kaçınılmazdır. Bu durum ülkelerin çeşitli göç politikaları geliştirmesini gündeme getirmektedir. Bununla birlikte söz konusu politikaların geliştirilmesi esasında göçün nedenlerinin iyi tanımlanmış olması ile ilgilidir. Böylece bireylerin göç kararında etkisi olan faktörlerin göz önünde bulundurulması potansiyel göç politikalarının etkinliğinin artmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı uluslararası göçün dinamiklerini OECD ülkeleri için çekici faktörler yaklaşımıyla ele almaktadır. Bu amaç etrafında göçe etki etmesi muhtemel çekici faktörler ekonomik, sosyal, çevresel, politik ve kurumsal olmak üzere beş farklı kategoride ele alınmıştır. Söz konusu araştırma 2000-2017 dönemi verileri ile Panel Vektör Autoregression (PVAR) yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Ekonomik göstergeler bakımından uzun dönemde bu ülkelerde işsizlik oranı ve ekonomik büyüme artışının göçmen nüfusu azalttığı, küreselleşme ve sağlık harcamalarının ise göçmen nüfusu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çevresel faktörler olarak emisyonların uzun dönemde göç üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı gözlemlenirken, ülke yüzölçümünün ve ekilebilir alanların göç üzerinde pozitif bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Sosyal faktörlere ilişkin sonuçlar insani gelişim düzeyinde bir iyileşmenin ev sahibi ülkelerde göçmen nüfus artışına neden olduğunu gösterirken, internet kullanımındaki artışın göçü azaltıcı etkisini ortaya çıkarmıştır. Politik faktörlerden demokrasi düzeyi, hükümet ideolojisinin sola yakınlığı ve kadınların politik güçlendirilmesi bu ülkelere göçü teşvik etmektedir. Son olarak kurumsal faktörler için elde edilen bulgulara göre ekonomik özgürlük ve sivil toplum katılım endeksi göçmen nüfus üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Göç, ekonomik faktörler, politik faktörler, kurumsal faktörler, panel veri.

Factors Affecting International Migration: Pull Forces Approach

Buket ALTINÖZ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department of
Economics, Ph.D., September 2021**

Supervisor: Professor Dr. Serdar ÖZTÜRK

ABSTRACT

International migration is a population movement that is expressed as the settling of individuals in another country for various reasons from the countries of which they are citizens. Migration is accepted as a labor mobility because its base is the human factor. For this reason, its reflections on development are inevitable, especially in terms of both countries hosting the migration and the originating countries. This situation brings the development of various immigration policies of countries to the agenda. However, the development of these policies is mainly related to the well-defined causes of migration. Thus, considering the factors that have an impact on the migration decision of individuals, increases the effectiveness of potential migration policies. In this context, the aim of this study is to examine the dynamics of international migration with the pull factors approach for OECD countries. The potential pull factors are discussed in five different categories: economic, social, environmental, political and institutional. The research is carried out using the Panel Vector Autoregression (PVAR) approach with the data of the 2000-2017 period.

In terms of economic indicators, it has been concluded that the unemployment rate and economic growth increase in these countries in the long run decrease the immigrant population, while globalization and health expenditures increase the immigrant population. While it has been observed that emissions as environmental factors have a statistically insignificant effect on migration in the long run, it has been determined that the land area and arable land have a positive effect on migration. The results on social factors revealed that an improvement in the level of human development led to an increase in the immigrant population in host countries, while the increase in internet use revealed the effect of reducing migration. Among the political factors, the level of democracy, the closeness of the government ideology to the left and the women political empowerment encourage immigration to these countries. Finally, according to the findings for institutional factors, economic freedom and civil society participation index have a positive effect on the migration.

Keywords: Migration, economic factors, political factors, institutional factors, panel data.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	iv
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	v
KABUL VE ONAY SAYFASI	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE FARKLI GÖÇ YAKLAŞIMLARI VE GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	5
1.1.1. Kavramsal Çerçeve.....	5
1.1.2. Göç Türleri	6
1.1.2.1. Yönüne Göre Göçler: İç ve Dış Göç.....	6
1.1.2.2. Göçe Karar Verme Açısından: Zorunlu ve Gönüllü Göç	8
1.1.2.3. Süresine Göre Göçler: Geçici ve Sürekli Göç	9
1.1.2.4. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre: İşgücü ve Beyin Göçü	10
1.1.2.5. Yasalara Uyum Açısından Göçler: Düzenli ve Düzensiz Göç	11
1.2. GÖÇLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	12
1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı	12
1.2.2. Stouffer Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	14
1.2.3. Lee İtme-Çekme Kuramı.....	15
1.2.4. Petersen Beş Göç Tipi Kuramı	15
1.2.5. Neoklasik Ekonominin Makro ve Mikro Kuramı	17
1.2.6. İkili İşgücü Piyasası Modeli	19
1.2.7. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Kuramı	20
1.2.8. İlişkiler Ağı Kuramı	22
1.2.9. Kurumsal Kuram	23

1.2.10. Kümülatif Nedensellik.....	24
1.2.11. Göç Sistemleri Kuramı	26
1.3. ULUSLARARASI GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	27

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER	29
2.1.1. Ekonomik Büyüme.....	29
2.1.2. İşsizlik	32
2.1.3. Enflasyon.....	34
2.1.4. Ar-Ge Harcamaları	36
2.1.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler	38
2.1.6. Eğitim ve Sağlık Harcamaları	41
2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER.....	44
2.2.1. Nüfus Artışı	45
2.2.2. Suç Oranı	48
2.2.3. İnsani Gelişim.....	49
2.3. ÇEVRESEL FAKTÖRLER.....	51
2.3.1. Hava Kirliliği.....	51
2.3.2. Orman Alanı	53
2.3.3. Doğal Afetler	54
2.3.4. Tarım Arazisi.....	55
2.4. POLİTİK VE KURUMSAL FAKTÖRLER.....	57
2.4.1. Demokrasi Düzeyi.....	57
2.4.2. Politik İstikrarsızlık	59
2.4.3. İktidarın İdeolojik Eğilimi.....	62
2.4.4. Kadınların Politik Güçlendirilmesi	63
2.4.5. Yolsuzluk.....	65
2.4.6. Özgürlükler.....	66
2.4.7. Sivil Toplum Kuruluşları.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNDE GÖÇÜN NEDENLERİNE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

3.1. Literatür İncelemesi	70
3.2. Ekonomik, Sosyal, Çevresel, Politik ve Kurumsal Faktörlerin Uluslararası Göçe Etkilerinin Analizi	77
3.2.1. Model.....	77
3.2.2. Veri Seti.....	79
3.2.3. Metodoloji	80
3.2.4. Bulgular	82
SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Modellere İlişkin İstikrar Grafikleri.....	93
Şekil 3.2. Etki-Tepki Grafiği Model 1	94
Şekil 3.3. Etki-Tepki Grafiği Model 2	95
Şekil 3.4. Etki-Tepki Grafiği Model 3	96
Şekil 3.5. Etki-Tepki Grafiği Model 4	97
Şekil 3.6. Etki-Tepki Grafiği Model 5	98

TABLÖLAR LİSTESİ

GİRİŞ

İnsanların yaşamak ve/veya çalışmak için bir yerden başka bir yere taşınması göç olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde uluslararası göç, etkileri büyük ölçüde hissedilen küresel bir fenomen haline gelmiştir. Bu etkiler çoğunlukla kalkınma bakımından uluslararası göçün avantaj ve dezavantajları olarak ele alınmaktadır. Vasıflı ve vasıfsız işgücünün gerekli bilgi, uzmanlık ve sağladığı hizmetten fayda elde eden ev sahibi ülke için göç kalkınmayı kolaylaştıran bir unsur olarak kabul edilmektedir. Öte yandan göç alan ülke, ülkeye mülteci olarak gelen ve esasında istenmeyen göçmenler nedeniyle, zarar görme ihtimali ile de karşı karşıyadır. Göç veren ülke açısından bakıldığında ise, yurtdışında yaşayan göçmenler tarafından bu ülkelere gelen döviz akışları olumlu bir etki ortaya çıkarırken kalifiye işgücünün yoğun çıkışı bu ülkelere zarar vermektedir. Bu kapsamda göç esasında bir beşerî sermaye hareketi olarak belirtilmektedir.

Ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkiler nedeniyle göç süreçlerinin iyi yönetilmesi ve göç politikalarının belirlenmesi hem ev sahibi hem de kaynak ülkeler için büyük öneme sahiptir. Göçler sonucunda göç veren ülkenin nüfusu azalırken göç alan ülkede bir nüfus artışı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu demografik değişim ise beraberinde pek çok potansiyel etkiye sahip olduğundan iyi yönetilen göç süreçleri söz konusu nüfus dalgasının olumsuz etkilerinin hafifletilmesine olanak sağlamaktadır. Sürecin iyi yönetilmesi hem göç alan ülkenin bu emek gücü göçünden en verimli şekilde faydalanması hem de emek gücü kaybı yaşayan ülkenin bu nüfus hareketinin önüne geçmesi açısından önemlidir. Bu ise temelde göçe neden olan faktörlerin belirlenmesi ve böylece bireyleri göç için teşvik eden unsurlara odaklanan

politikaların oluşturulması ile ilişkilidir. Dolayısıyla bireyleri buldukları yerden başka bir ülkeye göç etme konusunda teşvik eden faktörlerin iyi belirlenmesi özellikle kaynak ülkenin bu beşerî sermaye kaybını önlemek için hangi hususlarda iyileştirme sağlaması gerektiği hakkında fikir vermektedir. Bununla birlikte söz konusu politikalar sonucunda küresel çapta nüfusun dengesiz dağılımının da önüne geçilmesi muhtemeldir.

Günümüzde uluslararası göçün ekonomik nedenleri yoğun bir şekilde tartışılmakla beraber, göçün temelde insan faktörüne dayalı bir olgu olduğu göz önüne alındığında, ekonomik faktörlerin yanı sıra farklı kategorilerden pek çok dinamiğe bağlı olduğunu söylemek kaçınılmazdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı ekonomik, sosyal, çevresel, politik ve kurumsal faktörlerin uluslararası göç üzerindeki etkisini araştırmaktır. Böylece uluslararası göç için bireylerin kararlarında etkili olan unsurlar kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Böylesi bir araştırma, göç süreçlerinin yönetimi açısından hem ev sahibi hem de kaynak ülkeye farklı politika seçenekleri sunarak, ülkenin sahip olduğu mevcut durumla bağlantılı olarak hayata geçirilmesi daha olası politika alternatiflerinin değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Nitekim, yalnızca belirli bir kategorideki göçe neden olan dinamiklerin tespit edilmesi ülkeleri o alanda politikalar uygulamaya yönlendirirken, diğer seçeneklerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Uluslararası göçün ekonomik, sosyal, çevresel, politik ve kurumsal faktörlerle ilişkisi olduğu hipotezi kapsamında belirlenen çalışmanın amacına uygun olarak ülke, dönem, değişkenler ve yöntem bakımından sınırlar oluşturulmuştur. Bu çalışmada 32 OECD ülkesine ait 2000-2017 dönemi verileri kullanılmıştır. Çalışmada göçe etki eden ekonomik faktörler olarak ekonomik büyüme, işsizlik oranı, enflasyon oranı, sağlık harcamaları ve küreselleşme endeksi; çevresel faktörler olarak karbondioksit emisyonu, metan emisyonu, toplam arazi alanı, orman alanı ve tarıma elverişli alan; sosyal faktörler olarak nüfus yoğunluğu, kentleşme oranı, toplam nüfus, insani gelişim endeksi ve internet kullanım oranı; politik faktörler olarak demokrasi düzeyi, kadınların siyasi güçlendirilmesi, yasama sürecinde usulsüzlük; hükümetin ideolojik eğilimi ve politik istikrarsızlık; kurumsal faktörler olarak ise ekonomik özgürlük endeksi, sivil toplum katılım endeksi, sivil haklara erişim eşitliği, hükümetin etkinliği

ve regülasyonların kalitesi değişkenleri kullanılmıştır. Ülke, dönem ve değişkenler bakımından yapılan bu sınırlandırmalardaki temel husus mümkün olan en geniş veri kümesinin temin edilmesidir. Çekici faktörler bağlamında OECD ülkeleri için söz konusu döneme ilişkin elde edilen veriler ile bir panel veri analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda hem kısa hem de uzun dönem için detaylı bir analiz imkânı sunan Panel Vektör Autoregression (PVAR) yaklaşımı benimsenmiştir. Belirlenen amaç ve çalışmanın sınırları kapsamında bu tez üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle göç kavramı açıklanarak göç türlerinden bahsedilmiştir. Devamında göçle ilgili ortaya atılan farklı teorik yaklaşımlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bölümün sonunda ise uluslararası göçün tarihsel gelişim sürecinden küresel çapta genel hatları ile bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası göçe etki eden ekonomik, sosyal ve demografik, çevresel, politik ve kurumsal faktörler teorik çerçevede ele alınarak göç kararlarındaki olası etki mekanizmalarından bahsedilmiştir. Ekonomik faktörler kapsamında ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, Ar-Ge harcamaları, kamu harcamaları ve vergiler, eğitim ve sağlık harcamaları teorik çerçevede incelenmiştir. Sosyal ve demografik faktörler kapsamında nüfus artışı, suç oranı ve insani gelişim üzerinde durulmuştur. Çevresel faktörler olarak hava kirliliği, orman alanı, doğal afetler ve tarım arazisinin göç ile etkileşimi ele alınmıştır. Son olarak politik ve kurumsal faktörler olarak demokrasi düzeyi, politik istikrarsızlık, iktidarın ideolojik eğilimi, kadınların politik güçlendirilmesi, yolsuzluk, özgürlükler ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası göç ile etki mekanizması anlatılmıştır.

Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde uluslararası göçün nedenlerini araştıran ampirik çalışmalara ilişkin literatür incelenmiştir. Ardından teorik perspektiften göç ile ilişkisi ikinci bölümde ele alınan unsurlara karşılık gelen ve söz konusu beş kategori kapsamında temin edilebilen veriler ile OECD ülkelerine göçü teşvik eden faktörler PVAR yaklaşımı benimsenerek analiz edilmiştir. Söz konusu analiz kapsamında benimsenen modeller tanıtılarak veri seti hakkında bilgi verilmiştir. Ardından uygulanan ekonometrik yaklaşıma ilişkin metodolojiye yer verilmiştir.

Bölümün devamında söz konusu uygulamaya yönelik sonuçlar detaylı olarak sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE İLE FARKLI GÖÇ YAKLAŞIMLARI VE GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TÜRLERİ

Bu başlık altında öncelikle göç kavramına ilişkin genel bir kavramsal çerçeve sunularak ardından belli başlı göç türleri ve bu göç türleri arasındaki farklılıklara değinilmiştir.

1.1.1. Kavramsal Çerçeve

Uluslararası göç kavramı Birleşmiş Milletler (1998) tarafından demografik bir fenomen olarak kabul edilmekle birlikte, yine uluslararası çerçevede göçmen kavramı mekân ve zaman unsurlarını içinde barındıran ve bu bağlamda bir ülkeden diğerinde (olağan ikameti dışında) en az bir yıl süre ile bulunan bireyleri tanımlamaktadır (Osaki-Tomita, 2017). Terminolojik olarak uluslararası göç geniş bir nüfus hareketini, bu hareketin nedenlerini ve göçmenlerin ev sahibi ülkede ne kadar süreyle ve hangi koşullarda kalabileceklerini belirleyen bir yasal statüyü kapsar (World Health Organization, 2003).

Göç genel anlamda sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır ve göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarını gündeme getirmektedir. Göçmen kavramı ülkesinde içinde bulunduğu birtakım memnuniyetsizler nedeniyle başka ülkeye yasal veya yasal olmayan yollarla giden bireyleri tanımlamaktadır. Sığınmacı denildiğinde

ise Cenevre sözleşmesinde belirtilen sebeplerden ötürü ülkesini terk etmek zorunda kalanları tanımlarken, mültecilik ile karıştırılmaması gereken bir kavram olduğu unutulmamalıdır. Nitekim mülteci kavramı da sığınmacılıkta olduğu gibi daha güvenli yaşam koşullarına ulaşmak için başka bir ülkeye iltica etmek anlamındadır. Mülteciler uluslararası anlaşmalarla özel statü ve hukuki korumaya sahipken, sığınmacılar resmi olarak statüleri tanınmamış bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Göçmen ise bu iki kavramın ötesinde gönüllü sebeplerle ülke değiştirmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 26).

Göçe ilişkin yapılan açıklamaların temelinde esasen insanların daha iyi geçim koşulları, daha büyük fırsatlar elde etme ve gelişmiş güvenlik sistemlerinden faydalanma gibi amaçlarla insanların yerleşim yerinde değişiklik yaşaması yer almaktadır. Öte yandan kavramsal açıdan göçün daha detaylı analizi göç türlerine göre farklılık göstermektedir. Nitekim her ne kadar bu tezde uluslararası göç kavramı esas alınsa da teorik literatürde iç göçlerin yeri de yadsınamaz bir öneme sahiptir. Buna ek olarak göçün zorunlu veya gönüllü olup olmaması, işgücü veya beyin göçü şeklinde olması, yasal veya yasal olmaması gibi farklı açılardan ele alınan kapsamlı bir sosyal kavramdır. Öte yandan teorik çerçevede göçe yönelik geçmişten günümüze pek çok yaklaşım geliştirilmiştir ve bu yaklaşımların anlaşılması da konunun detaylarının ortaya konması açısından elzemdir.

1.1.2. Göç Türleri

Göç türleri yönüne göre, göçe karar verme açısından, süresine göre, göç edenlerin niteliklerine göre ve yasalara uyum bakımından beş farklı kategori halinde açıklanmıştır.

1.1.2.1. Yönüne Göre Göçler: İç ve Dış Göç

Yönüne göre göçler iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmakla birlikte iç göçler genel olarak ülke sınırları içerisinde daha çok şehir değişikliği olarak tanımlanırken, dış göçler sınır ötesi bir göç hareketine karşılık gelmektedir. İç göç insanların mekânsal dağılımının zaman içinde değiştiği önemli bir mekanizma olarak kabul edilmektedir (Etzo, 2008).

Genel olarak kırdan kente göç olarak tabir edilen iç göç geçmiş dönemlerde ekonomik anlamda olumlu olarak karşılanmaktaydı. Bu görüşe göre hızla artan iç göç, sürekli büyüyen modern endüstrinin ucuz insan gücü ihtiyacını sağlamak için arzu edilen bir süreç olarak değerlendirilmekteydi. Yani söz konusu insan kaynağı marjinal sosyal ürünlerinin genellikle sıfır olduğu varsayılan konumlarından bu marjinal ürünlerin sadece pozitif olmakla kalmayıp, aynı zamanda sermaye birikimi ve teknolojik ilerlemenin bir sonucu olarak hızla büyüdüğü yerlere kaydırıldığından, süreç sosyal açıdan yararlı olarak kabul edilmekteydi. Ancak günümüzde artan iç göçün ekonomistler tarafından artan kentsel işgücü talebinin sorunlarını çözmek için faydalı bir süreç olarak görülmemektedir. Bunun aksine günümüzde iç göç kentsel ve kırsal alanlar arasındaki ekonomik ve yapısal dengesizliklere neden olmakta ve kentsel işsizlik sorunlarını şiddetlendiren bir süreç olarak kabul edilmektedir (Todaro, 1980:361).

İç göç genel olarak dört türden oluşmaktadır. Bunlar kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra ve kentten kente şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kırdan kıra şeklinde gerçekleşen göç nispeten daha düşük yatırım gerektirdiğinde, genellikle düşük eğitilmiş ve düşük gelirli yoksul gruplarda ortaya çıkmaktadır. Kırdan kente göçler kırsal alanlar arasındaki ücret farklılıklarının artması gibi genellikle daha iyi ekonomik koşullara ulaşma güdüsüyle gerçekleşmektedir. Öte yandan kentlerdeki gelirin kırsal alanlardan çok daha yüksek olmadığı durumlarda bile, kırsal alanlarda hasat mevsimine bağlı olarak gelirin düzensizliği bireylere kentlerdeki düzenli gelir akışına yönlendirmektedir. Bir diğer iç göç türü olan kentten kıra göç daha çok bir geri dönüş anlamı taşımaktadır. Bu geri dönüş bireylerin emeklilik dönemini kırsal alanlarda geçirme istediğinden kaynaklanabileceği gibi farklı nedenleri de içinde barındırabilmektedir. Bu durumda her ne sebeple olursa olsun bireyin daha iyi ekonomik koşullara sahip ve daha eğitilmiş bir şekilde geri döneceği genel olarak kabul görmektedir. Son olarak kentten kente göç de oldukça yaygın bir iç göç türü olmakla birlikte eğitim, iş değişikliği, atanma gibi birtakım gerekçelerle ortaya çıkmaktadır (Deshingkar ve Grimm, 2005).

Uluslararası göç olarak adlandırılan göçler de iç göçlerle benzer şekilde daha çok ekonomik kaygılarla yapılmaktadır. İç göçlerden farklı olarak bu göç türünde

bireylerin vatandaşı oldukları ülkeden tamamen ayrılıp başka bir ülkeye yerleşmeleri söz konusudur. Uluslararası göç özellikle 20. Yüzyılın sonlarından itibaren önemi artan bir sosyal konu olarak bilinmektedir. Özellikle siyasi istikrarsızlık, insan haklarının yetersizliği, rejim baskısı, iç savaş hali, etnik gerilimler, işgücü talebinin yetersizliği, gelir dağılımı adaletsizliği, coğrafi koşullarla ilgili sorunlar gibi nedenlerle insanlar ülkelerinden göç ederek ucuz işgücü talebi yüksek olan ülkelere yönelmektedir (Deniz, 2015: 178). Göçe neden olan pek çok itici faktör olduğu gibi ev sahibi ülkeler açısından çekici unsurlar da göç kararı üzerinde etkili olmaktadır. Öte yandan göçmenler gittikleri ülkelerde de birçok etkilere neden olmasıyla tartışılmalı bir konudur. Bu etkiler işgücü piyasalarında gözlenmekle birlikte, ev sahibi ülkenin etnik, sosyal ve kültürel yapısında değişiklik şeklinde de ortaya çıkabilmektedir.

1.1.2.2. Göçe Karar Verme Açısından: Zorunlu ve Gönüllü Göç

Göçe karar vermede bireyler açısından zorunluluk durumları olabileceği gibi gönüllülük esasına dayalı bir yer değişikliği de söz konusu olabilir. Öncelikle zorunlu göç genellikle mültecileri ve zorla yerinden edilmiş kişileri içermektedir. Bu göçün çoğu zaman savaş ve çatışmalardan kaynaklandığı bilinmekle birlikte, bunun yanı sıra siyasi, dini ve diğer zulümlerden (kaçakçılık, insan kaçakçılığı gibi) de zorunlu göçe kaynaklık edebilmektedir. Bunlara ek olarak doğal veya insan kaynaklı afetler de zorunlu bir yer değiştirmenin nedeni olarak sayılmaktadır (Reed, 2018). Zorunlu göçte insanların birçoğu yaşamlarını tehdit eden durumlardan kaçmak için kendi inisiyatifleriyle yola çıksa da bir grup insan aslında bir bölgenin etnik, dini veya diğer bileşimini azaltmaya veya değiştirmeye niyetli hükümetler ve isyancı gruplar tarafından evlerinden sürülmektedir. Dolayısıyla zorunlu göçmenler, sığınak aramak için uluslararası sınırları aşan ve ülke içinde yerinden edilmiş kişileri içermektedir (Martin, 2010: 39).

Zorunlu olarak göç eden bireyler 1951 Mülteci Sözleşmesinin kabul edilmesini takiben, bu kişilerin haklı gerekçelere dayanan zulme uğrama korkusu olduğu görülmüş ve mülteci olarak adlandırılmışlardır. Bu sözleşmede ırk, din, milliyet, siyasi görüş veya bir sosyal grubun üyeliği olmak üzere beş özel zulüm gerekçesini tanımlamıştır. 1967 yılında ise Sözleşmeye bir Protokol eklenmesiyle sözleşmenin

zamansal ve coğrafi kısıtlamaları kaldırılarak evrensel bir hale getirilmiştir. Sözleşmenin kabul edilmesini izleyen yıllarda ise beş temel zulüm kapsamı genişletilerek çatışma, şiddet ve diğer itici güçler nedeniyle yerlerinden edilmiş ancak ilk başta bu zulümlere maruz kalmayan istemsiz göçmenlerin geniş bir yelpazesini kapsayan genel bir tanım yapılmıştır (Zetter, 2014:21). Mülteciler uluslararası anlaşmalarla kazandıkları bu statü neticesinde hukuku koruma altına alınarak sığınma talebi resmen kabul edilmiş kişileri kapsamaktadır. Öte yandan mültecilerin yanı sıra aynı nedenlerle ülkelerini terk etmelerine rağmen mültecilik statüsüne sahip olmayan diğer grup zorunlu göçmenler ise sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. Bu grup henüz sığınma başvurusu sonuçlanmayan kişilerden oluşmaktadır (McBrien, 2017:117).

Zorunlu göçün yanı sıra gönüllü olarak bireylerin ulusal sınırları aşarak başka ülkeye ve/veya bölgelere göç etmesi de söz konusu olabilmektedir. Gönüllü göç kavramı yeni bir fenomen olmamakla birlikte tarih boyunca çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Düşük ve orta gelirli ülkelere gelişmiş ülkelere (güney-kuzey göç), gelişmiş ülkelere düşük ve orta gelirli ülkelere (kuzey-güney göç), düşük ve orta gelirli ülkeler arasında (güney-güney göç) ve gelişmiş ülkeler arasında (kuzey-kuzey göç) şeklinde türleri ile karşılaşmak mümkündür (Renzaho, 2016:123). Gönüllü göç bir seçimi ifade etmektedir ve insanların neden göç etmeyi tercih ettikleri tartışmalı bir konudur. Dolayısıyla bu çalışmanın odağında yer alan göçün belirleyicileri esasen gönüllü göçün dinamiklerini tespit etmeye dayalıdır. Nitekim, sosyal bilimler bir asırdan fazla bir süredir insanların göç etme arzusunun nedenlerini anlamaya çalışmaktadır.

1.1.2.3. Süresine Göre Göçler: Geçici ve Sürekli Göç

Bir yerden başka bir yere göç eden bireylerin gittiği yerde bulunma süresine bağlı olarak geçici ve sürekli göçten bahsedilebilmektedir. Her iki göç türü arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Birincisi, göç denildiğinde genellikle yeni bir ikamet yerine kalıcı bir geçiş olarak düşünülürken, geçici göç hareketleri değişkendir ve sürekli tekrarlanır. Bu kapsamda mevsimlik göçler geçici göçe örnek olarak verilebilir. Böylece ikinci olarak geçici göçlerin mevsimsel düzeninde birbirine karşıt noktalar bulunurken, kalıcı göç yıl boyunca aşağı-yukarı eşit bir şekilde

gerçekleşmektedir. Üçüncüsü, geçici göç durumunda söz konusu göç hareketleri birikimli (kümülatif) değil geçici olarak değerlendirilir. Bu ise geçici göç alan bölgelerde yıl boyunca nüfus dağılımında çarpıcı mekânsal farklılıklara yol açmaktadır (Bell and Ward, 2000:99). Her iki göç türü arasındaki bu farklılıklar, göç hareketlerinin sıklığı, mevsimsel duyarlılığı ve nihayetinde süresinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Kalıcı göç, kalıcı bir istihdam fırsatını ve bununla birlikte kalıcı bir ikamet değişikliğini içermektedir. Bu tür bir göç genellikle daha uzun mesafelerde gerçekleşmekte ve daha fazla ön yatırım gerektirmektedir. Geçici göç ise genellikle geçici bir istihdam fırsatını içermekle birlikte, geçici bir ikamet değişikliği ve nihai olarak köken ülkeye geri dönüşü ifade etmektedir. Geçici göç yaygın olarak daha kısa mesafelerde daha sık olarak gerçekleşmekte ve nispeten daha az ön yatırım gerektirmektedir (Chen, Kosec ve Mueller, 2019).

Geçici ve kalıcı göç esasında bireyin seçimini ortaya koymaktadır. Buna göre geçici göç en sahibi ülkede bir süre geçirdikten sonra menşe ülkeye geri dönme kararını içerisinde barındırmaktadır. Geri dönüş kararı ise çeşitli faktörlere bağlı olarak verilmektedir. Bunlar ev sahibi ülke ile menşe ülke arasındaki satın alma gücü farklılıkları, beşerî sermayeye yatırım arasındaki farklılıklar, fiziki sermayenin getirisi arasındaki farklılıklar gibi ekonomik birtakım faktörler olabileceği gibi yaşan kalitesini belirleyen pek çok dinamiği de kapsamaktadır (Vadean and Piracha, 2009). Bununla birlikte geçici göçmenler kalıcı göçmenlerden farklı olarak, menşe ülkeye döndüklerinde ekonomik durumlarını iyileştirmek için daha fazla tasarruf etme isteğine sahip olabilmektedir. Bu nedenle göçmenlerin tasarruf davranışlarındaki farklılıkları analiz ederken geçici ve kalıcı göçmenler arasında ayırım yapmak ve göçmen dövizlerini hesaba katmak bu noktada önem kazanmaktadır (Bauer and Sinning, 2011:422).

1.1.2.4. Göç Edenlerin Niteliklerine Göre: İşgücü ve Beyin Göçü

İşgücü göçü bireylerin istihdam amacıyla kendi ülkelerinden başka bir ülkeye göç etmesi olarak tanımlanmaktadır. Menşe ülkeler açısından işgücü göçü işsizlik üzerindeki baskıyı hafifletebilir, işçi dövizleri yoluyla ve edinilen bilgi birikimi ve iş

tecrübesinin aktarımı ile kalkınmaya katkıda bulunabilir. Ev sahibi ülke açısından ise düzenli ve iyi yönetildiği takdirde işgücü göçü yoluyla işgücü kıtlığı azalır ve beşerî sermaye stokunda bir artış sağlanarak kalkınmaya katkı sağlanmış olur (IOM, 2008). İşgücü göçü denildiğinde düşük vasıflı işçilerin göçü anlaşılmaktadır. Düşük vasıflı işçilerin menşe ülkeden göçü, geride kalanlar arasındaki yoksulluğu azaltma eğilimindedir. Çünkü menşe ülkede bu göç ile birlikte işgücü arzı azalır ve ücretlerde yukarıya doğru bir baskı ortaya çıkar (Lucas, 2008:12). Dolayısıyla, düşük vasıflı emek göçü hem göç veren ülkedeki işgücü piyasalarında arz fazlasının azalması ile hem de ülkeye döviz girişleri ile kalkınma açısından olumlu bir etki ortaya çıkarmaktadır.

Uluslararası göçün kalkınma boyutu ele alındığında özellikle dikkat çeken beyin göçü kavramı, gelişmekte olan ülkelerden vasıflı bireylerin gelişmiş ülkelere göç etmesi olarak kısaca tanımlanabilir. Nitelikli bireylerin göç kararında daha yüksek ücretler, daha iyi kuruluşlar ve daha fazla ilerleme fırsatı elde etme başta olmak üzere pek çok faktör etkilidir. Beyin göçüne ev sahipliği yapan ülkeler bazen işe alım çalışmaları ve ülkeye girişi kolaylaştıran seçim sistemleri aracılığıyla profesyonellerin göçünü teşvik etmektedir. Bu seçim sistemleri düşük gelir düzeyine sahip ülkelerden “en iyi ve en zeki” olanları çekmek amacını taşımaktadır ve bu sistem düşük gelirli bu ülkeleri en nitelikli bireylerinden mahrum etmek anlamına gelmektedir (ILO, 2010:48). Sonuçta, yüksek nitelikli bireylerin göç etmesi ile menşe ülkede mali bir kayıp ortaya çıkar. Aynı zamanda beyin göçü kıt bir kaynak olarak adlandırılan beşerî sermayenin ülkeyi terk etmesini ifade eder. Dolayısıyla, ekonomik büyümenin önemli bir dinamiği olarak kabul edilen beşerî sermayenin kaybı göç veren ülkeyi ekonomik büyüme ve kalkınma açısından geriletir. Sonuçta beyin göçü neticesinden yüksek gelirli ülkeler daha iyi bir duruma gelirken, düşük gelirli ülkelerin mevcut durumlarda gerilemeler ortaya çıkabilmektedir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 963).

1.1.2.5. Yasalara Uyum Açısından Göçler: Düzenli ve Düzensiz Göç

Yasalara uyum açısından düzenli göç yasalara uygun göç anlamına gelirken, düzensiz göç denildiğinde yasadışı göçmenler anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, düzenli göç ülkelerin kendi ulusal politikaları ve hukuk yapısına göre düzenlenirken,

düzensiz göç hukuk dışı bir olayı ifade etmekle birlikte düzenli göçe göre oldukça karmaşık bir kavramdır.

Yasa dışı göç genel olarak devletin oluşturduğu yasal-kurumsal çerçevenin dışında gerçekleşen göç olarak tanımlanmaktadır ve ulusal sınırların ötesinde gerçekleşen tüm meşru olmayan özel ekonomik faaliyetlerle aynı sorun sınıfında yer almaktadır. Yasa dışı göç dört temel kategoride ele alınmaktadır. Bunlar, izinsiz giriş, sahte belgelerle hileli giriş, vize bittikten sonra kalmaya devam etme ve vize şart ve koşullarının ihlalidir (Baldwin-Edwards, 2008: 1450). Bir ülkedeki düzensiz göçmenlerin türleri ve sayıları belirsiz olsa da düzensiz göçmenler ve kalkınma arasındaki bağlantıların daha belirsiz olduğu genel olarak kabul görmektedir. Düzensiz göç esasen tüm göçler gibi ekonomik kalkınmanın bir fonksiyonudur. Fakat düzensiz göç durumu basit bir şekilde ülkeler arasındaki kalkınma düzeylerindeki farklılıkların bir sonucundan veya göçmenlerin nispeten daha fakir ekonomiden daha zengin ekonomilere geçmelerinden fazlasını ifade etmektedir. Burada politik unsurlar da işin içine dahil olması kavramın karmaşıklığını artırmaktadır (Skeldon, 2009).

1.2. GÖÇLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR

1.2.1. Ravenstein Göç Kuramı

Ravenstein (1885) tarafından yapılan çalışma ile ortaya çıkan bu teoriye göç birtakım kanunlar etrafında şekillenmektedir. Ravenstein'in göç kanunları olarak belirtilen bu kanunlar göçün rastgele bir insan hareketi olmadığını ortaya koymakla birlikte bundan sonra ortaya atılan göç kuramlarına da öncülük etmektedir. Ravenstein (1885) çalışmasında ortaya atılan bu göç kanunları şu şekildedir:

i. Göçmenlerin büyük bir kısmı yalnızca kısa mesafede göç eder ancak nihayetinde bu kısa mesafeli göçler büyük ticaret ve sanayi merkezlerine doğru göç akımları yaratarak her yıl nüfusun yer değişmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu yer değiştirmeye ilişkin hesaplamalar yapılırken, göçmenlerin menşe bölgesindeki yerlilerin sayısı ve aynı zamanda ev sahibi ülkedeki nüfus hesaba katılmalıdır.

ii. Hızla büyüyen şehirlerden birinin çekici gücünün etkisiyle civar kasabalardan bu şehre göç artmaktadır. Böylece kırsal nüfusta boşluklar oluşmaktadır. Bu boşluklar ise nispeten daha uzak ve kırsal bölgelerden gelen göçmenlerle doldurulmaktadır ve döngü aynı şekilde sürekli olarak devam etmektedir. Sonuçta göç ülkenin tamamına yayılacak ve hissedilecektir.

iii. Dağılım süreci emilimin tersidir ve benzer özellikler gösterir.

iv. Her ana göç akımı dengeleyici bir karşı akım yatmaktadır.

v. Uzun mesafeler kat eden göçmenler genellikle büyük ticaret ve sanayi merkezlerini tercih eder.

vi. Kentlerde yaşayan yerliler ülkenin kırsal kesimine göre daha az göç etme eğilimindedir.

vii. Kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimindedir.

Ravenstein göç olgusunu kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür ve göçün başlıca nedenlerinin ekonomik olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, göç modellerinin mesafe ve nüfus yoğunlukları gibi faktörlerden etkilendiğini varsaymıştır. Bu bakış açısına göre insanlar düşük gelirli alanlardan yüksek gelirli bölgelere, yoğun nüfuslu bölgelerden seyrek nüfuslu bölgelere geçmesi beklenmektedir. Dolayısıyla göç hareketlerinin belirli bir uzamsal ekonomik dengeye doğru yöneldiği ima edilmektedir ve bu yaklaşım itme-çekme teorilerini altında yatan temel bir varsayımdır (Haas, 2007:11). Öte yandan Ravenstein tarafından ortaya atılan bu kanunlar esasen kendi dönemine ışık tutmakla birlikte günümüz göç hareketlerinin karmaşıklığı için yetersizdir.

Ravenstein 1889 yılında aynı isimle (*The Laws of Migration*) bir başka çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmanın temeli önceki çalışması ile benzer olmakla birlikte göç kanunlarına bazı eklemeler yapılmıştır. Bu sonraki çalışmada göç kanunlarının fizik kanunlarının tam tersi bir şekilde esnek olduğunu ve bireylerin davranışlarına göre şekillendiğini vurgulamaktadır (Ravenstein, 1989:241). Ayrıca göçün nedenleri ile ilgili yaptığı eklemeye ise kötü ve zorlayıcı yasalar, ağır vergi yükü, iklim koşullarının zorluğu, sosyal çevreden kaynaklanan sorunlar, köle ticareti ve ulaşım ile ilgili problemlerin de göçe neden olabileceği şeklindedir. Ancak ekonomik kaygıların

göç kararında her zaman ilk amaç olduğunu yeniden belirtmektedir (Ravenstein, 1989:286). Son olarak, Ravenstein bu sonraki çalışmasında kadınların kısa mesafelerde, erkeklerin ise uzun mesafelerde göç eğilimlerinin daha yüksek olduğunu ortaya atmaktadır (Ravenstein, 1989:249).

1.2.2. Stouffer Kesişen Fırsatlar Kuramı

Uzaklığın göç üzerindeki caydırıcı etkisi, göçle ilgili birçok istatistiksel çalışmada gözlenmiştir. Stouffer (1940) mesafenin kesişen fırsatların (interveining opportunities) etkisi için bir vekil olduğunu savunarak kavramı operasyonel hale getirmiştir ve kesişen fırsatların coğrafi hareketliliğe önemli bir engel olduğu önermesini test etmiştir.

Stouffer'in analizinde kaynak bölgeden hedef bölgeye göç akımı ile her iki bölge arasındaki kesişen fırsatların sayısının ters orantılı olduğu varsayılır. Her iki bölge arasındaki mesafe arttıkça yol boyunca kaybedilen fırsatların sayısı daha büyük olduğu için bu mesafede seyahat etmenin fırsat maliyetinin artacağını savunur (Wadycki, 1975:121). Farklı bir ifade ile, Stouffer' e göre söz konusu iki bölge arasında gerçekleşecek olan göçte çekici faktörler etkili olsa da aradaki mesafenin önemi de yadsınamaz bir gerçektir. Buna göre kişinin göç kararında hem ev sahibi bölgenin fırsatlarının çokluğu hem de bu bölgenin kaynak bölge ile arasındaki mesafenin kısalığı etkilidir (Çağlayan, 2006:77). Ancak burada göç ile mesafe arasında doğrudan değil dolaylı bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Nitekim teoriye göre bu noktada kesişen fırsatlardan bahsedilmektedir. Dolayısıyla esas caydırıcı undur mesafe değil bu mesafe boyunca kaçırılan fırsatların çokluğudur.

Stouffer ortaya attığı bu teori ile aslında göçün kendisini konu edinmekten çok göçmeni esas alarak sosyolojik bir yaklaşım geliştirmiştir. Göçmenlerin daha çok ekonomik kaygılarla göç ettiklerini savunur. Dolayısıyla savaş, doğal afetler ve siyasi baskı gibi nedenlerle ortaya çıkan kitlesel göçlerin açıklanmasında yetersiz olduğu bilinmektedir (Aydemir ve Şahin, 2017:364).

1.2.3. Lee İtme-Çekme Kuramı

Göçe ilişkin günümüzde tartışılan gelen itici ve çekici faktörler ilk kez Everett Lee'nin 1966 yılındaki çalışmasında ele alınmıştır. Lee çalışmasında göç kararını ve göç sürecini etkileyen faktörleri dört başlık altında özetlemektedir (Lee, 1966:50):

- i. Kaynak ülke ile ilgili faktörler
- ii. Ev sahibi ülke ile ilgili faktörler
- iii. Kaynak ülke ve ev sahibi ülke arasında yer alan engeller
- iv. Kişisel faktörler

Lee'nin ortaya attığı kuramda hem kaynak ülkede hem de ev sahibi ülkede göç açısından hem itici hem de çekici faktörler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak göç kararından herhangi bir etkisi olmayan nötr faktörler olduğunu da belirtmektedir. Bununla birlikte kaynak ülke ile ev sahibi ülke ile ilgili faktörler arasında farklılık vardır. Varış yerine ilişkin belirlenen faktörler mutlak olarak doğru değildir. Çünkü gidilmesi planlanan bölgenin bilgisi kesin değildir ve aslında herhangi bir bölgenin avantaj ve dezavantajları o bölgede yaşayarak anlaşılabilir. Ayrıca, ev sahibi bölge ile kaynak bölgedeki yaşam döngüsü aşamaları ile ilgili asimilasyon konusunda bir fark ortaya çıkabilmektedir. Bu farklılık göçmenlerin yeni ortama alışma esnasında varış bölgesindeki avantaj ve dezavantajları hatalı değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Ek olarak, göç basit bir şekilde varış bölgesi ve kaynak bölgenin avantaj ve dezavantajlarının hesaplanmasının sonucu değildir. Burada önemli olan dengedir. Dahası, bazı durumlarda iki bölge arasında bazı durumlarda aşılması mümkün bazı durumlarda ise aşılamayan engeller (Berlin Duvarı gibi) olabilir. Son olarak, göçü kolaylaştıran veya geciktiren bireysel faktörler vardır. Bunlardan bazıları bireyin yaşamı boyunca sabittir, diğerleri ise yaşam döngüsündeki aşamalarla ve özellikle bir aşamadan diğerine geçişi ifade eden keskin kırılmalarla ilişkilidir (Lee, 1966:51).

1.2.4. Petersen Beş Göç Tipi Kuramı

William Petersen tarafından 1958 yılında yayınlanan *Göçün Genel Tipolojisi (A General Typology of Migration)* başlıklı çalışma ile göçe ilişkin yeni bir teori ortaya

çıkıştır. Çalışmanın ana odak noktası önceki çalışmaların birçoğunun belirli bir ülkeden başka bir ülkeye hareketi incelemesi ve tek bir tarihsel dönemle ilgili olmasına yönelik eleştirel bir bakış açısını yansıtmaktadır. Buradan yola çıkarak Petersen (1958) genel bir göç teorisine doğru kritik bir adım olarak hem iç hem de uluslararası göçü tek bir tipolojide bir araya getirmiştir ve geliştirdiği tipolojiyi aşağıdaki tablo ile şu şekilde özetlemiştir (Petersen, 1958:266):

Tablo 1.1. Petersen (1958) göç tipolojisi

İlişki	Göçe yol açan faktör	Göç sınıfı	Göç tipi	
			Korumacı	Yenilikçi
Doğa ve insan	Ekolojik itme	İlkel	Göçebe	Mevcut iklimden kaçış
			Gezgin	
Devlet ve insan	Göç politikası	Zorlanmış	Yer değiştirme	Köle ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	İşçi ticareti
İnsan ve normları	Yüksek beklentiler	Serbest	Grup	Öncü
Toplumsal davranış	Sosyal itme	Kitlesele	Yerleşik	Şehirleşme

Kaynak: Petersen, 1958:266.

Petersen (1958) göç tiplerine ulaşmak için ilkel, zorunlu, zorlanmış, serbest ve toplu göç olmak üzere beş göç sınıfını detaylı olarak ele almıştır. İlk olarak ekolojik bir itmenin neden olduğu yer değişikliğini ilkel göç olarak tanımlamıştır ve bu göç türünde insanların doğa ile baş edememesi söz konusudur. İkinci olarak zorunlu göçlerde insanların devlet veya işlevsel olarak eşdeğer bir kuruma tepki olarak yer değiştirmesi ifade edilmektedir. Bireylerin buldukları yerden ayrılıp ayrılmamaya karar verme yetkisine sahip olduklarında yönlendirilmiş göçten bahsedilebilirken, böyle bir güce sahip olmamaları halinde zorunlu göç ortaya çıkmaktadır. Öte yandan böyle ayrımın yapılmasında sınırların belirlenmesi oldukça zordur. Önceki dönem göç tartışmalarında göçmenlerin iradesi nispeten önemsiz bir faktör olmuştur. Ancak bu teoriye göre göçmenlerin iradesi göç üzerinde belirleyici bir unsurdur ve bunun sonucunda serbest göç türü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin kendi irade ve arzularıyla hareket etmeleri serbest göçün temel unsurudur ve bu göç hareketi genellikle küçük çaplı gerçekleşmektedir. Bununla birlikte öncü olma özelliği bu göçün devamında bir kitlesele göçe dönüşmesine de yol açabilmektedir. Sonuçta kolektif bir davranış ile kitlesele göç ortaya çıkmaktadır (Petersen, 1958).

Genel olarak Petersen'in göçü sınıflandırma çabasına yönelik yaptığı analiz ve üzerinde durduğu yaklaşım kendi dönemi için oldukça kapsamlı bir araştırma olarak değerlendirilmektedir. Göçün itici ve çekici unsurlarını göz önünde bulundurmakla birlikte iç göç-dış göç ayrımına vurgu yapması, sosyal unsurlara bağlı olarak bireylerin göç davranışlarını ele alması ve aynı zamanda toplumsal değerlendirmeye yer vermesi günümüzde göç konusunda yapılan pek çok araştırma için temel teşkil etmektedir.

1.2.5. Neoklasik Ekonominin Makro ve Mikro Kuramı

Göç üzerine ortaya atılan ilk sistematik kuram Neoklasik ekonomi kuramı ile ortaya çıkmıştır. Buna göre göç işgücünün coğrafi olarak yer değişikliği ile ilgilidir ve bölgeler arasındaki işgücü arz ve talep farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Güllüoğınar, 2012:57). Sahip olduğu sermaye birikimine kıyasla daha büyük bir emek faktörü ile karşı karşıya olan ülkelerde düşük bir denge ücret düzeyi oluşurken, sermaye birikimine göre daha sınırlı bir emek faktörüne sahip ülkelerde daha yüksek bir denge ücret düzeyi söz konusu olmaktadır. Ortaya çıkan bu farklılık işçilerin düşük denge ücret düzeyine sahip ülkeden yüksek ücret düzeyine sahip ülkeye göç etmesine neden olmaktadır. Bu göç hareketinin sonucunda ise sermayesi kıt ülkede emek arzı artarak ücretler yükselirken, sermaye zengini ülkede emek arzı artar ve ücretler düşer (Massey vd.,1993:433). Bu kuram tam istihdam varsayımı altında ücret farklılıkları ve göç akışları arasında doğrusal bir ilişki öngörmektedir ve göçten sağlanan kazancın maliyetleri aşması için yüzde 30'dan daha fazla bir ücret farklılığı gerektiği belirlenmiştir (Kurekova, 2011:5).

Neoklasik makro göç teorisi göçü ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak açıklamaktadır. Bu yaklaşımda iç göç kırsal geleneksel tarım sektörü ile kentsel modern imalar sektörü arasındaki işgücü arz ve talebindeki coğrafi farklılıkların bir sonucudur. Lewis (1954) ve Ranis ve Fei (1961) tarafından ticaret teorisinden türetilen temel modele göre tarım sektöründe bir emek fazlası olduğu ve bu fazlalığın modern sektöre geçtiği varsayılır. Dolayısıyla, modern sektör hem sermaye birikimi yoluyla hem de geleneksel sektörden emeği kaçıarak büyür. Kırsal kesimde çalışanlar pozitif ücret farklılıklarından etkilenerek kentsel sektöre göç ederler. Bu

modele göre göç ücretler iki coğrafi kesim arasında eşitlenene kadar devam eder. Bu model Todaro (1969) ve Harris ve Todaro (1970) tarafından kentsel işsizliği hesaba katmak için genişletilmiştir. Buna göre göç tamamen risksiz değildir ve göçmen yeni coğrafi yerleşim yerine vardığında mutlaka bir iş bulmaz. Esasen kırdan kente göç beklenen reel gelir farklılığı pozitif olduğu sürece gerçekleşir ve bu beklenen gelir katı ve kurumsal olarak belirlenen kentsel ücretlerin istihdam oranının bir fonksiyonudur. İstihdam oranı ise daha geniş göçmen ağırları nedeniyle zamanla artar. Böylece göç, diğer her şey sabitken, kentsel ücretler artarsa veya bir başka deyişle kentsel istihdam oranı artarsa artar (Hagen-Zanker, 2008:7).

Bu kuram hem iç hem de uluslararası göçün ekonomi temelli bir hareketlilik olduğunu esas almaktadır. Buna ek olarak ülkelerin ekonomik kalkınmalarında fiziki sermayenin yanı sıra beşerî sermayenin de önemine atıfta bulunmaktadır. Bu noktada hükümetlerin göç politikalarının şekillenmesinde neoklasik kuramın bir temel olduğu söylenebilir. Buna göre göç hareketlerine müdahale etmek için hükümetlerin veya politika yapıcıların işgücü piyasalarında ve özellikle ücret düzeylerinde yapacağı düzenlemeler etkili olacaktır.

Neoklasik ekonominin mikro göç kuramı makro kurama benzer özellikler göstermekle birlikte, göçe olan faktörü iş piyasalarındaki makro farklılıkların yanı sıra bireyin kendisi ile ilişkilendirmektedir. Burada bireylerin bir maliyet ve kar analizi yaparak daha fazla getiri elde edecekleri yere doğru bir göç hareketinin gerçekleşeceği varsayılmaktadır (Güllüpınar, 2012:59). Dolayısıyla, makro kuramdan farklı olarak bu yaklaşımda işgücü piyasalarındaki ücret farklılıkları tek başına göç kararında etkili olmazken bireyin kendi çıkarımlarına dayanan fayda beklentileri belirleyici bir unsur olarak göç üzerinde etkilidir. Mikro düzeyde neoklasik göç kuramına göre göçmenler bireysel, rasyonel ve fayda-maliyet hesaplaması yaparak gelirini en üst düzeye çıkaran aktörler olarak tanımlanmaktadır. Buna göre göçmenlerin özgür seçim ve bilgiye tam erişim varsayımı altında, en üretken olabilecekleri, yani en yüksek ücreti kazanabilecekleri yere gitmeleri beklenir (Haas, 2011:9).

1.2.6. İkili İşgücü Piyasası Modeli

Michael J. Piore 1979 yılında mikro düzey modellerden bir sapma olan ikili işgücü piyasası kuramını ortaya atmıştır. Bu kuram, göçü bireyler tarafından alınan kararların bir sonucu olarak görmekten kaçınmakta ve uluslararası göçün günümüzde sanayileşmiş toplumların içsel emek taleplerinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Piore (1979)'ye göre uluslararası göç, kaynak ülkedeki itici faktörlerden ziyade ev sahibi ülkedeki çekici faktörlerden kaynaklanmaktadır. Ona göre itici faktörler düşük ücretler ve yüksek işsizliktir. Çekici faktörler ise genel olarak zorunlu ihtiyaçların ev sahibi ülke tarafından karşılanması beklentisidir. Ayrıca bu teori, emeğin diğer ülkelerden göç etmesini açıklayan sanayileşmiş ülkelerin dört temel özelliği olarak yapısal enflasyon, motivasyon sorunları, ekonomik düalizm ve işgücü arzının demografisini vurgulamaktadır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016:23).

Teoriye göre gelişmiş ülkelerde ekonomi sermaye yoğun birincil sektör ve emek yoğun ikincil sektör olmak üzere ikiye ayrılmakta ve böylece parçalı işgücü piyasası oluşmaktadır. Böyle bir ekonomide yerel işgücü düşük statü ve prestij elde ettikleri ve yukarı hareketliliğin sınırlı olduğu işlerden motivasyon sorunlarına yol açması nedeniyle kaçınmaktadır. Yerel işgücünü bu tür işlere çekmek piyasa mekanizması yoluyla çözülmesi mümkün olmayan bir problemdir. Örneğin maaşların yükseltilmesi halinde mesleki hiyerarşiyi korumak için tüm kademelerdeki ücretlerin orantılı olarak yükseltilmesi gerekir ki bu durumda yapısal enflasyon sorunu gündeme gelmektedir. Öte yandan yabancı işgücü ise bu tür işleri kabul etmeye isteklidir. Zira ev sahibi ülkedeki düşük ücret düzeyli ve düşük prestijli işler kaynak ülkenin standartlarına kıyasla yüksektir (Arango, 2000:110). Böylece gelişmiş ekonomilerdeki düşük nitelikli işgücü talebi göçmen işgücünün bu ülkelere göç etmesi ile karşılanmaktadır.

İkili işgücü piyasası kuramında daha çok emek talebine sahip olan işveren cephesi üzerinde durulmuştur. Kurama ilişkin en önemli husus ise ücretlerin işçilere değil işe göre belirlenmesidir. Bu kapsamda işçilerin piyasadaki dağılımları onların eğitim ve verimlilik düzeylerinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir ve bireyin sahip olduğu ilk işi rassal olarak belirlenmemektir. Aksine, bireyin ilk işi ırk, cinsiyet ve ait olduğu etnik grup gibi sosyodemografik birtakım faktörlere bağlıdır. Böyle bir

ortamda bireyin eğitim ve verimlilik düzeyinde sağlayacağı herhangi bir iyileşme onun birincil piyasa yönünde bir mesleki hareketlilik elde etmesini sağlamayacaktır (Ünal, 1991:757).

1.2.7. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Kuramı

Wallerstein (1974) çalışmasına dayanarak çeşitli sosyoloji teorisyenleri tarafından uluslararası göçün kökenleri belirli ulusal ekonomilerdeki işgücü piyasasının ikiliğinden değil, 16. yüzyıldan beri gelişen ve genişleyen dünya pazarının yapısına bağlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır (Massey et al., 1993:444). Bunu yaparken de merkez-çevre kavramları kullanılmış ve gelişmiş-az gelişmiş ülkeler arasındaki sömürüye dayalı ilişkiler bu kavramlar etrafında açıklanmıştır. Buna göre göç hareketleri, modernleşme ve gelişmeye katkıda bulunmaktan ziyade az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu işgücünün gelişmiş ülkelerin çıkarlarına hizmet etmesi amacıyla kullanılması ve sonuçta göç veren ülkedeki sosyoekonomik dengelerin bozulması anlamı taşımaktadır (Güllüpinar, 2012:67).

Dünya sistemleri kuramına göre göç, kapitalist gelişme sürecinde kaçınılmaz olarak meydana gelen aksaklıkların ve yerinden edilmelerin doğal bir sonucudur. Kapitalizm Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Okyanusya ve Japonya'daki çekirdeğinden dışarıya doğru genişledikçe giderek dünyanın daha geniş bir kısmı ve daha fazla insan piyasa ekonomisine dahil edilmiştir. Çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve işgücü piyasaların kontrolü ve etkisi altına girdikçe, kaçınılmaz olarak ve büyük çoğunlukla yurtdışına göç hareketleri ortaya çıkar (Massey et al., 1993:445). Dolayısıyla kapitalist düzende sermaye sahibi ucuz hammadde ve işgücü arayışı ile çevreye yönelerek bu ülkelerden sömürge sistemi ile elde ettiği artı değeri kendi ülkesinde toplar. Sonuçta dünyadaki dengeler eşitsiz bir şekilde sermaye sahibi merkez ülkeler lehine gelişir ve bu noktada göç hareketleri ortaya çıkar.

Daha eski dönemlerde bu göç hareketi merkez ülkelerde vasıfsız ve ucuz işgücü talebini karşılayacak şekilde çevreden merkeze doğru bir hareket olarak gerçekleşse de sonraki dönemlerde çokuluslu şirketler kanalıyla doğrudan yabancı yatırımlar ile çevre ülkelerin düşük maliyetli imkanlarından faydalanmak şeklinde görülmektedir. Bu değişim ve dönüşüm süreci ise çevre ülkedeki geleneksel üretim sistemine zarar

vererek işsizliği ve bunun sonucunda göç eğilimini artırmaktadır. Çünkü daha önce geleneksel sektörlerde istihdam edilen işgücü modernleşme ile birlikte ortaya bir işgücü arzı fazlası çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu işgücü arz fazlası ise geleneksel tarım dışı sektörün çevre ülkelerde hala küçük olduğunun da bir kanıtıdır (Arango, 2000:112). Sonuçta, bu sistem içerisinde ortaya çıkan işgücü arz fazlalığı göçe eğilimli büyük bir nüfus anlamı taşımaktadır. Merkez ülkelere doğru gerçekleştirilen bu göç söz konusu işgücünün merkez ülkelerde ucuz ücret karşılığında çalışması ile sonuçlanmaktadır. Böyle bir döngü içerisinde uluslararası göç hareketleri küresel bir işgücü tedarik sistemi halini almaktadır.

Nihai olarak, uluslararası göçün genişleyen bir küresel pazarın politik ve ekonomik örgütlenmesini takip eden bir süreç olduğunu savunan dünya sistemleri kuramının altı farklı hipotezi ortaya çıkardığı söylenebilir (Massey et al., 1993:447):

- i. Uluslararası göç gelişmekte olan dünyada kapitalist piyasa oluşumunun doğal bir sonucudur ve küresel ekonominin çevre bölgelere nüfuzu uluslararası göç hareketinin katalizörüdür.
- ii. Uluslararası işgücü akışı uluslararası mal ve sermaye akışının tersine hareket eder.
- iii. Uluslararası göç özellikle geçmişteki sömürge güçleri ile onların eski sömürgeleri arasında muhtemeldir. Çünkü kültürel, dilsel, idari, yatırım ve iletişim bağlantıları erken kurulmuş ve sömürge döneminde dış rekabetten bağımsız olarak gelişmiştir.
- iv. Uluslararası göç piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden kaynaklandığı için, hükümetlerin göç hareketlerini etkilemesinin yolu şirketlerin denizaşırı yatırım faaliyetlerini düzenlemek ve uluslararası sermaye ve mal akışlarını kontrol etmektir.
- v. Kapitalist ülke hükümetlerinin yurtdışı yatırımları korumak ve küresel pazarın genişlemesine sıcak bakan hükümetleri desteklemek için yaptığı askeri ve siyasi müdahaleler başarısız olduğunda belirli merkez ülkelere yönelik göç hareketi yaratarak başka bir uluslararası göç biçimi oluşturma imkanları vardır.
- vi. Uluslararası göç hareketleri ücret oranları veya ülkeler arasındaki istihdam farklılıkları çok az ilişkiliyken, piyasa yaratma dinamiklerinden ve küresel ekonominin yapısından daha fazla etkilenmektedir.

1.2.8. İlişkiler Ağı Kuramı

Göçmen ağları göçmenleri, daha önce göç edenleri ve göçmen olmayanları menşe ve varış bölgelerindeki akrabalık, arkadaşlık ve ortak topluluk/köken bağları aracılığıyla birbirine bağlayan kişilerarası bağlar kümesi olarak ifade edilmektedir. Göçmen ağlarının göç hareketinin maliyetini ve risklerini azalttığı ve göçten beklenen net faydayı artırdığı için uluslararası hareket olasılığını artırması beklenir. Ayrıca ağ bağlantıları insanların yabancı istihdama erişim sağlamak için yararlanabilecekleri bir sosyal sermaye biçimidir (Massey et al., 1993:448). Dolayısıyla bu teoriye göre göçmen ağları kuramında ağların genişlemesi ve yaygınlaşmasının göç hareketlerinin artış göstermesine neden olması kaçınılmazdır.

Bu yaklaşıma göre göçmen olmayan bireylerin sahip olduğu sosyal ağlara benzer şekilde göçmenler de kendi durum ve koşullarında sosyal ağlara sahiptir. Onların sahip olduğu bu ağlar ise göçmenlikle birlikte ortaya çıkan yeni adaptasyon sürecine kolaylıkla uyum sağlamaları açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte hem iç hem de dış göçlerde bireylerin göçmen ağlarına sahip olması beklenirken uluslararası göç halinde bu ağlar daha önemli bir hale gelmektedir. Zira uluslararası göç daha karmaşık ve göçmenlerin hayatını daha büyük ölçüde etkisi altına alan bir süreçtir. Bu noktada var olan göçmen ağları göç eden bireyin söz konusu süreçleri daha rahat tamamlaması açısından bir kolaylık sağlamaktadır (Görgün, 2017:1323).

Göçmen ağları aynı zamanda göçü kendi kendine sürekli hale getiren bir fenomen haline getiren ana mekanizmadır ve bu ağlar doğası gereği kümülatiftir. Nitekim her bir göç hareketi bir sonraki hareketi kolaylaştırmakta ve ağın genişleme olasılığını artırdığından giderek daha büyük ve daha yoğun bir sosyal ağ halini almaktadır. Esasen bu süreçte sosyal ağların gelişimi göçün devamını ilk göç hareketine neden olan faktörlerden bağımsız olarak açıklayabilir ve bu ağlar gelecekteki göç akışlarının en önde gelen belirleyicileri konumunda olabilir (Arango, 2000:113). Buradan yol çıkarak göçmen ağlarının her bir göç hareketinin bir sonraki göç hareketi için bir neden olarak görülmesi kaçınılmazdır. Zira göç doğası gereği bireysel kararların bir sonucudur ve bu kararların bireylerin sosyal ağlarından bağımsız olarak alınması düşünülemez.

Bu teori ile göçün kendi kendini sürdüren bir yayılma süreci olarak kavramsallaştırılması ise öncekilerden farklı olarak birtakım çıkarımları da beraberinde getirmektedir. İlk olarak, uluslararası göç bir kez başladıktan sonra zamanla genişleme eğilimindedir. Bu genişleme göç veren ülkedeki ağ bağlantılarının göç etmek isteyen tüm bireylerin bunu zorluk çekmeden yapabileceği seviyeye ulaşana kadar devam eder. Bu seviyeden sonra ise göç hareketlerinde yavaşlama başlar. İkincisi, iki ülke arasındaki göç akışının boyutu, ücret farklılıkları veya istihdam oranı ile ilişkilidir. Zamanla bu değişkenlerin göçün teşvik etme veya engelleme üzerindeki etkileri göçmen ağlarının genişlemesinden kaynaklanan hareketin maliyetlerinin ve risklerinin gölgesinde kalmaktadır. Üçüncüsü, uluslararası göç, ağların oluşumu ve ayrıntılanması yoluyla kurumsallaştıkça başlangıçta göçe neden olan bireysel ve/veya yapısal faktörlerden bağımsız hale gelir. Dördüncü çıkarıma göre göçmen ağları genişledikçe ve göçün maliyet ve riskleri azaldıkça göç akışı sosyoekonomik açıdan daha az seçici hale gelir ve göç eden topluluğu daha iyi temsil eder. Beşincisi, hükümetler akış başladıktan sonra bu göç akışını kontrol etmekte zorluk çekebilirler. Çünkü ağ oluşum süreci büyük ölçüde hükümetlerin kontrolü dışındadır ve politikalardan bağımsız olarak gerçekleşir. Fakat göçmenler ve yurtdışındaki ailelerinin bir araya gelmesini teşvik etmeyi amaçlayan politikalar gibi belirli göç stratejileri, akraba ağlarının üyelerine özel giriş hakları vererek göçmen ağlarını güçlendirdikleri için göç akışlarının kontrolü ile çelişmektedir (Massey et al., 1993:450).

1.2.9. Kurumsal Kuram

Kuramın çıkış noktası göç incelemelerinde göçmenlerin karar verme süreçlerinde kararlar üzerinde etkili ara faktörlerin rolünü kavramaktır. Bu yeni yaklaşım nüfus hareketliliğini ayrıntılı olarak gözlemleyen iktisatçılar, sosyologlar ve demograflar için daha gerçekçi bir bakış açısı sunmaktadır (Guilmoto ve Sandro, 2001:136).

Kurama göre uluslararası göç hareketlerinde göçmen işgücüne ev sahipliği yapan ülkeler ile işgücü gönderen kaynak ülkelerin potansiyel göçmenleri arasındaki dengesizlikten yararlanmak için bir dizi kurum ve kuruluş oluşmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde iş fırsatları arayan çok sayıda insan ile bu ülkelerde mevcut olan sınırlı göçmen vizeleri arasında önemli bir uyumsuzluk söz konusudur. Bu tür

sorunları gidermek amacıyla kâr amacı gütmeyen pek çok kuruluş vardır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar çoğunlukla göçmenlerin insani yönlerine vurgu yapmaktadır. Öte yandan kâr amacı güden kuruluşlarda zaman içerisinde yaygınlaşmakta ve göç hareketlerini farklı yönlerden etkilemektedir. Bu tür kuruluşlar daha çok göçmenlere sınırların geçişini kolaylaştıracak alternatifler sunar. Bunlardan belli başlı olanları yasal seyahat belgelerinin taklit edilmesi, göçmenler ile yerli halk arasında evlilik düzenlenmesi ve ücret karşılığında yüksek oranlarda kredi imkânı sağlamaktır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016:25). Dolayısıyla kurumsal teorinin odak noktası göç hareketinin beraberinde ortaya çıkan kâr amacı gütmeyen ve kâr amacı güden kurumlar ve bunların göç hareketlerini yasal ve yasal olmayan yollarla etkilemesidir.

Kâr amacı güden kuruluşlar yer altı pazarında belirlenen ücretler karşılığında göçmenlere bir dizi hizmet sağlar ve bu kuruluşlar zamanla göçmenler tarafından iyi tanınır hale gelerek kurumsal olarak istikrarlı bir yapıya dönüşür. Sonuçta göçmenlerin yabancı işgücü piyasalarına erişim sağlamak için yararlanabilecekleri başka bir sosyal sermaye biçimi oluşmuş olur. Bu şekilde yasal veya yasadışı göçmen girişini düzenleme hizmetine odaklanan kurum ve kuruluşların zamanla tanınmasına bağlı olarak ortaya atılan hipotezler vardır. Birincisi, kuruluşlar uluslararası göçü desteklemek, sürdürmek ve teşvik etmek için geliştikçe uluslararası göçmen akışı giderek daha fazla kurumsallaşmakta ve başlangıçta göçe neden olan faktörlerden bağımsız hale gelmektedir. İkincisi, hükümetler başlayan kurumsallaşma sürecini düzenlemenin zorluğu nedeniyle göç akışlarını kontrol etmekte güçlük çekerler (Massey et al., 1993:451).

1.2.10. Kümülatif Nedensellik

Kümülatif nedensellik kuramı göçü kendi kendine sürdüren bir fenomen olarak açıklamaktadır. Bu yeni fikir ilk kez Gunnar Myrdal tarafından ortaya atılmıştır (Arango, 2000:114). Teori, bir göç akışının neden başladığını ve neden büyüyerek devam ettiğini açıklamaya çalışır. Bu noktada ilk göçmenin kaynak ülkedeki sosyal bağlantıları için bir sosyal sermaye sağlaması gelecekteki göç akışlarının artmasına yol açar. Bu durum birbiri ile bağlantılı ve sürekli gelişen bir yapıya dönüştüğünden bu teori ağ kuramı ile bağlantılıdır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016:25).

Nedensellik, her bir göç hareketinin daha sonraki göç kararlarının alındığı sosyal bağlamı ek bir göç hareketini olası hale getirecek şekilde değiştirmesi yönüyle kümülatiftir. Çoğunlukla, kümülatif olarak göçten etkilenen altı sosyoekonomik faktör olduğu sistematik olarak tartışılmaktadır. İlk olarak gelir dağılımı ile kastedilen göçün gelirin mutlak olarak artış amacını taşımamasıdır. Buna göre herhangi bir haneden yapılan göç sonrası söz konusu hanenin geliri döviz gelirleri kanalıyla artacağından ev sahibi ülkedeki diğer hanelerde yaşayan bireylerin bu artıştan etkilenerek göç etmesi olasıdır. İkinci faktör toprak dağılımıdır. Kırsal kesimlerden gelen göçmenler arazi satın alma konusunda isteklidirler. Ancak bu alım üretken bir yatırım olmaktan ziyade prestij veya emeklilik yatırımı amacı taşımaktadır ve toprağın nadasa bırakılması ile sonuçlanır. Dolayısıyla, arazinin bulunduğu bölgede tarımsal istihdama talep azalacağından bu kesimde göç baskısı artacaktır. Bu durum aynı zamanda üçüncü faktör olan tarımsal üretimin yapısı ile bağlantılıdır. Çünkü göçmenler satın aldıkları toprakları işlemek isteseler bile modern ve sermaye yoğun teknikler kullanmayı tercih edeceklerinden yine bir göç akışı ortaya çıkacaktır. Dördüncü faktör göç kültürüdür. Buna göre göç bir topluluk içinde yaygınlaştığında toplumun değerleri ve kültürel algıları değişeceğinden göç olasılığı artacaktır. Beşincisi beşerî sermayenin bölgesel dağılımıdır. Göç özellikle başlangıçta nitelikli bireylerin ev sahibi ülke tarafından tercih edildiği bir süreçtir. Böylece kaynak ülkede beşerî sermaye azalırken ev sahibi ülkede beşerî sermaye birikimi ortaya çıkmaktadır. Sonuçta göç veren ülkenin yoksullaşması kaçınılmazdır ve bu sonuç dışarıya göç akışını teşvik eder. Son olarak sosyal etiketlenme faktörü üzerinde durulmaktadır. Göç alan ülkede göçmenlerin istihdam edildiği meslek grupları belirli bir zamandan sonra “göçmen işleri” olarak algılanır ve yerli halkın bu işlere çalışma isteği azalır. Bu durumda bu tür mesleklerdeki talebi karşılamak için yeni göçmenlere ihtiyaç duyulur (Massey et al., 1993:452-453).

Kümülatif göç kuramı göç akışlarını hem ekonomik faktörler hem de sosyal faktörler üzerinden ele alması yönüyle önemlidir. Herhangi bir göç hareketinin ekonomik faktörlerin yanı sıra bireylerin sosyal ağları ile de bağlantılı olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte, teorinin özünde tarımsal kesimin göç akışında kümülatif

nedensellik göstermesinin daha yaygın olacağı düşüncesi ortaya çıksa da esasında zamanla bu kuramın kentsel nüfusa göre evrilmesi kaçınılmazdır.

1.2.11. Göç Sistemleri Kuramı

Coğrafyacı Mabogunje (1970) tarafından öncülüğü yapılan göç sistemleri teorisi bağlamsal geri bildirim mekanizmalarının teorileştirilmesinde bilinen en eski girişimdir. Bir göç sistemi bölgeler arasında göç de dahil olmak üzere alışverişi kolaylaştırma eğiliminde olan insanların, malların, hizmetlerin ve bilginin akışıyla ve karşı akışıyla bağlantılı bir olgudur. Mabogunje'nin analizi Afrika'da kırdan kente göçü kapsarken zamanla bu kuram uluslararası göç için de geçerliliğini göstermiştir. Bu analiz bilgi ve fikir akışlarının önemini vurgulayarak ağlar üzerine olağan odaklanmanın ötesine geçse de devam eden göç hareketlerinin göçün gerçekleştiği başlangıç koşullarını değiştirdiği çeşitli diğer bağlamsal geribildirim mekanizmalarını göz ardı eder. Bu nedenle bağlamsal geri bildirim zamanla eşitsizlik, işgücü piyasaları ve kültürel gelişim bağlamları ile genişletilmiştir (Haas, 2010:1593).

Teorinin dayandığı temel varsayım göçün hem ev sahibi hem de kaynak ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal koşulların değişmesine katkıda bulunmasıdır. Genellikle 'ilişkiler ağı kuramı' ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Kuramın odak noktası göç süreciyle bağlantılı yerlerin hem makro hem de mikro bağlantıları üzerinedir. Mikro düzey faktörler arasında akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri yer alırken, makro düzeydeki faktörler ekonomi, egemenlik, siyasi sistemler, ulusal göç politikaları ve sosyo-kültürel sistemler olarak değerlendirilmektedir (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016:24).

Göç sistemleri denildiğinde ev sahibi ülkelerin alıcı ülkelerle nispeten istikrarlı birliğini belirten alan ifade edilmektedir. Ülkeler arasındaki bu ilişki sadece göç akışlarının bir sonucu değil, aynı zamanda göç akışlarını destekleyen farklı bağlantıların da bir sonucu olabilmektedir (Arango, 2000:114). Dolayısıyla göç sistemleri belirli ülkeler arasında nispeten yoğun mal, sermaye ve insan akışı olarak ortaya çıkabilmektedir. Teoriden yola çıkılarak sistem içindeki ülkelerin coğrafi olarak yakın olmaları gerekmez. Çünkü akışlar fiziksel ilişkilerden çok ekonomik ve

siyasi ilişkileri yansıtmaktadır. Öte yandan yakınlık söz konusu akışları kolaylaştırıcı bir faktör olarak kabul edilse de aradaki mesafe engelleyici bir unsur olarak kabul edilmez. Ayrıca sistemlerin çok kutuplu olması mümkündür. Nitekim bir dizi ev sahibi ülke bir dizi kaynak ülkeden göçmen alır. Bir diğer çıkarım ülkelerin birden fazla göç sistemine dahil olmasının mümkün olmasıdır. Son olarak bu teoriden yola çıkarak siyasi ve ekonomik koşullara bağlı olarak sistemlerin gelişebileceği söylenebilir. Buna bağlı olarak ülkeler sosyal değişime, ekonomik dalgalanmalara ve/veya politik karışıklıklara tepki olarak sisteme katılabilir veya sistemden ayrılabilir (Massey et al., 1993:454).

1.3. ULUSLARARASI GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Göç olgusunun ortaya çıkışı esasen insanlığın varoluş süreci ile uyumludur. Nitekim, yaklaşık 50.000 yıl önce avcılık yapanların Antarktika hariç tüm kıtalara yayılma hızı bu argümanı desteklemektedir. Bununla birlikte, modern insanların Doğu Afrika'da ortaya çıktığı ve coğrafi menzillerini kuzeye doğru genişlettikleri bilinmektedir. Daha sonra Sinai yarımadasından Orta Doğu'ya veya Kızıldeniz ağzındaki Babülmendep Boğazı'ndan Arap yarımadasının güney kısmına geçtikleri varsayılmaktadır. Buradan da insan gruplarının Çanakkale Boğazı boyunca Avrupa'ya ve ardından Tuna ve/veya Akdeniz ovaları boyunca Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlardan kuzey ve kuzeydoğu Asya'ya ve Hint okyanusunu çevreleyen ovalar üzerinden doğu ve güneydoğu Asya'ya olmak üzere çeşitli yönlere hareket ettikleri öne sürülmektedir (Hiscock, 2013:2).

18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan sanayileşme ile birlikte modern dönem göçler ortaya çıkmıştır. Bununla milyonlarca tarım işçisi kırları terk ederek şehirlere taşınarak kentleşmenin önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Sanayileşme dalgası gittiği her yerde göçü teşvik eden bir fenomen haline gelmiştir ve ekonomileri giderek küreselleştirmiştir. Bu dönemde Avrupa ve Asya'da gönüllü emek göçü yoğunlaşmıştır. Sanayileşme hareketlerini takiben 19. Yüzyılda romantik milliyetçilik ve etnosentrizm ortaya çıkmıştır ve büyük Avrupa imparatorlukları yükselmeye başlamıştır. Bazı ülkelerin kendi etnik kökenlerini yabancılara tercih etmesi nedeniyle bu gelişmeler de göçte katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu dönemde ortaya çıkan sömürgecilik, bazı sömürgeci partilerin ev sahibi ülkelere

sömürgelere ve nihayetinde insanların sömürgelerden ev sahibi ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) göç bakımından oldukça cazip hale gelmiştir. Özellikle Rusya'nın Doğu Ortodoksluğu özdeşleşmesi ve Doğu Ortodoks olmayan Yahudilere getirdiği kısıtlamalar ve şiddet faaliyetleri ABD'yi Yahudilerin daha yaşaması için daha elverişli bir yer haline getirmiştir.

Sanayileşmenin ardından birinci ve ikinci dünya savaşları ve bu savaşların yol açtığı savaşlar, soykırımlar ve krizlerin göç üzerindeki etkileri çok büyük olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sırasında Müslümanlar Balkanlar'dan Türkiye'ye göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana eşit derecede büyük uzun mesafeleri göçler meydana gelmiştir. Çoğu durumda, gelişmekte olan ülkelerden gruplar Batı'nın sanayileşmiş ülkelerine taşınmıştır. 1960'lardan bugüne yaklaşık 13 milyon göçmen Batı Avrupa'ya kalıcı olarak yerleşmiştir. Yine 1960'lardan bu yana 10 milyondan fazla kalıcı göçmen yasal olarak ABD'ye kabul edilmiştir. Bununla beraber yasadışı göçmenlerin de oldukça önemli düzeylerde olduğu bilinmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Bireyleri göç etmeye teşvik eden faktörler genel olarak ekonomik, demografik, sosyal, politik ve diğer çeşitli faktörler olarak beş guruba ayrılmaktadır (Kumar ve Sidhu, 2005:222). Bu kapsamda, tezde çekici faktörler bağlamında ele alınan ekonomik, sosyal, demografik ve politik faktörlerin yanı sıra çevresel ve kurumsal faktörlerin göç kararı ile ilişkisi alt başlıklar altında ele alınmıştır.

2.1. EKONOMİK FAKTÖRLER

Ekonomik nedenler göç hareketlerinin başlıca dinamikleri olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak göç edecek bireyler ev sahibi ülkenin kaynak ülkeye göre sahip olduğu ekonomik üstünlükleri göz önünde bulundurmaktadır. Dolayısıyla göç kararı verecek bireyler ev sahibi ülke ile kaynak ülke arasında ekonomik koşullar bakımından bir karşılaştırma yapmaktadır. Bunlar özellikle ev sahibi ülkedeki kişi başına gelir ve refah düzeyi, istihdam olanakları, fiyat endeksleri, kamu harcamalarının yapısı (Ar-Ge, eğitim, sağlık harcamaları gibi) ve vergi yükümlülükleri ile ilgilidir.

2.1.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme kavramına ilişkin yaygın bir tanımlama Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'daki bir yıldan diğer yıla artış olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik büyüme ile bir ülkedeki üretim hacminde ortaya çıkan devamlı artışlar anlaşılmaktadır. Buna karşın ekonomik kalkınma yalnızca niceliksel değil aynı zamanda ekonomide ihtiyaçların daha iyi ve kaliteli bir şekilde karşılanmasını sağlayan niteliksel değişimleri ifade etmektedir (Ivic, 2015:61). Böylece ekonomik

kalkınmanın bir refah artışı anlamına geldiği söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu refah artışının temelinde GSYH artışının yer alması kaçınılmazdır.

Ekonomik büyümenin göç ile ilişkisi genellikle bireylerin daha yüksek refah düzeyine ulaşma arzusu ile ilişkilidir. Buna göre daha yüksek düzeylerdeki kişi başına GSYH seviyeleri ev sahibi ülkede daha yüksek ücret ve yaşam standardı beklentisi anlamına geldiğinde bu ülkelere bireylerin göç etmesini teşvik etmektedir (Gomez and Giraldez, 2017). Bireyleri göçe teşvik eden temel neden Nakosteen ve Zimmer (1980) çalışmasında göç edenlerle göç etmeyenler arasındaki gelir farklılığı olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla, bu görüşün temelinde istihdam piyasalarındaki ücret düzeyinin aslında göçe ev sahipliği yapan ülke veya bölgenin ekonomik büyüme düzeyi ile ilişkili olduğu düşüncesi yer almaktadır (Çelik, 2006:154).

Neoklasik göç teorisinin kaynak ülkedeki kişi başına düşen GSYH artışının göç etme arzusunu azaltacağı argümanına dayanarak, ev sahibi ülkedeki GSYH artışının bu ülkelere göç eğilimini artıracaklarını söylemek mümkündür. Ancak bu durum ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. Gelişmekte olan kaynak ülkelerdeki ekonomik büyüme, ev sahibi ülkelerle gelir farklılıklarının azalmasına neden olsa bile kaynak ülkelerde finansal kısıtlamaların azalmasını ve ülkenin dışa açıklığında artışı da beraberinde getirdiğinden daha fazla göçe neden olabilmektedir (Beine, Docquier ve Schiff, 2008).

Tablo 2.1’de en fazla göçmen nüfusa ev sahipliği yapan 10 OECD ülkesinde kişi başına GSYH (2010 sabit ABD doları fiyatlarıyla) ve toplam göçmen nüfus verileri yer almaktadır. Her iki gösterge yıllara göre incelendiğinde her bir ülkede 2000 yılından 2018 yılına gelindiğinde, yıllar içerisinde dalgalanmalar olmasına rağmen, GSYH artışlarının beraberinde göçmen nüfustaki artışlar dikkat çekici seviyelerdedir. Göçmen nüfustaki en yüksek artış Şili’de yaşanmıştır. 2000 yılından 2018 yılına yaklaşık 93 bin yabancı nüfus ülkeye giriş yapmıştır. Bununla birlikte en yüksek kişi başına gelir seviyesi ve en yüksek göçmen nüfus sayısı ekonomik büyümenin göç kararında çekici bir unsur olarak kabul edilmesini destekleyecek şekilde ABD’de gözlenmektedir.

Tablo 2.1. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin büyüme ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Büyüme	39340,74	44473,24	47450,31	50279,58	51465,90
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Büyüme	9419,98	11225,07	12808,03	14722,366	15111,69
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Büyüme	38309,44	40152,69	40638,33	41793,54	43720,02
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Büyüme	36329,24	37347,63	36000,52	33961,436	38835,38
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Büyüme	42169,73	44393,62	44507,67	47102,58	40362,29
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Büyüme	42169,73	44393,62	44507,67	47102,58	40362,29
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Büyüme	15104,52	18568,36	22086,95	24870,77	41622,35
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Büyüme	28408,80	31028,99	30502,71	30549,79	46916,82
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Büyüme	35672,91	39984,16	39435,83	42017,14	43324,04
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Büyüme	44726,96	48499,81	48467,51	52116,73	54832,97
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri, Dünya Bankası.

ABD’de 2000 yılında yaklaşık 45 bin dolar olan kişi başına GSYH 2018 yılında yaklaşık 59 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Göçmen nüfus sayısı ise 2000 yılı rakamının yaklaşık 1,5 katına çıkarak 1 milyonun üzerine ulaşmıştır. Dolayısıyla, dünya genelinde en çok göç alan ABD, İngiltere ve Almanya’nın da yer aldığı 10 OECD ülkesindeki ekonomik büyüme ve göçmen nüfus istatistikleri bireylerin göç kararı vermesinde gelir seviyesinin önemli bir çekici unsur olduğunu ortaya koymuştur.

2.1.2. İşsizlik

Göç ve işgücü piyasaları arasındaki ilişki oldukça geniş bir tartışma alanı bulmaktadır. Bununla birlikte söz konusu tartışma daha çok göçmen nüfusun ev sahibi ülkenin işgücü piyasalarına etkisinin araştırılmasından oluşmaktadır (Skuflic and Vuckovic, 2018:1826). Öte yandan göçmen nüfus ile işgücü piyasası ilişkisi çekici bir göç unsuru olarak da ele alınabilmektedir. Özellikle ekonomilerin dışa açılma süreçleri ile uluslararası pazarların yaygınlaşması ve rekabet ortamının ortaya çıkması işgücü piyasalarında ücret farklılıklarına ve böylece işgücü göçüne neden olmaktadır (Sarı, Ay ve Köksal, 2019:206).

Gelişmekte olan ülkelerdeki düşük tarımsal gelir, tarımsal işsizlik ve eksik istihdam göçmenleri daha fazla iş fırsatına sahip gelişmiş ülke veya bölgelere doğru iten temel faktörler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle göçmenlerin daha iyi ekonomik fırsatları arama eğilimi genel olarak kabul göre bir yaklaşımdır. Bu kapsamda yüksek ev sahibi ülkelerdeki işgücü piyasasında karşılaşılan sorunlar göçmenler için itici birer unsur olarak tanımlanabilirken, ev sahibi ülkelerdeki düşük işsizlik oranı, yüksek ücret seviyeleri ve daha iyi çalışma koşulları göç kararında etkili olan temel ekonomik çekici faktörler arasında yer almaktadır (Thet, 2014).

Bir başka açıdan, göçmen işçiler ev sahibi ülkelerde iş gücü piyasalarına birtakım katkılar sağlayarak bu piyasalar ve göçmen akışı arasındaki bağı besleyen bir yapıya da kaynaklık etmektedir. Göçmen işçiler ev sahibi ülkelerde yerel işgücü eksikliklerini gidermeleri, düşük ücretlerle çalışma eğilimlerinin yerel işçilere kıyasla daha yüksek olması, bu işçilere sınırlı vergi ve sosyal güvenlik ödemeleri yapılması ve fazla mesai yapma isteklerinin yüksekliği gibi özelliklere sahiptirler. Böylece ev sahibi ülkeler göçmenlere ev sahipliği yapmaya başladıktan sonra bu nüfusun sahip olduğu özellikleri işgücü piyasalarının lehine olacak şekilde kullandıklarında sonraki dönemlerde bu ülkelere göç kararının verilmesine kaynaklık etmiş olacaktır.

Tablo 2.2. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin işsizlik ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	İşsizlik	6,82	6,75	8,05	6,90	5,83
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	İşsizlik	10,49	9,34	8,42	6,50	7,23
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	İşsizlik	10,21	8,49	8,87	10,35	9,02
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	İşsizlik	7,91	11,16	6,96	4,62	3,38
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	İşsizlik	10,84	7,73	8,36	11,89	10,61
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	İşsizlik	4,69	4,40	5,09	3,40	2,4
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	İşsizlik	4,40	3,70	3,70	3,59	3,82
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	İşsizlik	13,78	9,14	19,86	22,05	15,26
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	İşsizlik	5,56	4,75	7,78	5,30	4
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	İşsizlik	3,99	5,08	9,63	5,28	3,9
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri, Dünya Bankası.

Tablo 2.2’de işgücü piyasalarının önemli bir göstergesi olan işsizlik oranı (ILO tarafından hesaplanan) ile göçmen nüfus verileri 10 OECD ülkesi için özetlenmiştir. Tablo incelendiğinde İspanya dışında her bir ülkedeki işsizlik oranı yıllar içerisinde dalgalanmalar gösterse de 2000 yılından 2018 yılına söz konusu göstergedeki düşüşler dikkat çekmektedir. Dolayısıyla her bir ülke için işsizlik oranında ortaya çıkan düşümlere karşın göçmen nüfusun artması tabloda yer alan verilerde açık bir şekilde gözlenmektedir. İşsizlik oranındaki düşümler karşılaştırıldığında Almanya’nın

yaklaşık 4,53 oranında işsizlik oranını azalttığı söylenebilir. Almanya'ya 3,26'lık bir azalış ile Şili ve ardından 2,29'luk bir azalışla Japonya takip etmektedir. Söz konusu üç ülkenin 2000 yılından 2018 yılına sahip olduğu göçmen nüfus da işsizlik oranındaki düşüşle doğru orantılı bir şekilde dikkat çekici seviyelerdedir. Bununla birlikte en fazla göçmen nüfusa ev sahipliği yapan ABD'nin işsizlik oranlarının tek haneli rakamlarda olması ve genel olarak düşük bir oranda gerçekleşmesi göçmenlerin yeni iş fırsatları için bu ülkeyi tercih etmesini büyük ölçüde açıklamaktadır.

2.1.3. Enflasyon

Göç araştırmalarında ekonomik değişkenler içerisinde gelir ve gelir artışı göstergeleri yoğun bir şekilde kullanılmakla birlikte yaşam maliyetlerindeki artış nispeten daha az göz önünde bulundurulmaktadır. Öte yandan nominal olarak artan bir gelir artışı yaşam maliyeti hesaba katılmaksızın olumlu bir gelişme olarak değerlendirilememektedir (Renas ve Kumar, 1978:96). Bu kapsamda enflasyonu yansıtması bakımından tüketici fiyatları endeksi önemli bir yaşam maliyeti göstergesi olarak kabul görmektedir.

Bir bölge veya ülkedeki hane geliri ve tüketici fiyatları doğrudan tüketim kararını etkilediğinden, hane halkının bulunduğu yerde kalması veya göç etmesinden beklenen faydayı etkilemektedir. Dolayısıyla Harris-Todaro tipi göç modellerinde olduğu gibi göç kararının nedenlerinin araştırılmasında yalnızca ülke veya bölgeler arasındaki ücret farklılıklarına odaklanılması yerine Bell (1991) tarafından ortaya atılan ve yaşam maliyeti farklılıklarını da bu kararın önemli bir bileşen olarak hesaba katan modeller daha gerçekçi sonuçlar sunmaktadır (Saraçoğlu ve Roe, 2018:975).

Yaşam maliyetlerindeki artış bölgesel göç modellerinde spesifik olarak konut fiyatları ile temsil edilmektedir. Buna göre bölgeler arasındaki konut fiyat farklılıkları bölgeler arası nüfus hareketliliği ile ilişkilidir (Duffy, FitzGerald ve Kearney, 2005). Özellikle işgücü hareketliliğinin yaygınlaşması ile bireyler göç kararı verirken konut fiyatlarından etkilenmektedir. Çalışma çağına olan bu bireyler fayda-maliyet analizi yaparken ev sahibi ülkelerdeki ücret düzeylerinin yanı sıra gelirlerinin büyük bir kısmını ile karşıladıkları konut fiyatlarını da dikkate almaktadır.

Dolayısıyla konu fiyatları bağlamında da enflasyon ve göç kararı arasındaki ters yönlü ilişki açıklanabilmektedir.

Tablo 2.3. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin enflasyon ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Enflasyon	2,71	2,21	1,77	1,12	2,26
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Enflasyon	3,84	3,05	1,41	4,34	2,43
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Enflasyon	1,67	1,74	1,53	0,03	1,85
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Enflasyon	1,44	1,54	1,10	0,51	1,73
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Enflasyon	2,53	1,98	1,52	0,03	1,13
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Enflasyon	-0,67	-0,28	-0,71	0,78	0,97
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Enflasyon	2,25	2,75	2,93	0,70	1,47
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Enflasyon	3,43	3,36	1,79	-0,50	1,67
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Enflasyon	1,18	2,08	2,49	0,36	2,29
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Enflasyon	3,37	3,39	1,64	0,11	2,44
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri, Dünya Bankası.

Seçilmiş 10 OECD ülkesinde enflasyon ve göçmen nüfusun seyri Tablo 2.3'te yıllara göre yer almaktadır. Buna göre göçmenlerin yoğun olarak tercih ettiği bu ülkelerin enflasyon oranlarının tek haneli olarak gerçekleştiği ilk bakışta dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte fiyat istikrarının büyük ölçüde sağlandığı ve 5'er yıllık verilere tabloda yer verilmesine rağmen fiyat istikrarının büyük ölçüde sağlandığı gözlenmektedir. Ayrıca genel itibariyle enflasyon oranlarındaki yıldan yıla azalışlara karşılık göçmen nüfusun tüm ülkelerde artması bu ülkelerde yaşam maliyetlerinin göçmen nüfusunu çekici düzeylerde olduğunu doğrulamaktadır.

2.1.4. Ar-Ge Harcamaları

Romer (1994)'e göre Ar-Ge harcamaları uzun vadeli bir ekonomik büyüme için son derece önemli bir bileşen olarak ortaya atılmıştır. Buna göre AR-GE harcamaları inovasyonda, üretkenliği artırmada ve nihayetinde ekonomik büyüme artışında kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla teorik çerçevede AR-GE harcamalarının büyüme üzerinde pozitif ve kalıcı bir etkisi olduğu söylenebilir (Freimane and Balina, 2016:5). Ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolü vurgulanan AR-GE harcamalarının özellikle ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınma düzeyi ile yakından ilişkili olması söz konusu göstergenin göç kararlarında etkili olabilmesi ihtimalini artırmaktadır. Öte yandan ekonomik büyüme ve kalkınmadaki önemine bağlı göç kararlarının yanı sıra yüksek eğitilmiş bireylerin doğrudan Ar-Ge harcamalarına bağlı olarak buldukları ülkeden ayrılmaları beyin göçü kapsamında değerlendirilmektedir.

Yüksek eğitilmiş bireylerin göç etmesi ile olan ilişkisi bakımından Ar-Ge harcamalarının göç veren ülkenin nitelikli beşerî sermaye kaybı yaşaması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bu göçe ev sahipliği yapan ve bilim ve teknoloji yatırımlarına ağırlık veren ülkeler için ise beşerî sermaye avantajı sağlamaktadır. Bu bağlamda bilim ve teknolojiye yönelik gelişmeler yüksek nitelikli bireylerin göç kararları üzerinde etkisi olabilecek önemli bir politika aracı olarak sayılabilir.

Tablo 2.4. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin Ar-Ge ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Ar-Ge	1,858	1,971	1,825	1,693	1,557
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Ar-Ge	0	0	0,329	0,381	0,350
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Ar-Ge	2,093	2,051	2,178	2,267	2,195
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Ar-Ge	2,409	2,441	2,730	2,933	3,118
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Ar-Ge	1,003	1,044	1,217	1,338	1,422
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Ar-Ge	2,905	3,180	3,137	3,281	3,275
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Ar-Ge	2,125	2,522	3,315	3,978	4,516
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Ar-Ge	0,882	1,099	1,359	1,222	1,241
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Ar-Ge	1,616	1,556	1,641	1,647	1,730
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Ar-Ge	2,628	2,516	2,735	2,718	2,947
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve OECD Bilim ve Teknoloji İstatistikleri.

OECD ülkelerinde özellikle 2000’li yıllardan itibaren Ar-Ge harcamalarında yer alan Bilgi ve Teknoloji (BİT) harcamalarının arttığı bilinmektedir. OECD ülkeleri içerisinde bu harcamaların öncüsü ise ABD’dir (OECD, 2006). BİT özelinde yaşanan bu ilerleme bu ülkelerde yüksek eğitimli bireylerin istihdamına yönelik gereksinimi birçok sektörde artırırken, aynı zamanda iletişimin ve bilgiye erişimin kolaylaşması

ile göçmen ağlarının kuvvetlenmesini beraberinde getirmektedir. Öte yandan kaynak ülkeler göçmenler aracılığıyla bilgi transferinin teşvik edebilirler. Bu ise genellikle vasıflı göçmenlerin yurtiçi ve yurtdışı arasında geçici ve döngüsel bir göç modelini ortaya çıkarmaktadır. Bu süreçte profesyonel işgücü edindiği bilgileri kendi ülkesine yayarak ve ağları sürdürerek bilgi alışverişini kolaylaştırır. Tüm bunların gerçekleşmesi için ise kaynak ülkenin bilgiyi yeniden ülkeye çekme kapasitesine ve geri dönene nitelikli insan sermayesinin bilgi ve becerilerine uygun bir düzeyde yerel işgücü piyasalarına yeniden katılmalarını sağlaması gerekmektedir (OECD, 2008).

OECD ülkelerinde ortaya çıkan bu gelişmeler ışığında Tablo 2.4'te 2000'li yıllara ait veriler bir araya getirilmiştir. Tabloda Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı En fazla göç alan 10 OECD ülkesi için bu ülkelerin sahip olduğu göçmen nüfus sayıları ile karşılaştırılmıştır. OECD ülkelerinin içerisinde Ar-Ge harcamalarında yıllara göre en yüksek artış Kore'de gerçekleşmiştir. Bu artışı Almanya ve Japonya takip etmektedir. ABD verileri söz konusu oranda ciddi bir değişiklik olmadığını yansıtmaktadır. Ülkelerin GSYH büyüklüklerinin dünya genelinde öncü seviyelerde olduğu düşünüldüğünde tabloda yer alan 10 ülkenin Ar-Ge harcamalarının yurtiçi hasıladaki paylarının azımsanmayacak düzeylerde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla göçmen nüfus ile Ar-Ge harcamalarına verilen önem arasındaki ilişkinin diğer çekici dinamikler göz önünde bulundurulmaksızın OECD ülkeleri için geçerli olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

2.1.5. Kamu Harcamaları ve Vergiler

Kamu harcamaları genel olarak kamu kesiminin büyüklüğünü ifade eden gösterge olarak kabul edilir. Bu doğrultuda kamu kesiminin bünyesinde bulunan kurum ve kuruluşların tüm harcamaları ülke ekonomisinde kamunun ağırlığını yansıtmaktadır. Bu harcamaların finansmanı ise vergi gelirleri ile sağlandığından kamu kesiminde vergilendirmenin özellikle göç kararı bağlamında önemli bir yeri vardır.

Vergilendirme satın alma gücünün vergi mükelleflerinden hükümete transfer ederken aynı zamanda tüketici ve firmaların ekonomik kararlarını bozucu etkilere sahiptir. Ücret ve maaşlar üzerinden alınan vergiler boş zamana göre çalışmayı caydırıcı etkiye sahiptir. Bununla birlikte, faiz, temettü ve sermaye kazançlarından alınan

vergiler tüketime göre tasarrufları caydırmaktadır. Ayrıca kurumsal karlara uygulanan vergiler bu karları ortaya çıkarabilecek yatırımların yapılmasının önünde engel teşkil etmektedir. Sonuçta hükümet harcamalarının maliyeti bu harcamaları finanse etmek için uygulanan vergilendirmenin neden olduğu bozulmalardır (Miron, 2010:4). Dolayısıyla kamu harcamalarının büyüklüğü aslında finansman kaynağının vergiler olması nedeniyle ülke vatandaşları üzerine bir yük olarak yansıtılmaktadır. Bu yük sonuçta bireylerin buldukları yeri değiştirmek gibi pek çok gelecek kararında etkili olabilmektedir.

Vergilendirmenin bireylerin göç kararını etkileyebileceği düşüncesi Tiebout (1956) çalışmasına kadar uzanmaktadır. Tiebout (1956)'ya göre bireyler buldukları bölgede oy vererek kendi faydalarını artıracak kamu hizmetini alamadıklarında bir başka yerel yönetim tarafından yönetilen bölgeye göç etmeye karar verirler. Çalışmanın ait olduğu dönemin koşullarına uygun olarak bölgeler arasında gerçekleşen göçe odaklanan bu yaklaşım günümüzde uluslararası göç kararında vergilendirmenin etkisinin araştırılmasına öncülük etmektedir. Vergiye bağlı uluslararası göç hareketi vergi oranları ülkeler arasında büyük ölçüde farklılık gösterdiğinde ve göç engellerinin de sınırlı olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yüksek bir maaş karşılığında çalışmalara uygulanan yüksek vergi oranları, benzer işlerde çalışanların vergi yükünün daha düşük olduğu ülkelere göç etme kararı vermesine neden olabilir ve sonuçta hükümetlerin artan oranlı vergilendirme kullanarak geliri yeniden dağıtma kabiliyetini sınırlandırabilir (Kleven, Landais ve Saez, 2010:1).

Vergilendirmenin özellikle göç kararı ile ilişkisi bakımından temel argüman verimliliklidir. Yani yönetimlerin kendi seçmenlerinin tercihlerine ve ihtiyaçlarına hem yerel düzeyde hem de merkezi düzeyde daha iyi adapta olabilmesi garanti edilmelidir. Bununla birlikte aşırı vergilendirmenin önlenmesi ve hükümetin hesap verebilirliğinin artırılması ile kamu kesiminin aşırı büyümesinin önüne geçilmesi etkin bir göç politikası olarak kabul edilmektedir. Öte yandan böyle bir yaklaşımın yönetimlerin vergi mükellefleri için özellikle yerel düzeyde savurgan bir rekabete girmesine ve göç kararının yeniden etkilenmesine yol açabilir. Dolayısıyla optimal

bir vergilendirmenin kritik bir öneme sahip olması dikkat çekmektedir (Liebig and Sousa-Poza, 2006:236).

Tablo 2.5. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin vergi geliri ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Vergi geliri	34,673	32,661	31,007	32,82	33,219
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Vergi geliri	18,812	20,725	19,591	20,39	21,078
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Vergi geliri	43,43	42,904	42,145	45,282	45,926
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Vergi geliri	36,369	34,419	35,531	37,263	38,544
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Vergi geliri	40,523	39,047	41,701	42,242	41,871
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Vergi geliri	25,78	26,243	26,527	30,694	32,03
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Vergi geliri	20,916	21,656	22,378	23,737	26,752
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Vergi geliri	33,05	35,243	31,282	33,842	34,602
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Vergi geliri	32,08	32,549	32,132	32,436	32,887
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Vergi geliri	28,291	26,102	23,46	26,177	24,412
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve OECD Kamu İstatistikleri.

Tablo 2.5'te en fazla göç alan 10 OECD ülkesinin vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı ülkelerin göçmen nüfus verileri ile birlikte sunulmuştur. Buna göre en yüksek

vergi geliri oranları Fransa'ya aitken, en düşük vergi geliri oranları yıllar itibariyle Şili'ye aittir. Bununla birlikte genel olarak söz konusunda çok ciddi dalgalanmalar yaşanmamakla birlikte 2000 yılından 2018 yılına gelindiğinden genel olarak ülkelerin vergi gelir oranlarında bir artış gözlenmektedir. Ancak Kanada ve ABD'de 2000 yılındaki oranın 2018 yılında düştüğü dikkat çekmektedir. Öte yandan her iki gösterge için yapılan karşılaştırmalar vergilendirmenin tek başına göç kararında etkili bir çekici faktör olması ihtimalini söz konusu 10 ülke için zayıflatmaktadır. Zira, yalnızca vergilendirme bağlamında yukarıdaki yorumların istatistikleri yansımaları halinde Şili'nin en fazla göçmen nüfusa ev sahipliği yapan ülke olması ve/veya ABD'nin GSYH içinde vergi geliri oranının diğer ülkelerden daha düşük olması beklenirdi. Böylece vergi gelirlerinin GSYH içindeki payının yanı sıra göçmen nüfusun her bir ülkedeki vergilendirmenin spesifik unsurlarına ve göç kararında etkisi olan tüm diğer faktörlere bağlı olduğu sonucuna varılabilir.

2.1.6. Eğitim ve Sağlık Harcamaları

Eğitim ve sağlık harcamaları genel olarak beşerî sermaye harcamaları kategorisinde yer almaktadır. Bu harcamalarının insan sermayesinin gelişiminde ve etkin kullanımında önemli bir role sahiptir. Zira beşerî sermayeye yönelik tüm yatırımların getirisinin maliyetinden daha fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerin bu harcama türlerine ağırlık vermesi özellikle uzun vadede kalkınma için gerekli bir önkoşuldur. Bir ülkenin beşerî sermaye yatırımlarına ağırlık vermesi bireylerin mevcut ve gelecekteki yaşamlarında üst düzey yaşam standardına sahip olacakları düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Böylece eğitim ve sağlık harcamaları gibi doğrudan beşerî sermayeye yönelik yatırımlar bir ülke vatandaşlarının göç kararı vermesinde önemli bir etkidir.

Solow büyüme modeli etrafında, eğitimin toplam faktör verimliliğine etkisi en iyi şekilde Cobb-Douglas üretim fonksiyonunun ek bir açıklayıcı değişken olarak beşerî sermayeyi içerecek şekilde genişletilmesiyle tanımlanmaktadır. Bu model esas olarak Mankiw, Gregory ve Weil (1992) tarafından tanıtılmıştır ve eğitim politikalarının kişi başına gelirdeki ülkelerarası farklılıkların belirleyicilerinden biri olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte beşerî sermayede eğitime yönelik yatırımların niceliğinin yanı sıra kalitesi de önemlidir. Bu ise ülkeden ülkeye değişen bir özellik

olması nedeniyle beşerî sermayenin ortaya çıkardığı etkiler de yine ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte eğitim ve gelir arasındaki ilişki ülkeler arasındaki işçi başına çıktı farklılıklarının eğitim yılına bağlı olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Yani okullaşma arttıkça işçi başına çıktı miktarı ve nihayetinde gelir artmaktadır. Bu ilişki bireylerin göç kararı vermesinde eğitimin etkisini açıklamaktadır. Göçmenler ortalama olarak düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere doğru hareket etme eğilimindedir ve bu göç akışları eğitimle artarken, yaş ve mesafe ile azalmaktadır (Handler, 2018:10).

Eğitim ile göç arasındaki ilişki çoğu zaman uluslararası öğrenciler aracılığıyla açıklanmaktadır. Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere eğitim için göç eden nüfus sayısı her geçen gün artmaktadır. Özellikle ABD, İngiltere, Avustralya, Japonya ve Almanya'nın uluslararası öğrencilere en fazla ev sahipliği yapan ülkeler olduğu bilinmektedir. Buradaki temel husus eğitim amacıyla bu ülkelere giden öğrencilerin ülkelerine yeniden dönmemesi halinde ortaya çıkan beyin göçüdür (Rosenzweig, 2008:61). Dolayısıyla OECD ülkeleri özelinde eğitimin göçmen nüfusu çekici bir unsur olarak kabul edilmesi ağırlıklı olarak bu ülkelere mevcut eğitim fırsatlarından faydalanmak üzere gelen göçmen öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra kaynak ülkeye dönmek istememeleri ile ilgilidir.

Eğitim ile benzer şekilde sağlık hizmetlerine yönelik yatırımların niceliksel yönüne ek olarak kalite olarak da geliştirilmesi beşerî sermayenin iyileştirilmesi noktasında önemlidir. Dünya genelinde sağlık hizmetlerine olan talebin giderek arttığı düşüldüğünde bireylerin daha kaliteli sağlık hizmetlerinden bireysel harcamalarını minimize edecek şekilde faydalanma istekleri genel olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte sağlık sektöründe çalışanların her geçen gün az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru göç etmesi bilinen bir gerçektir. Beyin göçü olarak adlandırılan bu nüfus hareketinin doğal bir sonucu olarak ev sahibi ülkenin sağlık hizmetleri alanında gelişmesi söz konusudur. Özellikle Avrupa Birliğine dahil olan OECD ülkeleri sağlık alanındaki eksikliklerini göçmen sağlık işgücü aracılığıyla gidermektedir (Aluttisi Bishaw ve Frank, 2014:2). Dolayısıyla kaynak ülkeler profesyonel sağlık çalışanlarını kaybederek bu alanda mevcut durumundan daha kötü bir sonuçla karşı karşıya kalmaktadır. Sonuçta sağlık

çalışmalarının göç kararı kaynak ülkeden gelişmiş ülkelere yönelik yeni göç akışlarının bir gerekçesi haline gelmektedir.

Beyin göçüne en fazla ev sahipliği yapan ve dünyanın en gelişmiş 7 ülkesinin (G7) dahil olduğu OECD ülkelerine genel olarak bakıldığında, özellikle OECD ortalamalarını büyük ölçüde etkileyen bu 7 ülkenin de varlığı ile, beşerî sermayenin bu ülkelere göç hareketinin yıllar itibarıyla artan bir şekilde gerçekleştiği söylenebilir. Dolayısıyla eğitim ve sağlık harcamalarının ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilen beşerî sermayenin bulunduğu yerden başka yere gitmesini teşvik eden oldukça kritik unsurlar olduğu açıktır. Bununla birlikte başlangıçta göçün nedeni olan bu unsurlar zamanla göç hareketlerinin bir sonucu olmaktadır. Nitekim göçmen nüfusa yönelik olarak eğitim ve sağlık hizmetlerinin farklılaştırılması ve böylece yeni yerleşim yerlerine uyumlarının sağlanması ev sahibi ülke açısından ek sağlık ve eğitim hizmeti anlamına gelmektedir.

Tablo 2.6’da sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı 10 OECD ülkesi için bu ülkelerdeki göçmen nüfus sayısı ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Her bir ülke için 2000 yılından 2018 yılına gelindiğinde sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payında bir artış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu orandaki en yüksek artış Japonya ve Şili gözlenmiştir. Buna göre Japonya’da 2000 yılında 15,32 olan sağlık harcamalarının payı 2018 yılında 23,64 düzeyine çıkarak yaklaşık yüzde 8 oranında bir artış göstermiştir. Şili’de ise 2000 yılında 10,94 olan bu oran 2018 yılında 18,32’ye ulaşmıştır. Hem Japonya hem de Şili’de sağlık hizmetleri alanındaki bu artışın göç verilerindeki artışla uyumlu olduğu söylenebilir. Öte yandan en fazla göçmen nüfusa sahip ABD’de sağlık harcamaları konusunda bu iki ülkenin gerisinde kalmıştır. Yıllara göre sağlık harcamalarında ciddi oranlarda artış gözlenmeyen ABD’de göçmen nüfus verilerinde de dalgalanmaların sınırlı olduğu göz önüne alındığında sağlık harcamalarının kamu harcamalarındaki ağırlığının göçmen nüfus ile ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 2.6. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin sağlık harcamaları ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Sağlık H.	14,81	17,13	18,11	19,76	19,54
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Sağlık H.	10,94	12,86	13,68	16,02	18,32
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Sağlık H.	13,49	13,90	13,92	14,61	14,78
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Sağlık H.	16,19	16,66	17,44	19,50	19,99
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Sağlık H.	11,81	13,67	14,01	13,10	13,23
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Sağlık H.	15,32	17,78	18,93	23,20	23,64
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Sağlık H.	8,14	9,30	11,86	12,55	14,03
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Sağlık H.	12,57	14,37	14,74	14,83	15,17
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Sağlık H.	15,83	16,84	17,34	18,76	19,19
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Sağlık H.	16,15	17,93	18,41	22,33	22,50
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve Dünya Bankası Veritabanı.

2.2. SOSYAL VE DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

Ekonomik faktörlerden sonra göç kararında etkisi olabilecek bir diğer kategori sosyal ve demografik koşulları içermektedir. Buna göre bireyler nüfus artışı başta olmak üzere güvenlik sorunları ve insani gelişim düzeyi gibi kriterleri göç kararlarında göz önünde bulundurmaktadır. Nitekim bu tür unsurlar bireylerin daha güvenli ve kaliteli

bir yaşam sürme arzusunu gerçekleştirme noktasında büyük önem taşımakta ve göç kararından bağımsız düşünülmemektedir.

2.2.1. Nüfus Artışı

Nüfus artışı genellikle belirli bir alanda yaşayan insan topluluğundaki bireylerin sayısında ortaya çıkan bir artış olarak ifade edilmektedir. Küresel çapta insan nüfusu yılda yaklaşık olarak 83 milyon kişi veya yılda yüzde 1,1 oranında bir artışla karşı karşıyadır. Buna göre 1800 yılında 1 milyar olan dünya nüfusu 2020 yılına gelindiğinde 7,9 milyara ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler nüfusun artmaya devam edeceğini öngörerek, 2030 yılında dünya nüfusunun 8,6 milyara, 2050 yılında 9,8 milyara ve 2100' e kadar 11,2 milyara ulaşacağını tahmin etmektedir. Dünya nüfusuna yönelik artış beklentilerinin yanı sıra nüfus artışının ülke veya bölgeler arasında farklılık gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, sosyal ve kültürel farklılıklar gibi pek çok faktöre bağlı olan nüfus artışının çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle bireylerin göç kararı vermesinde nüfus artışının sosyo-demografik bir unsur olarak kabul edilmesi kaçınılmazdır.

Nüfus artışı bir ülkenin nüfusunun yaş yapısı, uluslararası göç hareketleri, ekonomik eşitsizlik ve işgücü arzı gibi birçok olgu üzerinde etkilidir (Peterson, 2017:1). Nüfus artışının bireylerin göç kararı üzerindeki etkisi nüfusun kalabalıklaşmasından ziyade bu artışın ortaya çıkardığı etkilere bağlı olarak dolaylı bir şekilde kendini göstermektedir. Nüfus artışının olumsuz etkilerinden bahsetmek esasen nüfus artışının o ülkenin ekonomik kalkınmasının önünde bir engel olması ile ilgilidir. Bunun temel nedeni ise nüfusun hızlı bir şekilde artmasının bağımlılık yükünü (çocuklar ve yaşlılar gibi ekonomik olarak verimsiz kabul edilen kişilerin sayısını) artırmasıdır. Nüfusun artmasına yönelik bu düşüncenin temelleri Thomas Malthus'un aşırı nüfus tehlikesi konusundaki görüşlerine dayanmaktadır (Furuoka, 2009:1). Buna göre nüfus artışı uzun vadede bireylerin yaşam standardını düşürücü bir etkiye sahiptir. Bağımlılık yükünün artması ve yaşam standardının düşmesi ile bireyler daha fazla gelir elde edebilecekleri ülkelere göç etmeyi bir seçenek olarak göz önünde bulundurmaktadır.

Nüfus artışının ekonomik olarak ortaya çıkardığı dezavantajlar çoğunluklu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için gündeme gelmektedir. Özellikle nüfus artışının bir sonucu olarak işgücü arzı artışı eğitim ve sağlık gibi beşerî sermaye yatırımlarına yönelik harcamaların artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte söz konusu işgücü arzının istihdam edilmesi için istihdama katkıda bulunabilecek alanlara yönelik yatırımlar gerekmektedir. Bu tür gelişmelerin sağlanamadığı durumlarda ise işsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır (Birinci, 1998:154). İşsizlik ise günümüzde uluslararası göçün temel ekonomik belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Nüfus artışının ortaya çıkardığı çevresel problemlerle birlikte gıda güvenliği sorunu kalabalıklaşmanın hem ülke ölçeğinde hem de küresel ölçekte önemli bir dezavantajını oluşturmaktadır. Aşırı nüfus artışının çevre üzerindeki olumsuz etkisi öncelikle tarım arazilerinin yerleşim alanı haline gelmesi ile başlamaktadır. Bununla birlikte, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayi sektörünün yeterli istihdam kapasitesi bulunmamaktadır. Böyle bir ortamda nüfus artışını takiben kişi başına ekilebilir arazinin azalması, orman alanlarının tahribatı gibi sorunlar ortaya çıktıkça kırsal işsizlik aynı oranda artmaktadır (Mazı ve Tan, 2009:8). Sonuçta kırdan kente göç ve nihayetinde büyük şehirlerde de iş imkanlarının yetersizliğine bağlı olarak farklı ülkelere göç eğilimi artmaktadır.

Nüfusun çeşitli göstergeler üzerindeki etkisi konusunda toplam nüfusta meydana gelen artışın yanı sıra nüfus yoğunluğuna odaklanmak yeni bir yaklaşımdır ve bu yaklaşıma göre yüksek nüfus yoğunluğu tarım arazileri gibi kıt kaynaklar üzerindeki artan nüfus baskıları aracılığıyla olumsuz etkilere sahip olabilmektedir (Liu and Yamauchi, 2014:182). Bu doğrultuda Tablo 2.7'de ülkelerin aritmetik nüfus yoğunluğu verileri ile sahip oldukları göçmen nüfus göstergesi karşılaştırılmaktadır.

Tablo 2.7. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin nüfus yoğunluğu ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Nüfus Y.	3,422	3,596	3,792	3,982	4,134
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Nüfus Y.	20,634	21,764	22,947	24,167	25,189
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Nüfus Y.	111,242	115,384	118,759	121,536	122,299
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Nüfus Y.	235,596	236,464	234,606	234,152	237,294
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Nüfus Y.	193,608	197,081	201,527	206,468	202,941
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Nüfus Y.	347,991	350,543	351,358	348,809	347,130
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Nüfus Y.	487,332	497,517	509,815	523,525	529,190
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Nüfus Y.	81,298	87,465	93,151	92,952	93,669
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Nüfus Y.	243,427	249,663	259,440	269,153	274,708
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Nüfus Y.	30,797	32,254	33,815	35,051	35,713
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve Dünya Bankası Veritabanı.

Buna göre nüfus yoğunluğuna en fazla olan ülke 2018 yılı itibariyle Kore iken en az nüfus yoğunluğuna sahip ülke Kanada'dır. Kore'den sonra sırasıyla Japonya, İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, ABD ve Şili gelmektedir. Nüfus artışına bağlı olarak nüfus yoğunluğunun artması ve böylece doğal kaynakların aşırı tüketimi sonucunda beklenen etki bireylerin nüfus yoğunluğu nispeten daha az olan ülkelere göç kararı vermesidir. Dolayısıyla Kore'nin en fazla göç alan 10 OECD ülkesi içinde

sahip olduğu göçmen nüfus bakımından ilk sırada olması beklenir. Ancak ilgili tablodan doğrudan böyle bir sonuca varmak mümkün olmamakla birlikte göçmen nüfusun aynı zamanda nüfus yoğunluğundaki artışın bir nedeni olduğu unutulmamalıdır. Öte yandan ABD'nin nüfus yoğunluğu ve göç verileri arasında tutarlılık söz konusudur. Buna göre ABD nüfus yoğunluğu en az olan üçüncü ülke iken göçmen nüfusa en fazla sahip olan ikinci ülkedir. Ancak Kanada için tam tersi bir durum söz konusudur. Kanada yıllara göre nüfus yoğunluğu nispeten en az olan ülkedir. Buna karşın göçmen nüfus sıralamasında diğerk ülkelerin oldukça gerisindedir. Sonuçta nüfus yoğunluğunun göç kararında etkili bir unsur olarak analizlere konu olması teorik olarak mümkün olmakla birlikte ülkelerin içinde bulunduğu durumla birlikte değerlendirmek daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

2.2.2. Suç Oranı

Suç olayları insanlık tarihinde neredeyse tüm toplumlarda baskın bir yere sahip olmuştur. Suç kavramı yasalarca cezalandırılan herhangi bir yasa dışı eylem olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle suç diğerk insanlara zarar veren ve devletin bunu durduracağı kesin olan yasa dışı insan davranışı veya eylemidir (Sheer vd., 2018:149). Tanımlamalardan yola çıkarak suç kavramının sosyolojik bir olduğu söylenebilir. Ancak suç olaylarının gerek sosyal ve toplumsal gerekse ekonomik etkileri olabilmektedir. Dolayısıyla temelinde insan faktörü olan göç hareketlerinin hem suçun ortaya çıkardığı etkilerin bir sonucu olarak dolaylı bir şekilde hem de doğrudan ülkeler arasındaki suç oranı farklılıklarına bağlı olarak doğrudan suç olaylarından etkilenmesi mümkündür.

Suçun hem ekonomik hem de sosyal etkileri esasen suçun maliyeti ile ilgilidir. Bu noktada özellikle suçun refah maliyetinden bahsedilmektedir. Suçun ekonomik maliyetleri hem suçlular için hem de suça maruz kalanlar için söz konusudur. Suç işleyenler para cezası, gözaltı cezası, hapis cezası ve vicdani birtakım dezavantajlara katlanırlar. Suça maruz kalanlar ise doğrudan maliyetlerle karşı karşıyadır. Devletin bir suç olayında katlandığı temel maliyet ise güvenlik ile ilgilidir (Ünver ve Bakırtaş, 2008:47). Dolayısıyla gerek suçlular gerekse suça maruz kalanların katlanmak zorunda olduğu maliyetlerin yanı sıra suç olaylarının devlet üzerinde bir yük oluşturduğu gerçektir. Suç toplumu yalnızca suçluları yakalamak ve cezalandırmak

veya suç olaylarından kaynaklanan hasarın onarılmasına yardımcı olmak için harcanan para açısından değil aynı zamanda kişisel güvenlik ve mutluluk açısından da etkilemektedir. Devletin vatandaşlarını korumakla görevli olduğu düşünüldüğünde, suçun etkilerini en aza indirmeye yardımcı olacak etkili sosyal politikalar oluşturulması yönetimi organlarının ortak amacını oluşturmaktadır (Balthazar, 2012:1). Bir ülkede suç oranlarının artması her şeyden önce vatandaşların güvenlik sorunu nedeniyle huzursuz olmasına yol açmaktadır. Bunun yansı sıra devletin güvenlik yükü artmaktadır. Güvenlik yüküne ek olarak suçu işleyenlerin, özellikle hapis cezası alanların bu süreçteki devlet üzerinde oluşturduğu maliyet ve ceza sonrası topluma kazandırma programları toplumun diğer kesimlerinde potansiyel refahın azalmasına neden olmaktadır. Sonuçta suçun ortaya çıkardığı bu maliyetler bireylerin göç kararı üzerinde kaçınılmaz bir etkiye sahiptir.

Bir başka açıdan ise bireylerin suç işleme eğilimlerini artıran birtakım unsurların varlığından bahsedilebilmektedir. Suç çoğunlukla yoksulluk, sosyal dışlanma, gelir düzeyi, gelir adaletsizliği, işsizlik, enflasyon, beşerî sermaye, göç, kötü istihdam koşulları, kültürel özellikler, yaş, kentleşme düzeyi ve diğer pek çok ekonomik sorunlarla bağlantılıdır (Kızılgöl ve Selim, 2017:32). Dolayısıyla hem ekonomik hem de sosyal ve demografik olarak ülkelerin içinde bulunduğu huzursuzluk ortamı ve kötü gidişat bireylerin göç kararı vermesine ve bu kararı verirken de ev sahibi ülkelerdeki suç oranları gibi belirleyicileri göstergeleri dikkate almaları kaçınılmazdır.

2.2.3. İnsani Gelişim

İnsani gelişme insanların seçimlerini genişletme süreci olarak kısaca tanımlanmaktadır. Prensip olarak bu seçenekler sonsuz olabilir ve zamanla değişebilir. Ancak gelişimin her düzeyinde insanların sağlıklı ve uzun yaşam sürmeleri, bilgi edinmeleri ve insana yakışır bir yaşam standardı için gerekli kaynaklara erişmeleri olmak üzere üç temel seçim vardır. Bunlara ek olarak, siyasi, ekonomik ve sosyal özgürlükler, üretkenlik, kendine saygı ve garanti altına alınmış insan haklarına sahip olma fırsatları da insani gelişim kapsamında yer alan seçeneklerdir (Nayak, 2008:2).

Tablo 2.8. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin insani gelişim düzeyi ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	IGE	0,868	0,892	0,895	0,917	0,928
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	IGE	0,753	0,788	0,800	0,839	0,849
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	IGE	0,842	0,860	0,872	0,888	0,898
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	IGE	0,869	0,900	0,920	0,933	0,946
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	IGE	0,830	0,857	0,871	0,875	0,890
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	IGE	0,855	0,873	0,885	0,906	0,917
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	IGE	0,817	0,855	0,882	0,899	0,914
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	IGE	0,825	0,844	0,865	0,885	0,905
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	IGE	0,867	0,890	0,910	0,916	0,928
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	IGE	0,881	0,896	0,911	0,917	0,925
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu

1990 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından ilk defa İnsani Gelişim Raporu yayınlanmış olup, İnsani Gelişim Endeksinin tanıtılması ile kalkınma teorisinde ölçüm ve politika bakımından bu gösterge yerini almıştır. İnsani Gelişim Endeksi Amartya Sen'in, amaçların (iyi bir yaşam standardı gibi) araçlardan (kişi başına gelir gibi) daha önemli olduğunu vurgulayan, insan refahını anlamaya

yönelik “yetenekler” yaklaşımını somutlaştırmaktadır (Stanton, 2007:3). Endeksin temelinde üç faktör yer almaktadır. Bunlar uzun ve sağlıklı yaşamı temsil eden ortalama yaşam süresi, bilgi edinmeyi temsil eden okur yazar oranı ve ilkökul, lise ve üniversite kayıtlarının yüzdesi ve makul yaşam düzeyini temsil eden kişi başına gelir ve alım gücü hesaplamasıdır. Dolayısıyla söz konusu endeks gelirin yanı sıra eğitim ve sağlık göstergelerini de bir araya getirmektedir.

Tablo 2.8 en çok göç alan OECD ülkelerindeki göçmen nüfus ile insani gelişim endekslerinin bir karşılaştırmasını sunmaktadır. Tablo incelendiğinde söz konusu ülkelerdeki insani gelişim düzeyinin yıldan yıla artması bu ülkelerdeki göçmen nüfus artışı ile uyumludur. Dolayısıyla yalnızca insani gelişim endeksi göstergesi (diğer tüm faktörler sabitken) bu ülkelerin sahip olduğu göçmen nüfusun yıllar itibariyle artmasını açıklayan önemli bir gösterge olarak kabul edilebilmektedir. Zira insanlar buldukları yerden ayrılarak yeni bir ülkeye yerleşme kararı aldıklarında daha iyi yaşam koşullarına ulaşma dürtüsü ile hareket etmektedir.

2.3. ÇEVRESEL FAKTÖRLER

Temelde ekonomik unsurlar, güvenlik koşulları ve sosyal ortam ile bağlantılı olarak kabul edilen göçün, zamanla çevresel koşullar tarafından da etkilendiği üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla çevresel sorunlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan doğal afetler göçe neden olduğu gibi, göçün neden olduğu nüfus hareketlerinin de çevresel koşullara etkisi olabileceği bilinmektedir. İklim değişikliğinin neden olduğu kirlilik, erozyon riski, küresel ısınma ve ormansızlaşma gibi çeşitli sorunlar bireylerin gelecek ile ilgili endişelerini artırarak göç kararlarına etki etmesi muhtemeldir.

2.3.1. Hava Kirliliği

Hava kirliliği günümüzde hem sağlık boyutu hem de ekonomik boyutları tartışılan bir konudur. Hava kirliliğinin birçok solunum yolu hastalığına neden olduğu bilinmektedir. Bu tür sağlık sorunları ise bireylerin sağlık harcamalarını artırmaktadır. Dolayısıyla bireyler buldukları yerdeki olumsuz hava koşullarını terk etmek isterler ve bunun doğal bir sonucu olarak gitmeye karar verdikleri ülkedeki hava kalitesini göç kararlarında göz önünde bulundururlar. Fiziksel sağlığın

yanı sıra hava kirliliğinin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de tartışılmaktadır. Bu ise kişinin yaşamsal tatmini ve yaşam beklentisini azaltmaktadır. Ayrıca hava kirliliği artışı ile işgücü arzında ve işçi verimliliğinde azalma arasında bir ilişki olduğuna yönelik görüşler de söz konusudur (Liu and Yu, 2020:2).

Tablo 2.9. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin CO₂ emisyonu ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	CO₂	16,41	16,71	15,47	15,39	15,25
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	CO₂	3,16	3,34	4,01	4,49	4,57
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	CO₂	5,99	5,88	5,23	4,57	4,51
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	CO₂	9,97	9,68	9,45	8,93	8,40
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	CO₂	7,38	7,84	6,55	5,43	5,25
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	CO₂	9,05	9,25	8,84	9,09	8,55
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	CO₂	9,19	9,56	11,12	11,41	11,74
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	CO₂	6,87	7,64	5,63	5,32	5,33
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	CO₂	8,84	8,76	7,59	6,05	5,30
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	CO₂	20,29	19,27	17,28	15,35	15,03
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve Dünya Bankası veri tabanı.

Hava kirliliğinin bir sonucu olarak iklim değışikliği ekosistemleri ve biyoçeşitliliği, insan yerleşimlerini ve gıda üretimini ve olağandışı hava olaylarının sıklığını ve büyüklüğünü ve insan refahını tehdit etmektedir. OECD ülkelerinin emisyon salınımında 2007 yılında zirve yaptığı, ancak son izleyen 10 yıl içinde yaklaşık yüzde 9 düşüş yaşandığı, günümüzde ise nispeten istikrar kazandığı gözlenmektedir. Emisyonların, kısmen 2008 krizini takiben ekonomik aktivitedeki yavaşlamanın yanı sıra, aynı zamanda güçlenen iklim politikaları ve değışen enerji tüketimi kalıpları nedeniyle neredeyse OECD ülkelerinin tamamında azaldığı rapor edilmektedir (OECD İklim Değişikliği Arşivi, 2019).

Tablo 2.9 OECD ülkelerinin 2000 yılından 2018 yılına CO₂ emisyonlarının seyri ile bu ülkelerin sahip olduğu göçmen nüfus göstergelerini içermektedir. Buna göre 2019 iklim değışikliği raporu ile uyumlu bir şekilde ülkelerin emisyon azaltıcı uygulama sonuçlarının gösterge üzerindeki yansımaları dikkat çekmektedir. Buna göre tabloda yer alan ülkelere Şili ve Kore dışındaki tüm ev sahibi ülkelerin 2000 yılından 2018 yılına geldiğinde CO₂ emisyonlarını azalttığı gözlenmektedir. Söz konusu ülkelerin sahip olduğu göçmen nüfusun yıllara göre artması ile çevresel kalitedeki bu olumlu gelişmenin göçmenlerin bu ülkelere göç kararı vermesinde etkili bir unsur olarak kabul edilmesi mümkün hale gelmektedir.

2.3.2. Orman Alanı

Refah kavramının günümüzde hem ekonomik hem de ekonomik olmayan bir dizi faktörler açıklanmaya çalışıldığı bilinmektedir. Ekonomik refah daha çok kişi başına gelir, gelir dağılımı, sürekli ve sürdürülebilir gelir ve mal ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi ile açıklanmaktadır. Buna karşın refahın ekonomik boyutunun yanı sıra ormanlar gibi doğal kaynaklarla da ilişkili olduğu savunulmaktadır. Ormanlar çevresel iyileştirme, su ve toprağın korunması, tem, açık hava rekreasyonu ve kereste ürünlerinin satışı veya kullanımını içeren çeşitli faydalar sağlarlar (Nautiyal ve Berry, 1996:31). Buradan hareketle ormanların doğal kaynaklar içerisinde refah ve ekonomi açısından önemli bir yeri vardır.

Refah ile ilişkisine tamamlayıcı olarak ormanlar küresel ısınma ile mücadelede en güçlü silahlardan biri olarak kabul edilmektedir. Ülkelerin karbon emisyonlarını

kontrol etmede yavaş ilerlemesi nedeniyle birçok ülkede iklim değişikliğini yavaşlatmak amacıyla atmosferdeki karbondioksiti absorbe etmek için ağaçlandırma programları hayata geçirilmiştir (Popkin, 2019:280). Nitekim ormanlar hava kalitesinin artmasında etkili olan ve kişilerin refahını hem çevresel etkileri hem de ekonomik boyutları aracılığıyla etkileyen bir unsur olarak kabul edilebilmektedir.

Orman alanları ve ormanları koruma faaliyetlerinin bireyler üzerinde olumlu bir etkisi olması beklenir. Nitekim hem hava kalitesi hem de ekonomik göstergelerdeki iyileşmelerin bireylerin göç kararını teşvik edici bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde, ormanların dolaylı olarak uluslararası göç hareketlerinde belirleyici olması muhtemeldir. Bununla birlikte bireylerin kaynak ülkedeki ormanların yol olması sonucunda göç kararı vermesi ve bu kararı verirken ev sahibi ülkenin ağaçlandırma politikalarını göz önünde bulundurması söz konusudur.

Ormanlar yok olduğunda ormanlarla ilgili değerlerin de yok olması dünyanın birçok yerinde göçe yol açmaktadır. Buna ek olarak, ormanların yerine uygulanan alternatif üretim modelleri genellikle büyük şirketler tarafından hayata geçirilmekte ve genellikle oldukça teknik oldukları için kırsal alanlarda çok az iş yaratmaktadır. Ayrıca kırsal nüfusun yaşam kalitesi daha sert hava koşullarına maruz kaldıklarında yakacak odun toplamak veya hayvan avlamak için daha uzun mesafeler yürümek zorunda kaldıkları için düşmektedir. Bunlara ek olarak özellikle yağmur ormanlarının tahrip edilmesi nedeniyle diğer gıda kaynakları giderek erişilemez hale gelmektedir. Nihayetinde açlık ve göç özellikle yoksul nüfus grupları için tüm bunların bir sonucudur (Rude, Niederhöfer ve Ferrara, 2021:50).

2.3.3. Doğal Afetler

Doğal afetler genellikle küresel ısınma ile ilişkilendirilmektedir. Küresel ısınma ve dolayısıyla doğal afetler yerel yaşam koşullarındaki değişiklikleri beraberinde getirirken, koşulların kötüleştiği bölgelerdeki nüfusların göç maliyetlerinin karşılanabilir olması koşuluyla daha iyi yerlere göç etmeyi düşünmesi beklenir. Ancak, ani iklim değişiklikleri veya doğal afetler, alternatiflerin olmadığı durumlarda planlı bir yer değişikliği sürecinden çok zorunlu göç tercihlerine yol açabilmektedir (Berlemann ve Steinhardt, 2017:354).

İklim değişikliğine bağlı olarak gelişen doğal afetler genellikle büyük nüfus hareketlerini etkilemekte ve böylece doğal çevrenin kaçınılmaz olarak nüfus hareketlerinin belirleyicilerinden biri olduğu bilinmektedir. Göç, iklim değişikliği ile ilişkili çevresel risklere karşı uyarlanabilir bir yanıt olarak kabul edilmektedir. Bu noktada bireylerin kırılganlığı devreye girmektedir. Bu ise bireylerin iklim felaketlerinin ciddi sonuçlarına maruz kalma ve bu sonuçlarla baş edememe riskiyle karşı karşıya kalmasıdır. Bununla birlikte doğal afet sonrası iklimsel felaketi önlemek ve yönetmek için uygulanan eylemler hayatta kalma stratejilerini oluşturur. Herhangi bir doğal felakete karşı tüm bireylerin eşit derecede savunmasız olmaması ve bazı grupların daha fazla hayatta kalma stratejisine sahip olması daha az hayatta kalma stratejisine sahip olan grupların göç kararını daha kısa sürede vermesine yol açmaktadır. Dolayısıyla göç farklı hayatta kalma stratejilerinin başarısızlığının bir çözümü olarak görülmektedir (Drabo ve Mbaye, 2011:7).

Doğal afetlerin göç ile ilişkisi hususunda bir başka önemli etken afet sonrası maddi yardım ve korumaya erişimdir. Söz konusu erişimde ortaya çıkan eksiklikler afetlerden etkilenen alanların dışına ve daha güvenli bölgelere göç edilmesi ile sonuçlanır. Burada hasarın ölçeği önemli bir faktördür ve bu da afetin niteliğine bağlı olmaktadır (Naik, Stigter ve Laczko, 2007:38).

Sonuçta bireyler doğal afetler açısından buldukları yere kıyasla daha az riskli ülke veya bölgelere yönelme eğiliminde olduğu gibi, herhangi bir risk durumunda zararlarını tazmin edecekleri maddi yardımlara ve korumaya erişebilme imkanlarını göç kararı verirken göz önünde bulundurmaktadır. Bu ise nihai olarak ülkelerin gelişmişlik ve kalkınma düzeyi ile ilişkilidir. Nitekim özellikle iklim değişikliği kaynaklı afetlerin ev sahibi ülkelerde nispeten az olması ve/veya herhangi bir afet sonucunda vatandaşlara etkili ve güvenilir çözümler sunulması göç kararında etkili olan çekici bir unsur olarak kabul görmektedir.

2.3.4. Tarım Arazisi

Tarım ve göç ilişkisi tarihsel olarak önemli bir bağlantıyı ifade etmektedir. Bu bağlantının temelinde tarımın keşfi ile tarım öncesi toplumlardaki insan göçünün

sürekliğinin azalması yer almaktadır. Bununla birlikte günümüzde bilimsel yeniliklerle birlikte tarım ve göç ilişkisi daha karmaşık bir yapıya dönüşmüştür (Akeju, 2013:1).

Tarım toprak işleme, bitki yetiştirme ve gıda, yem, lif ve bir dizi başka hizmet üretimi ve hayvan yetiştiriciliğini içermektedir. Ormancılık ve balıkçılıkla birlikte halkın refahı için gıda ve beslenme güvenliğinin birincil kaynağını sağlar. Bununla birlikte tarım tek başına gıda üretimi anlamına gelmemektedir. Doğal kaynakların verimli kullanımı, verimliliğin artırılması ve ekosistemlerin korunması ile ilgili çok boyutlu ve karmaşık bir sektördür (Devendra, 2012:2). Dolayısıyla tarım sektörünün çok boyutluluğu bireylerin refahı ve kararları üzerinde etkisi olması muhtemel kritik bir sektör olarak da değerlendirilmektedir.

Tarım aynı zamanda iklim değişikliğinden en çok etkilenen sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir. İklim değişikliği kırsal peyzaj ve tarım ve orman ekosistemlerinin dengesi üzerinde önemli etkilere sahiptir. İklim değişikliği tarım sektöründe verimlilik, karlılık ve istihdam kayıplarına neden olmaktadır. Dolayısıyla gıda güvenliği mahsul üretimindeki istikrarsızlık ve pazarlarda, gıda fiyatlarında ve tedarik zinciri altyapısında tetiklenen değişiklikler nedeniyle iklim değişikliği tarafından tehdit edilmektedir (Salvo, Begalli ve Signorella, 2013:499).

Tarım sektörünün kendine özgü yapısı, doğal denge üzerindeki etkisi ve öneminin yanı sıra iklim değişikliğine karşı kırılganlığı nedeniyle bireylerin göç kararında etkisi olması beklenmektedir. Buna göre özellikle gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde kırsal kesimlerde yaşayan insan toplulukları tarımda olumsuz bir gidişatın ortaya çıkması ile birlikte buldukları yerdeki istihdam olanaksızlıklarına bağlı olarak göç kararı alabilmektedir. Böylece hem iklim değişikliğine bağlı gıda güvenliği sorunu hem de tarım kesiminde işsizlik sorununun ortaya çıkması bireylerin yer değişikliği arzusunu güçlendirmektedir. Ayrıca tarım sektöründeki katma değer günümüzde sanayi sektörüne kıyasla oldukça düşük kalması bu kesimde istihdam edilen bireylerin göçe yönelimi ile sonuçlanması muhtemel bir refah kaybı yaşamasına neden olmaktadır.

2.4. POLİTİK VE KURUMSAL FAKTÖRLER

Tarih boyunca bireylerin ülkelerinde maruz kaldıkları şiddet ve çatışma ortamı zorunlu göçün temel siyasi nedenlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla şiddet ve çatışma ortamına zemin hazırlayan politik kurumların bireylerin göç kararında etkili olması kaçınılmazdır. Bunlar demokrasi, politik istikrar, iktidarın ideolojik eğilimi, kadınların siyasi hayattaki yeri gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte bu unsurların özellikle eğitim düzeyi yüksek bireylerin gönüllü göç kararlarında etkisi olabileceği de zamanla tartışılmıştır. Politik yapının yanı sıra kurumsal düzenin de göçe yönelik etkileri söz konusudur. İnsan haklarına saygılı ve bireylerin özgürlüğünü esas alan kurumsal bir düzene sahip ülkelerin yoğun bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapması beklenmektedir.

2.4.1. Demokrasi Düzeyi

Demokrasi ve göç ilişkisi karmaşık olarak tanımlanmaktadır. Ev sahibi ülkeler için demokrasi göçü teşvik eden çekici bir faktörken, kaynak ülkede demokrasi eksikliği göç için itici bir faktördür. Genel olarak insanlar medeni haklara saygı duyulan köklü demokrasilere sahip ülkelere göç etmeye yönelmektedir. Yarı demokrasi veya otoriter rejimle yönetilen ülkeler insanları gönüllü veya zorunlu olarak göçe teşvik etmektedir. Çünkü otoriter rejimlerde hakların ihlal edilmesi olası bir durumdur (Solimano, 2009:6).

Ev sahibi ülkelerdeki demokrasi göçmenleri çeşitli açılardan bu ülkelere göçe teşvik eder. Birincisi, daha iyi sağlık hizmetlerine sahip bir ülke göçmenlerin o ülkeye taşınma kararı almasına neden olur. Nitekim, demokratik kurumların kamu kaynaklarının önemli bir bölümünü sağlık hizmetleri sunmaya harcadıkları bilinmektedir. Dolayısıyla kaynak ülkeye kıyasla ev sahibi ülkenin sahip olduğu gelişmiş sağlık koşulları göçmenlerin göç kararı üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkarır. İkincisi sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar göçmenleri göçe teşvike den bir başka unsurdur. Sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar kapsamında uygun fiyatlı devlet konutları, çocuk bakım yardımları, işsizlik yardımları, belirli mal ve hizmetlerin doğrudan aynı yardımları ve vergi indirimleri yer almaktadır. Tüm bunlar düşük gelirli hane halklarına yöneliktir ve demokratik kurumların varlığı ile kendini

göstermektedir. Üçüncüsü, ev sahibi ülkelerdeki demokrasi göçmenleri bu ülkelere göç etmeye teşvik eden çifte vatandaşlık hakkı sunmaktadır. Dördüncüsü, demokratik ev sahibi ülkeler göçmen nüfusa kaynak ülkelere döviz havale etsine izin vermektedir. Dolayısıyla göçmenler kendi ülkelerine havale göndermelerine izin veren ev sahibi ülkelere göç kararı vermektedir. Beşincisi, sübvansiyonlu ve kaliteli eğitim göç için ev sahibi ülkeler tarafından sağlanan bir başka teşviktir. Son olarak kaynak ve ev sahibi ülkeler arasındaki kalkınma farklılıkları demokrasi aracılığıyla göçmenler üzerinde etkisi olan bir başka teşvik edici unsurdur (Azad, 2020:1-2).

Tablo 2.10 en fazla göç alan OECD ülkelerinin katılımcı demokrasi düzeyi ile göçmen nüfus göstergelerini içermektedir. Burada katılımcı demokrasi endeksinin 1'e yaklaşması demokrasi düzeyinin yükselmesi anlamına gelmektedir. Buna göre en yüksek demokrasi düzeyine sahip ülke İtalya iken söz konusu endeksin en düşük olduğu ülke Şili'dir. Bununla birlikte katılımcı demokrasi endeksi göstergesinin tablodaki ülkelerde yıldan yıla büyük farklılıklar göstermediği belirlenmiştir. Dolayısıyla bu ülkelerde yalnızca demokrasi düzeyi göstergesi ile göçmen nüfustaki değişiklikleri açıklamak yanıltıcı olabilmektedir. Ancak genel hatlarıyla söz konusu 10 ülkenin yoğun göçmen nüfusa sahip olmasının yanı sıra bu ülkelerin katılımcı demokrasi düzeylerinin de 1'de yakın olduğunu söylemek mümkündür. Sonuçta katılımcı demokrasi göstergesinde göçmen nüfus göstergesinde olduğu gibi yıllar itibariyle belirgin bir artış gözlenmemekle beraber istikrarlı ve demokratik bir rejimin bu ülkelerdeki varlığı göçmen nüfus göstergesiyle uyumludur.

Tablo 2.10. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin katılımcı demokrasi düzeyi ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Demokrasi	0,66	0,64	0,64	0,64	0,65
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Demokrasi	0,56	0,57	0,57	0,57	0,60
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Demokrasi	0,70	0,71	0,70	0,64	0,62
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Demokrasi	0,66	0,66	0,66	0,65	0,65
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Demokrasi	0,72	0,75	0,75	0,72	0,72
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Demokrasi	0,59	0,60	0,60	0,59	0,59
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Demokrasi	0,62	0,63	0,59	0,57	0,60
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Demokrasi	0,61	0,64	0,64	0,64	0,63
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Demokrasi	0,63	0,64	0,64	0,68	0,68
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Demokrasi	0,66	0,66	0,66	0,65	0,65
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve V-Dem Project.

2.4.2. Politik İstikrarsızlık

Politik istikrarsızlık anayasal veya anayasaya aykırı yollarla yürütme gücünde bir değişiklik eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Alesina, Özler ve Swagel, 1996:191). Politik istikrarsızlık başlıca iki şekilde görülebilmektedir. Bunlardan ilki yönetici istikrarsızlığını vurgularken, ikincisi toplumsal huzursuzluk ve siyasi şiddet

göstergelerine dayanmaktadır. İlk yaklaşımda politik istikrarsızlık anayasal veya anayasal olmayan hükümet değişikliklerini gözleme eğilimi olarak tanımlanır. Buradaki temel düşünce yönetici değişikliklerine yönelik yüksek eğilimin politika belirsizliği ve bazı durumlarda mülkiyet haklarına yönelik tehditlerle ilişkili olmasıdır. Politik istikrarsızlığı ölçmeye yönelik ikinci yaklaşım doğrudan yönetici değişikliklerine odaklanmamaktadır. Burada sosyo-politik istikrarsızlık, sosyal huzursuzlukları ifade eden çeşitli değişkenleri özetleyen bir endeks oluşturularak ölçülmektedir. Bu değişkenler politik şiddetin yanı sıra sosyal ve ekonomik huzursuzluk göstergelerini de içermektedir (Alesina ve Perotti, 1996:1205-1206).

Göç ile ilişkisine bakıldığında kaynak ülkedeki politik istikrarsızlık ortamının bireylerin başka ülkelere göç kararı vermesine neden olduğunu ve/veya ev sahibi ülkelerde tesis edilen politik istikrarın göçmenleri bu ülkelere yönelmesini sağladığı bilinmektedir. Özellikle vasıflı işgücünün politik istikrar ortamını göç kararında göz önünde bulundurduğu bir gerçektir. Bu görüşün temelinde politik istikrarın önemi yer almaktadır. Politik istikrar bir ülkenin büyüme ve kalkınma beklentileri için gerekli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Büyüme ve kalkınma için öneminin ötesinde, bir ülkenin politik istikrarsızlığının kendi vatandaşları üzerinde doğrudan bir etkisi olduğundan vasıflı işgücünün kararları üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan tüm göçler daha iyi eğitim, ekonomik ve entelektüel fırsat arayışı nedeniyle gerçekleşmemektedir. Bu göç kararı devam eden siyasi, dini veya etnik huzursuzluklar tarafından da etkilenir. Bu etkinin vasıflı işgücü üzerinde daha büyük olması ise daha yüksek beceri seviyesine sahip bireylerin dünya çapında daha büyük fırsatlara sahip olma şansının yüksek olmasıdır (Dutta ve Roy, 2011:442-443).

Tablo 2.11. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin politik istikrar ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	Pol. İstikrar	1,17	0,83	0,94	1,27	0,99
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	Pol. İstikrar	0,49	0,84	0,68	0,43	0,44
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	Pol. İstikrar	0,79	0,40	0,68	0,11	0,04
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	Pol. İstikrar	1,41	0,89	0,80	0,70	0,60
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	Pol. İstikrar	0,92	0,49	0,47	0,38	0,35
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	Pol. İstikrar	1,20	1,04	0,88	1,07	1,06
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	Pol. İstikrar	0,40	0,48	0,33	0,16	0,60
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	Pol. İstikrar	0,46	0,20	-0,32	0,25	0,30
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	Pol. İstikrar	1,04	0,13	0,41	0,52	0,04
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	Pol. İstikrar	1,08	-0,06	0,44	0,68	0,47
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve WGI.

Tablo 2.11 göçmen nüfus ve politik istikrar düzeyi verilerini seçilmiş 10 OECD ülkesi için yansıtmaktadır. Politik istikrar göstergesi siyasi şiddet ve terörizm de dahil olmak üzere, hükümetin anayasaya aykırı veya şiddet içeren yollarla istikrarsızlaştırılması veya devrilmesi olasılığı algısını ifade eder. Bu gösterge -2,5 ila 2,5 arasında değerler alır ve -2,5 zayıf hükümeti temsil ederken 2,5 güçlü hükümeti temsil etmektedir. Tablo incelendiğinde politik istikrar düzeylerinin tüm

ülkelerde yıldan yıla farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla belirli bir yılda yaşanan siyasi şiddet ve gerilimler ülkenin istikrar düzeyinde gerilemeye yol açmaktadır. Buna karşılık göçmen nüfus verilerinin söz konusu politik istikrar verilerine karşı duyarlılığına yönelik doğrudan bir çıkarım yapmak zor olmakla birlikte göçmenlerin menşe ülkelerindeki durumu ev sahibi ülke ile kıyaslaması göç kararında bir fayda-maliyet analizi yapılarak nüfus hareketlerine yansımaktadır. Tablodaki politik istikrar verileri Kore dışındaki diğer OECD ülkelerinin 2000 yılından 2018 yılına gelindiğinde nispeten daha istikrarsız oldukları söylenebilir. Bununla birlikte istikrar düzeyinde en fazla düşüş yaşanan ülke İngiltere iken en az düşüş yaşanan ülke Şili'dir. İngiltere'de 2015 yılından 2018 yılına gelindiğinde göçmen nüfusta önceki yıllara kıyasla önemli bir değişiklik olmadığı dikkat çekmektedir. Fransa ve ABD için de benzer bir durum söz konusudur. Dolayısıyla politik istikrardaki düşüşlerin sonraki yıllarda göçmen nüfus verilerine yansıdığını söylemek mümkündür.

2.4.3. İktidarın İdeolojik Eğilimi

Günümüzde ideolojinin çeşitli tanımlamalarına rastlamak mümkün olduğu gibi bu konuda bir fikir birliği yoktur. İdeolojinin siyasi bir inanç sistemi, yönetici sınıfın fikirleri, bireyi sosyal bir bağlamda konumlandıran ve müşterek aidiyet hissi oluşturan fikirler gibi anlamlarla ilişkilendirmek mümkündür (Heywood, 2013:23). Siyasi ideolojiler temel olarak üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar liberalizm (merkez), sosyalizm (sol) ve muhafazakarlıktır (sağ).

Liberal ideolojiyi savunanlar yabancı gruplara karşı daha fazla düşmanlık veya güvensizlik gösterme eğilimindeyken, liberaller tipik olarak yaşam tarzı veya kimlikteki belirsizlik veya farklılıklara daha toleranslıdır. Bu açıdan bakıldığında liberallerin ve muhafazakarların göçmenlere yönelik tutumlar açısından farklılık gösterme eğiliminde olması beklenmektedir (Brooks, Manza ve Cohen, 2016:2).

Geleneksel olarak, hükümet ideolojisi politika yapım süreçlerini etkiler ve sol ve sağ kanat politikacılar, yandaşlarının tercihleriyle tutarlı politikalar sunar. Sol partilerin göçmen entegrasyonu konusunda ilerici duruşu desteklediği bilinirken, muhafazakâr partilerin radikal sağ partilerle ittifak kurma ve ayrımcılık karşıtı politikalara,

göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ve diğer entegrasyon politikalarına karşı çıkma olasılıkları daha yüksektir. Ülkeler göç konusunda politika belirlerken hükümetin siyasi ideolojisi hakkında ipuçları vermektedir. İdeolojik yatkınlıkları nedeniyle görevdeki sol hükümetlere sahip ülkeler göçmenler için daha çekicidir. Dolayısıyla bireylerin kaynak ülkedeki hükümete kıyasla daha solcu olarak nitelendirilen ülkelere göç etme olasılıklarının daha yüksek olması beklenir (Bove, Efthyoulou ve Pickard, 2020:3).

2.4.4. Kadınların Politik Güçlendirilmesi

Gerek hane halkı gerekse toplumdaki cinsiyet ayrımcılığı ve buna ilişkin normlar belirli insan gruplarını belirli şekillerde göç etmeye zorlamaktadır. Dolayısıyla bazı insanlar cinsiyet normlarına uyma baskısından veya cinsiyete özgü ayrımcılıktan kaçmak için göç etme eğilimindedir. Örneğin kadınlar daha fazla ekonomik bağımsızlığa sahip olmak için göç etmek isteyebilir. Nitekim bazı ülkelerde cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak kadın istihdamının azlığı veya istihdam edilen kadınların düşük ücretler karşılığında çalışmaya mecbur olması bunun en önemli nedenlerindedir. Ayrıca bazen bir çatışma ortamıyla bağlantılı olarak cinsel şiddet ve istismardan kaçmak için göç etmek isteyen kadınlar bir ev sahibi ülkeye sığınmak için ülkelerini terk etmektedir. Bir başka örnek olarak sosyal damgalanmanın özellikle bekar, dul ve boşanmış kadınların ülkelerini terk etmelerinin en önemli nedenlerinden biri olduğu söylenebilir. Buna ek olarak özellikle genç kadınların evlenme baskısı veya evlenene kadar maruz kaldıkları özgürlüklerine ilişkin kısıtlamalardan dolayı göç etme eğilimleri oldukça yaygın karşılaşılan bir durumdur (Jolly ve Reeves, 2005:12).

Tablo 2.12. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin kadınların politik güçlendirilmesi endeksi ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	KPG	0,95	0,95	0,94	0,93	0,93
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	KPG	0,85	0,90	0,92	0,91	0,91
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	KPG	0,94	0,95	0,96	0,96	0,94
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	KPG	0,97	0,96	0,96	0,94	0,92
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	KPG	0,89	0,92	0,91	0,89	0,91
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	KPG	0,77	0,82	0,83	0,78	0,84
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	KPG	0,84	0,89	0,86	0,87	0,90
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	KPG	0,93	0,93	0,94	0,94	0,93
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	KPG	0,90	0,93	0,90	0,90	0,92
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	KPG	0,93	0,93	0,96	0,91	0,91
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve V-Dem veri seti.

Kadınlar cinsiyete dayalı mevcut değerleri, normları, klişeleri ve hiyerarşileri yansıtan ev sahibi ülkelerdeki cinsiyet ayrımcılığına karşı olarak geliştirilen tüm politikalara yanıt olarak bu ülkelere göç kararı alma eğilimindedir. Dolayısıyla, kadınların özellikle politika yapım süreçlerinde yer alması cinsiyet ayrımcılığına dayalı normların ortadan kaldırılmasında etkili bir yaklaşımdır. Buna bağlı olarak

geliştirilen kadınların siyasi olarak güçlendirilmesi göstergesi modern ülkeler için giderek artan kritik bir öneme sahiptir. Söz konusu gösterge kadınların sivil özgürlükleri, sivil toplum katılımı ve siyasi katılımı hakkında bilgi vermektedir. Böylece siyasetin toplumsal kararların alındığı bir arena olduğu düşünüldüğünde, karar alma süreçlerinde erkekler kadar kadınların da söz hakkı sahibi olması özellikle kadınların göç kararlarında önemli bir belirleyici olarak kabul edilebilmektedir.

Tablo 2.12 en fazla göç alan OECD ülkelerinde kadınların politik güçlendirilmesi endeksi ve göçmen nüfus verilerini karşılaştırmaktadır. Kadınların politik güçlendirilmesi endeksinin 0 ile 1 arasında değerler aldığı ve 1'in en yüksek değer olduğu göz önüne alındığında, söz konusu ülkelerin söz konusu gösterge bakımından oldukça başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu ülkelerde kadınların sivil özgürlükler, sivil toplum katılımı ve siyasi katılım bakımından oldukça iyi bir konumda olduğu ve bununla aynı doğrultuda göçmen nüfusa sahip oldukları söylenebilir. Öte yandan, özellikle Kanada, Almanya, İspanya ve ABD diğer ülkelere kıyasla kadınların politik güçlendirilmesi bakımında nispeten daha iyi durumdadır. Ayrıca bu ülkelerin en çok göç alan diğer ülkelere kıyasla daha fazla göçmen nüfusa sahip olduğu göz önüne alındığında, kadınların politik güçlendirilmesinin OECD ülkelerine göç kararı verilmesinde önemli bir faktör olarak benimsenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2.4.5. Yolsuzluk

Yolsuzluk genel olarak kamu görevinin özel çıkarlar için kullanılması anlamı taşımaktadır. Bir başka deyişle, bir makam sahibi tarafından kendi kişisel menfaati için resmi konum, rütbe veya statünün kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Myint, 2000:35). Tanımdan yola çıkarak yolsuzluğun bir dizi olumsuz sonuçla ilgili olduğu bir gerçektir. Birincisi, yolsuzluk bir ülkenin ekonomik faaliyet düzeyini kaynakların verimsiz tahsisi nedeniyle olumsuz yönde etkilemektedir. İkincisi, yolsuzluk bir ülkenin sosyo-ekonomik (yapısal) durumunu gelir eşitsizliği ve yoksulluğu şiddetlendirmesi nedeniyle kötüleştirmektedir. Üçüncüsü, yolsuzluk optimal olmayan yukarı doğru sosyal hareketliliğe yol açmaktadır. Tüm bu olumsuz etkiler kaçınılmaz olarak yolsuzluğun var olduğu ülkeden vatandaşların göç etme eğilimini artırmaktadır (Dimant, Krieger ve Meierrieks, 2013:1270).

Yolsuzluk ile göç arasında doğrudan bir ilişki olduğu görüşü nispeten az sayıda çalışma tarafından ortaya konmuştur. Bununla birlikte söz konusu sınırlı literatürde dışarıya işgücü göçünün yoğun olarak yaşandığı ülkelerde yolsuzluk düzeyinin yüksek olduğu doğrulanmıştır. Dolayısıyla yolsuzluğun göç kararında doğrudan bir itici faktör olduğu anlaşılmaktadır (Merkle, Reinold, ve Siegel, 2017:33).

Yolsuzluğun göç kararına dolaylı etkisi daha dikkat çekicidir. Söz konusu dolaylı etki mekanizması yolsuzluğun çeşitli kanallar üzerinden göçe etkisini göstermektedir. Bunlardan birincisi yolsuzluğun ekonomik güvenliğe etkisi ile ortaya çıkmaktadır. Bu noktada yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki olası olumsuz etkilerinin bireylerin göç kararı vermesinde etkili olması ihtimali söz konusudur. İkincisi yolsuzluğun politik güvenliği etkilemesi ile ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluğun yaygın olduğu bir ortamda seçim süreçlerinde de yolsuzluğa rastlanması nedeniyle seçimlerde sahtekarlık sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Böyle bir ortamda yüksek harcamalar ve rant arama faaliyetlerinin yaygınlığı gibi politikacıların güvenilir olmadığı bir durumla karşılaşılmaktadır. Sonuçta yolsuzluğun politik kanallarla göç kararını etkilemesi söz konusudur. Bir başka etki kanalı yolsuzluğun kişisel güvenliğe zarar vermesi ile ilgilidir. Buna göre yolsuzluk suç faaliyetleri ile doğrudan bağlantılı olan yasa dışı silah ve uyuşturucu ticaretini yaygınlaştırmaktadır. Bunlara ek olarak yolsuzluğun yaygın olduğu bir ortamda ekonomik ve sosyal eşitsizliğin artması nedeniyle toplumsal güvenlik tehlikededir. Bir etki etki mekanizması çevresel güvenlik üzerinden gerçekleşmektedir. Çünkü yolsuzluk kaynak tahsisindeki düzensizlikler nedeniyle çevresel politikaların uygulanmasını olumsuz yönde etkiler. Bununla birlikte yolsuzluk faaliyetleri gıda politikalarının uygulanması engelleyerek gıda güvenlik sorunu kanalıyla da göç kararında etkili olmaktadır (Merkle, Reinold ve Siegel, 2017:34-52).

2.4.6. Özgürlükler

Özgürlükler ülkeler arasındaki göç kararında etkisi olan önemli bir belirleyici olarak kabul görmektedir. Buna göre ekonomik ve kişisel/politik özgürlükler ekonomik büyüme ve gelişmenin daha ileri seviyelerde gerçekleşmesini teşvik eden özel girişim ortamına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca özgürlüklerin özel girişimi teşvik

etmedeki başarısı ne kadar büyükse yaşam standartlarının, daha yüksek ekonomik büyümenin ve daha kapsamlı ekonomik kalkınmanın tezahür etme derecesi de o kadar büyük olmaktadır (Cebula and Clark, 2011:43).

Tablo 2.13. En fazla göç alan 10 OECD ülkesinin ekonomik özgürlük ve göçmen nüfus göstergeleri

Ülke	Gösterge	2000	2005	2010	2015	2018
Kanada	E. Özgürlük	8.27	8.26	8.18	8.19	8.17
	Göçmen N.	227455	262244	280686	271808	321045
Şili	E. Özgürlük	7.44	7.85	7.94	7.92	7.96
	Göçmen N.	28924	40793	41431	101911	339350
Fransa	E. Özgürlük	7.64	7.5	7.59	7.54	7.40
	Göçmen N.	91875	135866	221784	242707	248916
Almanya	E. Özgürlük	7.96	7.83	7.78	7.97	7.85
	Göçmen N.	648846	579301	683529	2016241	1383580
İtalya	E. Özgürlük	7.75	7.68	7.57	7.71	7.51
	Göçmen N.	192557	282780	424499	250465	285500
Japonya	E. Özgürlük	8.05	7.99	7.79	7.85	7.88
	Göçmen N.	345779	372329	287071	391160	519683
Kore	E. Özgürlük	7.08	7.49	7.6	7.63	7.69
	Göçmen N.	173071	253729	293070	372935	495079
İspanya	E. Özgürlük	7.89	7.82	7.65	7.77	7.73
	Göçmen N.	330881	682711	330286	290005	559998
İngiltere	E. Özgürlük	8.52	8.35	8.05	8.16	8.08
	Göçmen N.	260424	405111	459000	481000	486452
ABD	E. Özgürlük	8.67	8.49	8.12	8.27	8.22
	Göçmen N.	841002	1122257	1042625	1051031	1096611

Kaynak: OECD Göç İstatistikleri ve Fraser Institute Ekonomik Özgürlük veri seti.

Ekonomik özgürlük kaynakların hükümetten ziyade bireylerin özel kararları yoluyla tahsis edildiği rekabetçi bir piyasayı çağrıştırmaktadır. Bu kavram cebri mülkiyet ve gelir vergileri üzerindeki sınırlamaları, pazarlara girişi kısıtlayan düzenlemeler gibi özel sektör üzerindeki hizmet kontrolünün kapsamını, kişinin seçtiği işte ve belirlediği ücret düzeyinde çalışma özgürlüğünü ve hükümetten bağımsız olarak belirlenen fiyat düzeyinden mal alıp satma yeteneğini içermektedir. Aynı zamanda ekonomik özgürlük kavramı hayatın korunması, özel mülkiyet ve uyuşmazlıkların karara bağlanması gibi hükümetin olumlu yönlerini de içermektedir. Ekonomik özgürlükle ilgili genel kanı daha yüksek ekonomik özgürlük seviyesine sahip ülkelerin daha yüksek ekonomik büyüme oranına sahip olacağı şeklindedir. Ayrıca yüksek düzeyde ekonomik özgürlüğün inovasyon için gerekli olan koşulları hazırladığı ve inovasyonun da ekonomik kalkınmanın temel itici gücü olduğu göz önüne alındığında, ekonomik özgürlüğün refah için bir önkoşul olduğu genel kabul görmektedir (Shumway ve Davis, 2015:2). Dolayısıyla bireyler/hane halkları tarafından daha büyük fırsatlara sahip olan daha yüksek düzeyde ekonomik özgürlüğe sahip ülkelere göç kararı verilme olasılığı oldukça yüksektir.

Tablo 2.13 en fazla göç alan 10 OECD ülkesinin göçmen nüfus verileri ile ekonomik özgürlük düzeylerini karşılaştırmaktadır. Tabloda ekonomik özgürlük göstergesi olarak Fraser Institute tarafından hesaplanan endeks kullanılmıştır. Endeks değeri 0 ila 10 arasında değerler alırken, 10 en yüksek ekonomik özgürlük düzeyini temsil etmektedir. Dolayısıyla endeksin 10'a yaklaşması ülkelerin özgürlük düzeyinin yükseldiği anlamına gelmektedir. Buna göre en yüksek ekonomik özgürlük düzeyi ABD'ye aittir. ABD aynı zamanda göçmen nüfusun en yoğun olduğu ülke olarak düşünüldüğünde ekonomik özgürlük ile göç kararı arasında bir ilişki olduğu ilk bakışta söylenebilir. Ekonomik özgürlük bakımından ABD'yi Kanada ve İngiltere izlemektedir. Söz konusu OECD ülkeleri için elde edilen tablodan ulaşılan genel kanı bu ülkelerin özgürlük düzeylerinin yüksek olmasıdır. Buna uyumlu olarak göçmen nüfus verilerinin de yüksek olması bu ülkelerde ekonomik özgürlük konusundaki olumlu gelişmelerin bireylerin bu ülkelere göç kararı vermesinde etkili olduğu anlamına gelmektedir.

2.4.7. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları ile göç arasındaki ilişki daha çok göçmenlerin entegrasyonu ve göç yönetim politikaları ile ilgilidir. Sivil toplum örgütleri ile devlet ortaklıklarının politika tartışmalarının temelinde göçmenlerin ihtiyaçlarına dair yeni bakış açıları yer almaktadır.

Sivil toplum kuruluşları göçle ilgili politikaların oluşturulma sürecine çeşitli şekillerde dahil olmaktadır. Bir kısım sivil toplum kuruluşları tarihsel olarak göçle ilgili sivil toplum faaliyetinin büyük bir kısmını oluşturan göçmenlere doğrudan hizmet sağlarken, diğer kısım kuruluşlar göçmenleri etkileyen kamu politikalarının tasarımına ve formülasyonuna yön vermektedir (Banulescu-Bogdan, 2011:3). Dolayısıyla bir ülkenin sivil toplum kuruluşları ile iş birliğinin yaygınlığı doğrudan göçmenlerle ilgili kuruluşların da ilgili politikalara dahil olmasını mümkün kılarak, göçmen nüfusun bu ülkelere göç kararı vermesinde etkili olabilmektedir.

Doğrudan göçmenlere ve göç yönetim politikalarına odaklanan sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra genel olarak sivil toplum katılımının yaygın olduğu toplumlarda özellikle demokrasi düzeyinin de yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla sivil toplum ile devlet rejimi arasında güçlü bir ilişki vardır. Buna göre sivil toplum kuruluşlarının baskın olduğu devletlerde demokratik, sivil toplumun tamamen yasaklandığı devletlerde totaliter, sivil toplumun belirli bir düzeye kadar kabul gördüğü devletler otoriter rejim ile anılmaktadır (Aslan, 2010:366). Buradan hareketle sivil toplum kuruluşları ile iş birliğinin ülkelerin yönetim şekli ile bağlantılı olduğu ve bu yolla bireylerin göç kararına etki etmesi muhtemeldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİNE GÖÇÜN NEDENLERİNE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

3.1. Literatür İncelemesi

Literatürde göçün nedenlerini araştıran çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkün olsa da ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar göç hareketlerinin sosyal, demografik, politik ve ekonomik gibi bir takım dinamiğe bağlı olduğunu çeşitli analizlerle göstermektedir. İlgili ampirik çalışmalar Tablo 3.1’de özetlenmiştir.

Tablo 3.1. Uluslararası göçün nedenlerinin araştıran ampirik çalışmalar

Çalışma	Ülke	Dönem	Yöntem	Bulgular
Mayda (2010)	14 OECD ülkesi	1980-1995	Panel Sabit Etkiler tahmincisi	Ekonomik: Ev sahibi ülkedeki işçi başına GSYH göç kararında çekici bir güçtür. Coğrafik: Kaynak ve ev sahibi ülke arasındaki mesafenin artması göçü azaltmaktadır. Demografik: Kaynak ülkedeki genç nüfus artışı göç için itici bir güçtür.
Naude (2010)	45 Sahra-altı Afrika ülkesi	1965-2005	Dinamik panel veri, sistem GMM tahmincisi	Ekonomik: Kaynak ülkede GSYH artışı bu ülkelere göçmen çıkışını azaltmaktadır. Politik: İç çatışma ve şiddet ortamı itici birer güçtür.

Dutta ve Roy (2011)	118 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke	1985-2003	Havuzlanmış EKK tahmincisi	Politik: Politik istikrar göç kararında çekici bir güçtür.
Djafar ve Hassan (2012)	Ev sahibi ülke: Malezya Kaynak ülke: Endonezya	1999-2010	VAR analizi	Ekonomik: Gelir düzeyi ve işsizlik oranı göç kararında etkilidir.
Boubtane, Coulibaly ve Rault (2013)	22 OECD ülkesi	1980-2005	Konya (2006) nedensellik testi	Ekonomik: Ev sahibi ülkedeki işsizlik bu ülkelerdeki göçmen nüfusun azalmasının nedenidir, göç işsizliğin nedeni değildir. Büyüme ev sahibi ülkede göçmen nüfusun artmasının nedenidir, göç büyümenin nedeni değildir.
Giulietti vd. (2013)	19 Avrupa ülkesi	1993-2008	EKK; IV ve GMM tahmincileri	Ekonomik: Kişi başına GSYH artışı ve istihdam koşullarının iyileşmesi çekici birer güçtür. Ayrıca işsizlik yardımı harcamaları AB üyesi olmayan ülkelerdeki göçmen nüfusu artırmaktadır.
Jennissen (2013)	Batı Avrupa ülkeleri	1960-1998	Havuzlanmış Zaman Serisi Regresyon analizi	Ekonomik: Göçmen stoku üzerinde kişi başına GSYH ve eğitim düzeyi pozitif, işsizlik negatif bir etkiye sahiptir.
Dimant, Krieger ve Meierrieks (2013)	111 ülke	1985-2000	Havuzlanmış EKK, sabit etkiler tahmincisi	Kurumsal: Yolsuzluk hem vasıflı hem de ortalama göç üzerinde itici bir güç olarak pozitif etkiye sahiptir.
Clemens (2014)	Küresel örneklem	1960-2000	Parametrik olmayan regresyon analizi	Ekonomik: Yoksul ülkeler için gelişme düzeyi itici bir güç iken gelişme düzeyi belirli bir eşit değerden sonra dışarıya göçü azaltmaktadır.
Docquier, Peri ve Russen (2014)	138 kaynak, 30 ev sahibi ülke	2000-2010	Panel regresyon analizi	Ekonomik: Ekonomik büyüme göçmen nüfus üzerinde çekici bir güçtür. Sosyal: Göçmen ağıнын boyutu ile ev sahibi ülkedeki göçmen nüfus pozitif

				ilişkilidir. Ayrıca eğitim düzeyi ile göç pozitif ilişkilidir.
Grau and Lopez (2017)	AB-28 ve AB-19 ülkeleri	2000-2014	İki aşamalı sistem GMM tahmincisi	Ekonomik: GSYH çekici bir güç iken, işsizlik göçü azaltıcı bir faktördür. Bu ülkeler tarafından yapılan kamu borcu çekici bir güçtür (özellikle AB-28). Sosyal ve Demografik: Nüfusun düşük olduğu Avrupa ülkelerine göç daha fazladır. İyi bir sağlık yönetimi de çekici bir güç olarak tespit edilmiştir. Çevresel: Kirliliğin yüksek olduğu ülkelerde göçmen nüfus daha azdır (özellikle AB-19).
Dao vd. (2018)	138 kaynak ülke, ev sahibi OECD ülkeleri	2000-2010	Çekim modeli, EKK analizi	Ekonomik: Düşük vasıflı işgücünün göç isteği kişi başına GSYH artışı ile azalmaktadır. Sosyal: Göçmen ağının boyutu ve dil yakınlığı göçü teşvik ederken Coğrafik: Coğrafi uzaklık göçü azaltmaktadır.
Drazenovic, Kunovac ve Pripuzic (2018)	Kaynak Ülke: Hırvatistan ve diğer yeni AB üyesi ülkeler Ev sahibi Ülke: Çekirdek AB ülkeleri	2000-2016	Çekim modeli, Sabit etkiler tahmincisi	Ekonomik: Ev sahibi ülkelerde kişi başına GSYH ve istihdam artışı çekici bir güçtür. Coğrafik: Coğrafi uzaklık göçü azaltmaktadır. Demografik: Daha fazla nüfusa sahip ülkeler daha fazla göçmen nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Kurumsal: Kaynak ülkede yolsuzluk düzeyi azaldıkça dışarıya göç azalacaktır. Aynı zamanda, ev sahibi ülkedeki yolsuzluk düzeyinde azalış göç için çekici bir güçtür.
Arif (2020)	103 ülke	1990-2000	Çekim modeli, EKK ve Pseudo-Maksimum Likelihood (PPML)	Ekonomik: Ekonomik özgürlük hem çekici hem de itici bir güçtür. Kişi başına gelir çekici bir güçtür. Politik: Demokrasi çekici bir güçtür. Sosyal: Ortak dil, ortak ikinci dil ve sömürge ilişkisi göç akışını artırır.

			tahmincisi	Coğrafi: Coğrafi mesafe arttıkça göç iki ülke arasındaki göç akışı azalır.
Bove, Efthymoulou ve Pickard (2020)	36 OECD ülkesi	1990-2016	Çekim modeli	Politik: Ev sahibi ülke hükümetinin kaynak ülke hükümetinden daha solcu olması halinde göç akışı daha yoğun olmaktadır. Dolayısıyla, sol ideoloji çekici bir güçtür.

Mayda (2010) 14 OECD ülkesine yönelik göçün 1980-1995 veri dönemindeki belirleyicilerini farklı açılardan ampirik olarak ele almıştır. Çalışmanın temel amacı hedef ve kaynak ülkelerdeki ortalama gelirin göç üzerindeki etkisini analiz etmektir. Bunun yanı sıra coğrafi, kültürel ve demografik faktörlerin etkisi de analize dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar hedef ülkedeki gelir fırsatlarının göç oranlarını önemli ölçüde artırdığını göstermiştir. Bununla birlikte, kaynak ülkedeki GSYH'nın etkisi negatif fakat hedef ülkedeki pozitif etkiye göre oldukça küçük ve önemsizdir. Dolayısıyla bu sonuç gelirin göç hareketleri üzerinde önemli bir çekici faktör etkisi olduğu söylenebilir. Naude (2010) 45 Sahra Altı Afrika ülkesinden göçün nedenlerini 1965-2005 dönemi verileri ile araştıran bir analiz gerçekleştirmiştir. Çalışmada söz konusu ülkelerdeki uluslararası göçün en önemli belirleyicilerinin iç çatışmalar ve iş fırsatları arayışı olduğunu öne süren ampirik kanıtlara ulaşılmıştır. Daha spesifik olarak ise şiddetli çatışmaları ve GSYH büyüme farklılıklarının dış göç üzerindeki etkisinin oldukça büyük olduğu yapılan analiz sonucunda ortaya konmuştur. Ayrıca bu çalışmada doğal afetler ve su kıtlığı gibi çevresel koşulların göç üzerindeki etkisi araştırılmış olup doğrudan çevre ve göç ilişkisi tespit edilememiştir.

Dutta ve Roy (2011) kaynak ülkedeki politik istikrarın bireylerin dışarıya göç kararında etkili olup olmadığını 118 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için 1985-2003 verileri ile analiz etmişlerdir. Sonuçlar politik istikrar, sosyoekonomik koşulları, yatırım ortamı, demokratik şeffaflık, kaynak ülkedeki çatışmalar ve etnik gerilimlerin vasıflı göç oranı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Djafar ve Hassan (2012) göçmen işçiler üzerinde etkisi olan itici ve çekici faktörleri incelemişlerdir. Çalışma Malezya'daki Endonezyalı göçmen işçilere odaklanmaktadır. Bu kapsamda Malezya'daki gelir ve işsizliğin bu ülkedeki

Endonezya'lı göçmen işçi nüfus ile ilişkisi çekici faktörler yaklaşımı ile ele alınmıştır. Buna ek olarak Endonezya'daki gelir ve işsizlik düzeyinin de Malezya'daki göçmen işçi nüfusa etkisi itici faktörler yaklaşımı ile incelenmiştir. Vektör Otoregresyon (VAR) yaklaşımından elde edilen bulgular Endonezya ve Malezya'daki gelir ve işsizlik ile Malezya'daki Endonezyalı göçmen işçi nüfus arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Boubtane, Coulibaly ve Rault (2013) göçmen nüfus, işsizlik ve GSYH ilişkisini ev sahibi ülke açısından Bootstrapped panel Granger nedensellik analizi uygulayarak OECD ülkelerine ait 1980-2005 dönemi yıllık verileri ile test etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göç işsizliğin sadece Portekiz'de göç üzerinde negatif bir nedensel etki ortaya çıkardığı, buna karşın hiçbir ülkede göçün işsizliğe neden olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, Fransa, İzlanda, Norveç ve İngiltere'de büyüme göç üzerinde pozitif bir nedensellik etkisine sahipken, hiçbir ülkede göçün büyümenin nedeni olmadığı ortaya konmuştur. Giulietti vd. (2013) Avrupa Birliği ülkelerinde işsizlik yardımlarının bu ülkelere yönelik göç için çekici bir faktör olup olmadığını araştırmayı amaçlamışlardır. OLS tahmin yaklaşımı ile ulaştıkları sonuçlar işsizlik yardımlarının orta düzeyde bir etkiye sahip olduğunu gösterirken, GMM yaklaşımı benimsendiğinde bu etki oldukça küçük ve önemsizdir. Jennissen (2013) Batı Avrupa'da net göçün ekonomik belirleyicilerini 1960-1998 dönemi için ele almıştır. Analiz sonuçları GSYH'nın pozitif, işsizliğin negatif ve anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir. Dimant, Krieger ve Meierrieks (2013) yolsuzluğun göç üzerindeki etkisini 111 ülkeye ait 1985-2000 dönemi için ele almışlardır. Elde edilen sonuçlara göre yolsuzluk özellikle vasıflı göçü etkileyen bir itici güç olarak kabul edilmiştir.

Clemens (2014) göç ve gelişme düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ulaşılan sonuçlar üst-orta gelir düzeyini geçtikten sonra ev sahibi ülke açısından göç baskısının azaldığını göstermektedir. Bir diğer deyişle, yoksul ülkelerde kalkınma düzeyi daha fazla göç anlamına gelirken, belirli bir gelir düzeyini aştıktan sonra gelişen kalkınma dışarıya göç hareketini azaltmaktadır. Docquier, Peri ve Russen (2014) 138 kaynak ülke ve 30 ev sahibi ülkeye ait 2000-2010 yıllarını kapsayan bir veri seti ile analiz gerçekleştirmişlerdir. Ulaşılan sonuçlar ev sahibi ülkedeki kişi başına düşen gelirin potansiyel göçmen havuzunun genişlemesinde önemli bir

belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla ev sahibi ülkenin ekonomik büyüme düzeyi göçmenler için göç fırsatlarının ana ekonomik kaynağını temsil etmektedir.

Grau and Lopez (2017) Avrupa'daki göçmen nüfusun göç kararında etkili olan faktörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Söz konusu çalışmada ele alınan temel belirleyiciler ekonomi, nüfus, sağlık ve çevresel sürdürülebilirlik etrafında şekillenmiştir. Ayrıca analiz iki veri setini içermektedir. Hem Avrupa Birliği üye ülkelerinin tamamına (EU-28) hem de Euro Birliğine (EU-19) dayanan iki ayrı veri seti 2000-2014 dönemi için elde edilmiş ve buna göre GMM tahmin yaklaşımından faydalanılmıştır. Sonuçlar özellikle 2008-2014 döneminde Avrupa'da yaşanan göçmen krizinin GSYH ve kamu borcu ile büyük ölçüde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca sonuçlar Euro bölgesindeki ülkelerin incelenen değişkenlerdeki varyasyona diğerlerine kıyasla daha duyarlı olduğunu ortaya koymuştur.

Dao vd. (2018) göç ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi OECD ülkeleri için analiz etmişlerdir. Sonuçlar finansal teşvik ve kısıtlamalar gibi mikroekonomik itici güçlerin göç üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bunun aksine nüfusun yetenek düzeyi gibi makroekonomik faktörlerin göç üzerinde daha belirgin bir etkisine ulaşılmıştır. Genel olarak, bu çalışmadan elde edilen bulgular yerli nüfustaki eğitim düzeyinin artması ve bu kesimin göç eğiliminin yüksek olması nedeniyle ülke dışına göç hareketinin ekonomik gelişme ile birlikte arttığını göstermektedir. Drazenovic, Kunovac ve Pripuzic (2018) göç verme kararında etkili olan ekonomik ve ekonomik olmayan faktörleri çekim modeli ile analiz etmişlerdir. Çalışmada Hırvatistan'dan ve diğer yeni AB üyesi ülkelere çekirdek AB ülkelerine göç akışları 2000-2016 dönemi için ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar GDP ve işgücü piyasasının göç kararında büyük ölçüde etkili olduğunu göstermiştir. Arif (2020) 103 kaynak ve ev sahibi ülkenin karşılıklı uluslararası göç akışı üzerinde etkili olan ekonomik, politik ve sosyal faktörleri PPML yöntemi ile tespit etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlar ekonomik özgürlüğün önemli bir çekici faktör olduğunu açıklarken, ekonomik faktörler aynı zamanda göçün önemli itici faktörleri olarak tespit edilmiştir. Bove, Efthyvoulou ve Pickard (2020) hükümet ideolojisi ile uluslararası göç arasındaki ilişkiyi 36 OECD ülkesi için 1990-2016 dönemi verilerini

kullanarak araştırmışlardır. Sonuçlar ev sahibi ülkedeki hükümetin kaynak ülkedeki hükümete kıyasla sola daha yakın olduğu durumda daha fazla göçmene ev sahipliği yaptığını göstermiştir.

Daha spesifik olarak uluslararası g literatüründe, gnn özellikle bir beyin gu şeklinde gerçekleştiği sonucundan yola çıkarak yapılan çalışmalara da rastlanmaktadır. Bildirici vd. (2005) 77 ülkeye ait 1990-2001 verilerinden yararlanarak yaptıkları panel veri analizi ile beşerî sermaye, büyüme ve beyin gu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ulaşılan sonuçlar işsizlik, ücretler ve kişi başına gelir artışının gu azalttığını, asgari yoksulluk düzeyindeki artışın ise gu artırdığını göstermiştir. İşsizlik arttığında gn azalmasının altında yatan nedeni ise insanların beşerî sermayeye yatırım yapmaması ve gn maliyetini karşılayamaması ile açıklamışlardır. Yine aynı çalışmada gelişmekte olan ülkelerdeki gn ücret düzeyi ve okullaşma oranı ile ters, kentsel nüfus artışı ve ortalama yaşam beklentisi ile doğru yönlü bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca enflasyon arttıca ve nüfus artışının neden olduğu işsizlik artışı nedeniyle insanların gelirleri düştükçe, mutsuzluk endeksi ve böylece beyin gu artacaktır. Acar (2017) Türkiye'den 20 OECD ülkesine yüksek eğitimli bireylerin göçünün ana hatlarını incelemiştir. 1980-2010 dönemini kapsayan çalışmada panel veri sabit etkiler analiz yöntemi uygulanmıştır. Ekonomik büyüklük, işsizlik, demografik yapı ve kentleşmenin açıklayıcı değişkenler olarak kullanıldığı analiz sonucunda Türkiye'nin beyin göçünün cinsiyet, zaman ve eğitim düzeyi ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Drabo ve Mbaye (2011) gelişmekte olan ülkelere ait 1950-2010 dönemi verilerini kullanarak iklim değişikliği, doğal afetler ve güç ilişkisini incelemişlerdir. Ulaşılan sonuçlar iklim değişikliğinden kaynaklanan doğal afetlerin gelişmekte olan ülkelerde beyin gnn şiddetlendirdiğini göstermiştir. Fan Klaiber ve Fisher-Vanden (2016) Amerika'da bölgeler arası beyin gu üzerinde aşırı hava sıcaklıklarının etkisi araştırmışlardır. Çalışma ile yüksek okul mezunlarının aşırı sıcaklığa karşı daha hassas olduğunu ve böylece bir beyin göçüne neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Ekonomik, Sosyal, Çevresel, Politik ve Kurumsal Faktörlerin Uluslararası Göçe Etkilerinin Analizi

3.2.1. Model

Çalışmanın uygulama bölümünde makroekonometrik bir yöntem benimsenerek, seçilmiş ekonomik, sosyal, çevresel, kurumsal ve politik faktörler ile uluslararası göç arasındaki ilişki göçe ev sahipliği yapan OECD ülkeleri için 2000-2017 dönemine ait verilerle panel veri analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Söz konusu ilişkinin fonksiyonel gösterimi aşağıdaki gibidir:

Toplam göç = f(ekonomik faktörler, sosyal faktörler, çevresel faktörler, kurumsal faktörler, politik faktörler)

Bu doğrultuda çalışmada esas alınacak temel bir panel veri modeli şu şekilde oluşturulabilir:

$$GÖÇ_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}EKONOMİK_{it} + \beta_{2i}ÇEVRESEL_{it} + \beta_{3i}SOSYAL_{it} + \beta_{4i}POLİTİK + \beta_{5i}KURUMSAL + u_{it} \quad (1)$$

Modelin bağımlı değişkenini ülkelerin ev sahipliği yaptığı toplam göçmen sayısı oluşturmaktadır. Bağımlı değişken üzerinde etkisi olabilecek açıklayıcı değişkenler ise ekonomik, çevresel, sosyal, kurumsal ve politik olmak üzere beş kategoride toplanmıştır. Oluşturulan model temelde göçün nedenlerine ilişkin teorik araştırmalarla bağlantılıdır. Bu araştırmalar özellikle neoklasik makro göç teorileri olarak literatürde yerini almaktadır ve göç hareketlerini ekonomik gelişmenin bir parçası olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, ekonomik faktörler bağlamında göçün ekonomik büyüme, istihdam ve fiyat düzeyleri başta olmak üzere ekonomik koşullarla bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Lewis, 1954; Harris ve Todaro, 1970; Massey vd., 1993; Hagen-Zanker, 2008). Bununla birlikte daha güncel görüşler göçün hem ev sahibi hem de kaynak ülkenin yönetim sistemi ve hükümet ideolojileri gibi politik yapı ile bağlantılı olabileceğini vurgulamaktadır (Money, 1999; Givens, 2017; Just, 2019). Bununla birlikte iklimle değişikliğinin uluslararası göç hareketlerini başlatan önemli bir unsur olması güncel bir yaklaşım olarak kabul

edilebilir ve göç kararında çevresel faktörlerin göz önüne alınmasının bir gerekçesini oluşturmaktadır (Piguet, Pecoud ve Guchteneire, 2011). Ayrıca göç süreçlerinin şekillenmesinde sosyal güvenlik, özgürlükler ve kurumsal altyapı gibi yapısal ve kurumsal faktörlerin hesaba katılması da son zamanlarda yaygın bir görüştür (Haas, 2011). Sonuçta modelde esas alınan beş farklı kategori ve bu kategorilere ait değişkenlerin göç ile ilişkisinin araştırılmasının temelinde göç ile ilgili ortaya atılan argümanlar yer almaktadır.

Eşitlik 1’de yer alan söz konusu açıklayıcı değişkenlere ilişkin kategoriler doğrultusunda tezin amacına uygun bir şekilde beş farklı ekonometrik model elde edilmiştir:

$$GOC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}GSYH_{it} + \beta_{2i}ISZ_{it} + \beta_{3i}ENF_{it} + \beta_{4i}SAGLIK_{it} + \beta_{5i}GLOB_{it} + u_{it} \quad (2)$$

$$GOC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}CO2_{it} + \beta_{2i}CH4_{it} + \beta_{3i}ARAZI_{it} + \beta_{4i}ORMAN_{it} + \beta_{5i}TARIM_{it} + u_{it} \quad (3)$$

$$GOC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}NUFD_{it} + \beta_{2i}URB_{it} + \beta_{3i}NUF_{it} + \beta_{4i}HDI_{it} + \beta_{5i}INT_{it} + u_{it} \quad (4)$$

$$GOC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}DEM_{it} + \beta_{2i}GEND_{it} + \beta_{3i}YAS_{it} + \beta_{4i}IDEO_{it} + \beta_{5i}POL_{it} + u_{it} \quad (5)$$

$$GOC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i}OZG_{it} + \beta_{2i}SVLT_{it} + \beta_{3i}SVLH_{it} + \beta_{4i}ETK_{it} + \beta_{5i}REG_{it} + u_{it} \quad (6)$$

Tüm modellerde yer alan *GOC* her bir OECD ülkesine dışardan gelen göçmen nüfusu ifade etmektedir. İlk modelde ekonomik göstergelerden oluşan bağımsız değişkenler sırasıyla ekonomik büyüme (*GSYH*), işsizlik oranı (*ISZ*), enflasyon oranı (*ENF*), sağlık harcamaları (*SAGLIK*), ve ekonomik küreselleşme (*GLOB*) olarak belirlenmiştir. İkinci modelde çevresel göstergelerden oluşan bağımsız değişkenler sırasıyla karbondioksit emisyonu (*CO2*), metan emisyonu (*CH4*), arazi alanı (*ARAZI*), toplam ormanlık alan (*ORMAN*) ve tarım alanıdır (*TARIM*). Üçüncü modele sosyal değişkenler olarak nüfus yoğunluğu (*NUFD*), kentleşme oranı (*URB*), toplam nüfus (*NUF*), insani gelişim endeksi (*HDI*) ve internet kullanım oranı (*INT*) dahil edilmiştir. Dördüncü modelde bazı politik değişkenlerin göç üzerindeki etkisini

tespit etmeye yönelik olarak katılımcı demokrasi endeksi (*DEM*), kadınların siyasi olarak güçlendirilmesi (*GEND*), yasama sürecindeki usulsüzlük (*YAS*), hükümetin ideolojik eğilimi (*IDEO*) ve politik istikrar (*POL*) modele dahil edilmiştir. Son olarak kurumsal faktörler olarak ekonomik özgürlük endeksi (*OZG*), sivil toplum katılım endeksi (*SVLT*), sivil haklara erişim (*SVLH*), hükümetin etkinliği (*ETK*) ve regülasyonların kalitesi (*REGU*) değişkenlerinin bağımsız değişken olarak benimsendiği beşinci model oluşturulmuştur. Tüm değişkenler modellere logaritmik olarak dahil edilmiştir. Değişkenlerin 2000-2017 dönemi için elde edilmesindeki temel kriter verilerin mevcudiyetidir. Tüm değişkenlerin ortak bir zaman aralığı için elde edilmesi söz konusu dönemin seçilmesindeki bir diğer kriterdir.

3.2.2. Veri Seti

Modellerde yer alan bağımlı değişken ile bu değişkene olası etkileri analiz edilen tüm açıklayıcı değişkenlere ilişkin tanımlamalar aşağıda Tablo 3.2’de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Değişkenlerin tanımlanması

Kategori	Değişken	Tanım	Kaynak
Bağımlı değişken	GOC	Yıllara göre her bir OECD ülkesindeki toplam yabancı nüfus	OECD Stat., Uluslararası Göç Veritabanı
Ekonomik Faktörler	GSYH	Kişi başına GSYH (sabit 2010 US\$)	WDI
	ISZ	Toplam işsiz sayısının toplam işgücüne oranı (ILO hesaplaması)	WDI
	ENF	Tüketici fiyatları, yıllık artış oranı	WDI
	SAGLIK	Sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı	WDI
	GLOB	Ekonomik küreselleşme endeksi, 0 ila 100 arasında değerler alır. 0: en düşük 100: en yüksek seviyeyi ifade eder.	KOF İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü
Çevresel Faktörler	CO ₂	Kişi başına karbondioksit emisyonu	WDI
	CH ₄	Metan emisyonu	WDI
	ARAZI	Toplam arazi alanı (km ²)	WDI
	ORMAN	Toplam ormanlık alanın toplam araziye oranı	WDI
	TARIM	Toplam arazi içerisinde tarıma elverişli arazinin payı	WDI
Sosyal Faktörler	NUFD	Nüfus yoğunluğu (km ² 'ye düşen insan sayısı)	WDI
	KENT	Kentleşme oranı. Kentte yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı	WDI
	NUF	Toplam nüfus	WDI
	IGD	İnsani gelişim endeksi. 0 ila 1 arasında değerler alır. 0: en düşük, 1: en yüksek	WDI
	INT	İnternet kullanım oranı. İnternet kullanan bireylerin toplam nüfus içindeki payı.	WDI
Politik	DEM	Katılımcı demokrasi endeksi. Vatandaşların seçim ve seçim dışı tüm siyasi süreçlere aktif katılımını ölçer. 0 ila 1 arasında değerler alır. 0: en düşük, 1: en yüksek.	V-Dem Project

Faktörler	GEND	Kadınların siyasi güçlendirilmesi endeksi. 0 ila 1 arasında değerler alır. 0: en düşük, 1: en yüksek.	V-Dem Project
	YAS	Yasama sürecinde usulsüzlük. Anket verilerinden oluşturulmuştur. Yanıtlar; 0: Hiç, 1: hemen hemen hiç, 2: bazen, 3: sık sık, 4: yaygın	V-Dem Project
	IDEO	Hükümetin ideolojik eğilimi. Bu veri seti partileri sağ, merkez ve sol olarak üçe ayırır. 1: sağ, 3: sol, 2: merkez, 0: bilgi yok	World Bank Database of Political Institutions
	POL	Politik istikrar: Siyasi şiddet ve terörizm de dahil olmak üzere, hükümetin anayasaya aykırı veya şiddet içeren yollarla istikrarsızlaştırılması veya devrilmesi olasılığı algısıdır. -2,5 ila 2,5 arasında değerler alır. -2,5: zayıf hükümet, 2,5: güçlü hükümet	The Worldwide Governance Indicators
Kurumsal Faktörler	OZG	Ekonomik özgürlük endeksi. Bu endeks kişisel seçim, gönüllü mübadele, piyasalara girme ve rekabet özgürlüğü ve bireylerin ve bireylere ait malların korunmasını içerir. 0 ila 10 arasında değerler alır. 0: en düşük, 10: en yüksek	Fraser Institute
	SVLT	Sivil toplum katılım endeksi. Vatandaşların toplu çıkarlarını korumak ve ideallerini gerçekleştirmek için gruplar halinde örgütlenmesi olarak tanımlanır. 0 ila 1 arasında değerler alır. 0: en düşük, 1: en yüksek.	V-Dem Project
	SVLH	Sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliği. Anket verilerinden oluşturulmuştur. Yanıtlar; 0 ila 4 arasında puanlanır. 0: Yoksullar zenginlere göre daha az sivil haklara sahiptir. 4: Yoksullar zenginlerle eşit sivil haklara sahiptir.	V-Dem Project
	ETK	Hükümetin etkinliği. Kamu hizmetlerinin kalitesi hakkındaki algıları yansıtır. -2,5 ila 2,5 arasında değerler alır. -2,5: zayıf hükümet, 2,5: etkin hükümet	V-Dem Project
	REG	Regülasyonların kalitesi. Hükümetin formüle etme ve uygulama kabiliyetine ilişkin algıyı yansıtır. -2,5 ila 2,5 arasında değerler alır. -2,5: zayıf, 2,5: güçlü	V-Dem Project

3.2.3. Metodoloji

Ekonomik, çevresel, sosyal, politik ve kurumsal faktörlerin göç üzerindeki etkisini ele alan bu çalışmada öncelikle kullanılan değişkenlerin birim kök içerip içermediği test edilmiştir. Bunun için Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CIPS (Cross-sectional Augmented IPS) ikinci nesil birim kök testinden faydalanılmıştır. Kesitsel bağımlılığı dikkate alan bu teste ilişkin temel denklem şu şekilde ifade edilmektedir:

$$CIPS(N, T) = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (7)$$

burada CIPS (N, T) Im, Pesaran ve Shin (2003) tarafından geliştirilen IPS birim kök testinin yatay kesit bağımlılığının dahil edilmesi elde edilen istatistik değeri iken, $t_i(N, T)$ yine Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF istatistiğidir. CIPS birim

kök testinin boş hipotezi birim kökün varlığını ifade etmektedir ve hesaplanan istatistik değerinin mutlak değer olarak kritik değerden büyük olması boş hipotezin reddedildiğini yani serinin birim kök içermediğini göstermektedir. Söz konusu birim kök sınaması ile değişkenlerin entegrasyon derecelerinin belirlenmesinin ardından uzun dönem katsayı tahmini aşamasına geçilmektedir. Bu tezde oluşturulan beş temel modelde yer alan bağımsız değişkenlerin göç üzerindeki etkisi panel VAR (vector autoregression) yaklaşımı benimsenerek analiz edilmiştir.

Genel olarak VAR modellerindeki tüm değişkenlerin endojen ve birbirine bağımlı olduğu varsayılır ve bir panel VAR modeli geleneksel VAR yöntemi ve panel veri modellerinin bir kombinasyonundan oluşmaktadır (Canova ve Ciccarelli, 2013). Buna göre temel bir panel VAR eşitliği aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Abrigo ve Love, 2015):

$$Y_{it} = Y_{it-1}A_1 + Y_{it-2}A_2 + \dots + Y_{it-p}A_{p-1} + Y_{it-p}A_p + X_{it}B + u_{it} + e_{it} \quad (8)$$

burada Y_{it} bağımsız değişkenlerin vektörünü, X_{it} dışsal değişkenlere ait vektörleri, u_{it} bağımlı değişkene özgü panel sabit etkiler vektörünü ve e_{it} hata vektörlerini simgelemektedir.

Panel VAR yaklaşımının sahip olduğu avantajlar bu yöntemin kullanılmasının temel gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu yöntem birim ve zaman içerisinde oluşabilecek şokların aktarımının analiz edilmesinde etkilidir. Panel VAR modelleri, homojen olmayan birimlerden oluşan gruplarda ortalama etkiler oluşturmak ve ortalamaya göre belirli farklılıkları analiz etmek için uygundur. Buna ek olarak, karşılıklı bağımlılıkların önemini analiz etmek ve geri bildirim genelleştirilip genelleştirilmediğini kontrol etmek için de etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Ayrıca bu yaklaşım değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri minimum kısıt kümesi kullanarak ortaya çıkarmaya çalışır (Canova ve Ciccarelli, 2013). Sonuçta panel VAR yaklaşımı, panel veri metodolojisini modeldeki tüm değişkenleri endojen olarak ele alan ve tutarlı tahminler sağlayan geleneksel VAR yaklaşımıyla birleştirilerek gözlemlenemeyen bireysel heterojenliğe izin vermektedir (Love and Zicchino, 2006). Ayrıca bu yöntem etki-tepki fonksiyonlarının (impulse-response

functions) elde edilmesine ve varyans ayrıştırmasının (variance decomposition) araştırılmasına imkân vermesi ile bilinmektedir. Etki-Tepki fonksiyonları, rastgele hata terimlerinden birinde meydana gelen standart sapma şokunun endojen değişkenler üzerindeki etkisini göstermektedir. Varyans ayrıştırması ise her bir değişkendeki şokların kaynağını değişkenin kendisi ve diğer değişkenler bakımından yüzde olarak ortaya koymaktadır. Sonuç olarak yöntemin sahip olduğu bu avantajlar bu tezde panel VAR metodolojisinin kullanımının nedeni olmakla beraber, söz konusu avantajlar araştırılan ilişkinin ayrıntılı bir perspektiften ele alınmasına izin vererek etkili ve tutarlı ampirik kanıtlar sunmaktadır.

Panel VAR yaklaşımında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmeye yönelik uygulanan prosedür ise Granger (1969) çalışmasına dayanmaktadır ve söz konusu teste ilişkin denklik aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

$$y_{it} = \delta_i + \sum_{n=1}^N \gamma_i^{(n)} y_{it-n} + \sum_{n=1}^N \beta_i^{(n)} x_{it-n} + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

burada x ve y t dönem ve i birim için durağan değişkenleri ifade eder. Bu testte bireysel etkilerin sabit olduğu ve gecikme uzunluğunun (N) ortak olduğu varsayılır. Ayrıca $\gamma_i^{(n)}$ otoregresif parametreler ve $\beta_i^{(n)}$ eğim katsayıları olarak tanımlanmaktadır.

3.2.4. Bulgular

Ekonometrik analizin ilk aşaması olarak çalışmada kullanılan her bir seriye ilişkin durağanlık sınaması bir ikinci nesil birim kök testi olan CIPS birim kök testi kullanılarak yapılmıştır. Söz konusu test sonucunda elde edilen tüm sonuçlar Tablo 3.3'te sunulmuştur. Tablo 3.3'te sabitli, sabitli ve trendli ve sabitsiz ve trendsiz modeller için elde edilen hem düzey hem de birinci farktaki istatistik değerlerini içermektedir.

Tablo 3.3. CIPS birim kök testi sonuçları

Model 1: Ekonomik faktörler						
	Sabit		Sabit ve Trend		Sabitsiz ve Trendsiz	
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
GOC	-2.123**	-4.239*	-2.197	-4.402*	-1.516***	-4.496*
GSYH	-1.700	-4.818*	-1.574	-5.872*	-1.247	-5.439*
ISZ	-1.330	-4.410*	-1.668	-4.495*	-1.489**	-4.365*
ENF	-3.099*	-4.858*	-3.275*	-4.706*	-2.697*	-4.961*
SAGLIK	-2.333*	-4.778*	-2.979*	-4.917*	-1.741*	-4.842*
GLOB	-2.000	-5.339*	-2.481	-5.736*	-2.104*	-5.386*
Model 2: Çevresel faktörler						
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
GOC	-2.206**	-4.568*	-2.283	-4.825*	-1.387	-4.776*
CO2	-1.085	-4.908*	-2.646	-5.076*	-1.178	-5.012*
CH4	-2.333*	-5.724*	-2.617***	-6.113*	-2.361*	-5.840*
ARAZI	-0.048	-2.851*	-0.569	-3.777	1.157	-2.809*
ORMAN	-1.070	-2.387*	-0.505	-2.837*	-0.435	-1.430
TARIM	-1.934	-3.787*	-1.659	-3.787*	-1.839*	-3.932*
Model 3: Sosyal faktörler						
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
GOC	-2.206**	-4.568*	-2.283	-4.825*	-1.387	-4.776*
NUFD	-2.062***	-3.613*	-1.572	-6.117*	-0.469	-5.625*
URB	-1.807	-2.550*	-2.390	-4.782*	-0.960	-3.479*
NUF	-1.891	-3.278*	-1.410	-6.099*	-0.469	-5.833*
HDI	-2.199**	-4.148*	-2.387	-4.119*	-1.629***	-4.041*
INT	-2.853*	-4.854*	-3.203*	-4.799*	-1.908*	-4.779*
Model 4: Politik faktörler						
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
GOC	-2.191**	-4.501*	-2.266	-4.750*	-1.421	-4.715*
DEM	-1.527	-4.779*	-2.130	-4.926*	-1.327	-4.801*
GEND	-2.012	-4.817*	-2.301	-4.903*	-0.099	-5.000*
YAS	-1.367	-4.053*	-1.453	-4.235*	-0.827	-4.149*
IDEO	-1.042	-2.871*	-1.314	-3.029*	-0.487	-2.706*
POL	-2.368*	-4.316*	-2.478	-4.289*	-2.190*	-4.444*
Model 5: Kurumsal faktörler						
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
GOC	-2.206***	-4.568*	-2.283*	-4.825*	-1.387	-4.776*
OZG	-2.552*	-5.457*	-2.981*	-5.554*	-2.417*	-5.376*
SVLT	-1.529	-4.319*	-1.821	-4.613*	-0.870	-4.365*
SVLH	-0.808	-4.748*	-1.412	-4.896*	-0.113	-4.617*
ETK	-1.970	-5.478*	-2.442	-5.324*	-2.010	-5.579*
REG	-1.661	-5.113*	-2.628**	-4.982*	-1.824*	-5.151*

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade eder.

Öncelikle model 1 için elde edilen sonuçlar sabitli modelde *GOC*, *ENF* ve *SAGLIK* değişkenlerinin, sabitli ve trendli modelde *ENF* ve *SAGLIK* değişkenlerinin ve sabitsiz ve trendsiz modelde *GOC*, *ISZ*, *ENF*, *SAGLIK* ve *GLOB* değişkenlerinin düzeyde durağan olduğu gözlenmektedir. Model 2 için sonuçlar, sabitli modelde *GOC* ve *CH4* değişkenlerinin, sabitli ve trendli modelde sadece *CH4* değişkeninin ve sabitsiz ve trendsiz modelde *CH4* ile *TARIM* değişkeninin düzeyde durağan olduğunu ifade eder. Model 3'ün kapsadığı değişkenler bakımından sabitli model

GOC, *NUFD*, *HDI* ve *INT* değişkenlerinin, sabitli ve trendli model *INT* değişkeninin ve sabitsiz ve trendsiz model *HDI* ve *INT* değişkenlerinin düzeyde durağan olduğunu göstermiştir. Model 4 için sabitli modelde *GOC* ve *POL* değişkenlerinin, sabitsiz ve trendsiz modelde *POL* değişkeninin düzeydeki durağanlığı söz konusudur. Son olarak model 5'te yer alan değişkenler için sabitli modelde *GOC* ve *OZG* değişkenlerinin, sabitli ve trendli modelde *GOC*, *OZG* ve *REG* değişkenlerinin ve sabitsiz ve trendsiz modelde *SVLT* ve *REG* değişkeninin düzeyde durağan olduğu söylenebilir. Modellerden elde edilen sonuçlar düzeydeki istatistik değerleri bakımından farklılık göstermekle beraber, esasında panel VAR yaklaşımının bir ön koşulu olan I(1) entegrasyon derecesinin tüm modellerde yer alan her bir değişken için sağlandığını göstermiştir.

Tablo 3.4. Uygun gecikme uzunluğu seçimi

Model 1: Ekonomik faktörler						
Lag	CD	J	J pvalue	MBIC	MAIC	MQIC
1	.9998488	132.6077	.0540967	-518.4464	-83.39235	-255.428
2	.9999551	98.54168	.0206358	-335.4944	-45.45832	-160.1488
3	.6386453	61.18919	.0054912	-155.8288	-10.81081	-68.15603
Model 2: Çevresel faktörler						
Lag	CD	J	J pvalue	MBIC	MAIC	MQIC
1	.9994388	1.554.339	.0019133	-4.956.202	-6.056.614	-2.326.018
2	.9999998	1.011.152	.0134264	-3.329.208	-4.288.476	-1.575.752
3	-284044.6	3.919.456	.3285224	-1.778.235	-3.280.544	-9.015.067
Model 3: Sosyal faktörler						
Lag	CD	J	J pvalue	MBIC	MAIC	MQIC
1	1	141.2729	.0174174	-510.0411	-74.72708	-246.849
2	1	66.39543	.6641395	-367.8139	-77.60457	-192.3525
3	.7818459	37.3939	.4049249	-179.7108	-34.6061	-91.98007
Model 4: Politik faktörler						
Lag	CD	J	J pvalue	MBIC	MAIC	MQIC
1	.9997491	124.5333	.1319955	-526.7808	-91.46674	-263.5886
2	.9996559	76.86819	.3255731	-357.3411	-67.13181	-181.8797
3	.9533763	46.8114	.107118	-170.2933	-25.1886	-82.56256
Model 5: Kurumsal faktörler						
Lag	CD	J	J pvalue	MBIC	MAIC	MQIC
1	.9998116	109.2934	.4470988	-542.0206	-106.7066	-278.8285
2	.9999315	50.13947	.9767369	-384.0699	-93.86053	-208.6085
3	.3155364	26.79259	.8673577	-190.3121	-45.20741	-102.5814

Serilere ilişkin durağanlık sınaması ile değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek için panel VAR yaklaşımı benimsenerek, ilk olarak uygun gecikme uzunluğu tahmini yapılmıştır. Yapılan sınamada her bir model için MBIC, MAIC ve MQIC olmak

üzere her bir bilgi kriterine göre optimal gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiş ve bir sonraki aşamada uzun dönem VAR sonuçları buna uygun olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.5'te optimal gecikme uzunluğuna uygun olarak hesaplanan uzun dönem katsayı tahmin sonuçları her bir model için sunulmuştur. İlk olarak model 1'te göçe neden olan çekici faktörler ekonomik göstergeler bakımından analiz edilmiştir. Ekonomik büyüme, işsizlik oranı, enflasyon oranı, sağlık harcamaları ve ekonomik küreselleşme göstergelerinin bağımsız değişkenler olarak yer aldığı bu modele ilişkin sonuçlar uzun dönemde kişi başına GSYH ve işsizlik oranındaki artışın göçmen sayısını azalttığını gösterirken, sağlık harcamalarının göç kararında önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu yansıtmaktadır. Buna göre GSYH içerisinde sağlık harcamalarının payında ortaya çıkan bir birimlik artışın OECD ülkelerine gelen göçmen sayısını yüzde 8.43 artırdığı söylenebilir. Öte yandan GSYH'nın sahip olduğu negatif etki beklenin tersi olmakla birlikte, ülkelerin ekonomik olarak gelişmişlik düzeyindeki artışla beraber göçmen nüfusa yönelik sınırlarını koruma politikalarını artırdığını ve göçmenlerin neden olduğu nüfus artışının önüne geçmek istemesine yönelik sınır politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte işsizlik oranının göçmen nüfus üzerindeki negatif etkisinin ekonomik büyümenin negatif etkisinden yaklaşık üç kat daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna göre OECD ülkelerindeki işsizlik oranında ortaya çıkabilecek bir artış bu ülkelerdeki yabancı nüfusu yaklaşık yüzde 7.8 azaltmaktadır. Bu sonuç Boubtane vd. (2013) ve Grau and Lopez (2017) sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla bireylerin herhangi bir ülkeye göç kararı vermesinde özellikle yeni iş fırsatları elde etme düşüncesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Son olarak ekonomik küreselleşme endeksinin de bu göç kararı üzerindeki etkisi yadsınamayacak derecede büyüktür. Nitekim bu ülkelerde ekonomik özgürlükteki bir birimlik artış göçmen nüfusu yaklaşık yüzde 16.5 oranında artırmaktadır. Ekonomik faktörlerin söz konusu etkilerinden yola çıkarak aslında sağlık koşulları, ekonomik özgürlük seviyesinin yüksekliği ve istihdam olanaklarının önemli birer çekici unsur olduğu analiz sonuçlarıyla belirlenmiştir.

Tablo 3.5. PVAR uzun dönem katsayı tahmin sonuçları

Model 1: Ekonomik faktörler						
	GOC	GSYH	ISZ	ENF	SAGLIK	GLOB
L.GOC	0.222***	-0.004	0.000	0.004	-0.006*	-0.008***
L.GSYH	-2.938*	-0.140*	0.117*	-0.092*	-0.014	-0.095*
L.ISZ	-7.858*	-0.353*	0.347*	-0.382*	-0.132*	-0.340*
L.ENF	-1.283	-0.186*	0.132*	-0.123**	-0.026	-0.183*
L.SAGLIK	8.438*	0.622*	-0.475*	0.008	0.195**	-0.470*
L.GLOB	16.570*	0.689*	-0.647*	0.635*	-0.048	0.205**
Model 2: Çevresel faktörler						
	GOC	CO2	CH4	ARAZI	ORMAN	TARIM
L.GOC	0.097*	0.262*	0.184*	4.39	-0.095**	-0.068***
L.CO2	-0.041	-0.170*	0.275*	-0.000*	-0.926*	-0.706*
L.CH4	-0.007	-0.019	0.064*	1.50	-0.198*	-0.153*
L.ARAZI	0.098***	-0.661**	-0.451**	-0.000**	0.575*	0.451*
L.ORMAN	-0.560*	4.426*	2.716*	0.000*	-2.402*	-1.945*
L.TARIM	0.697*	-4.887*	-3.425*	-0.000**	4.240*	3.373*
Model 3: Sosyal faktörler						
	GOC	NUFD	KENT	NUF	IGD	INT
L.GOC	-0.098*	0.000*	-0.000	0.000*	-0.001*	-0.039*
L.NUFD	-0.071	0.000	0.000	0.000	-0.000	0.025
L.KENT	-3.223	-0.001	0.001	-0.001	-0.009	0.274
L.NUF	0.379	-0.000	0.000	-0.000	0.001	0.044
L.IGD	21.639*	-0.025*	0.001	-0.028*	0.100*	0.064
L.INT	-0.643*	0.001*	-0.000	0.001*	-0.004*	-0.039**
Model 4: Politik faktörler						
	GOC	DEM	GEND	YAS	IDEO	POL
L.GOC	0.159*	0.000	-0.000	-0.010*	-0.001	0.003
L.DEM	26.925*	1.303*	0.906*	-1.274*	-0.965	1.149***
L.GEND	0.043*	-0.000**	-0.346*	0.029*	0.042*	-0.004*
L.YAS	-0.583*	-0.000	-0.113*	0.107*	0.061*	0.496*
L.IDEO	0.365**	0.001	-0.122*	-0.013***	0.000	-0.130*
L.POL	0.061	-0.000	0.007**	-0.036*	0.014	-0.481*
Model 5: Kurumsal faktörler						
	GOC	OZG	SVLT	SVLH	ETK	REG
L.GOC	0.295**	-0.001	0.000	-0.001	-0.050	-0.058
L.OZG	34.673*	0.207	-0.073*	0.153**	1.541	1.882
L.SVLT	35.687**	-0.297**	-0.029	-0.121	-22.590*	-24.601*
L.SVLH	-6.339**	0.009	0.012**	0.009	1.494	1.616
L.ETK	-0.016	-0.023**	-0.005***	0.000	-0.306	0.268
L.REG	-0.446	0.024**	0.005***	0.000	0.137	-0.444

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade eder.

Bu tezde uzun dönemde çevresel faktörlerin göç kararı üzerindeki etkisi model 2 bağlamında ele alınmıştır. Bu amaçla sera gazı emisyonlarından karbon dioksit emisyonu ve metan emisyonu kullanılmıştır. Bunlara ek olarak ülkenin toplam yüzölçümü, orman alanlarının büyüklüğü ve tarıma elverişli arazilerinin genişliği de diğer bağımsız değişkenler olarak göçmen nüfusuna etkileri bakımından irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlar karbon dioksit ve metan emisyonlarına ait katsayıların negatif olduğunu gösterirken istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip

olmadıklarını yansıtır. Dolayısıyla hava kirliliğinin bireylerin OECD ülkelerine göç etmesinde çevresel birer kriter olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte ülke yüzölçümünün büyüklüğü ve tarıma elverişli arazinin genişliği bu ülkelerdeki göçmen nüfusu artırıcı bir etkiye sahiptir. Öte yandan orman alanlarının geniş yer tutması göç kararını negatif yönde etkilemektedir. Bu sonuç diğer arazi değişkenleri ile birlikte değerlendirildiğinde göç kararı verirken bireylerin kendilerine yaşam alanı bulma imkanlarının (barınma, yerleşme, gıda temini gibi) daha ön planda olduğunu yansıtmaktadır. Ayrıca aynı tablodan bu ülkelerdeki göçmen nüfusun çevresel etkilerini de gözlemek mümkündür. Buna göre OECD ülkelerinde göçmen nüfusun artışı ile birlikte her iki emisyon göstergesinde benzer oranlarda bir artış ve orman arazisi ve tarıma elverişli alanlarda bir azalma ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla aslında OECD ülkelerinin sahip olduğu göçü çekici unsurların seyri bu ülkelerde göçmen nüfus arttıkça toplam nüfusun dengesiz bir artışla gelişmesine de bağlı olarak olumsuz yönde gelişmektedir.

Sosyal faktörlerin göçmen nüfus üzerindeki etkisinin ele alındığı model 3'e ilişkin sonuçlar incelendiğinde insani gelişme düzeyinin önemli bir çekici unsur olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Buna göre insani gelişme düzeyinde ortaya çıkan bir birimlik artış göçmen nüfusu yaklaşık yüzde 21.6 artırmaktadır. Buna karşın internet kullanımını negatif etkiye sahip olmakla beraber insani gelişme düzeyinin pozitif etkisine kıyasla bu etki oldukça küçüktür. Nüfus yoğunluğunun ve kentleşme oranının katsayısı ise negatif olmakla beraber istatistiksel olarak anlamsızdır.

Model 4 sonuçları politik faktörlerin göçmen nüfus üzerindeki etkisini göstermektedir. Politik göstergeler olarak doğrudan demokrasi, kadınların siyasi güçlendirilmesi, yasama sürecinde usulsüzlük, hükümetin ideolojik eğilimi ve politik istikrar değişkenlerine odaklanılmıştır. Doğrudan demokrasi düzeyinin, kadınların siyasi güçlendirilmesinin ve hükümetin ideolojik eğiliminin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı katsayılara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre doğrudan demokrasi düzeyinde ortaya çıkan bir birimlik artış uzun dönemde göçmen nüfusu yaklaşık yüzde 26.9 oranında artırmaktadır. Bu sonuç Arif (2020) çalışmasında demokrasinin göç için çekici bir güç olduğunu gösteren bulgu ile uyumludur. Kadınların politik güçlendirilmesi ve hükümet ideolojisinin sol olarak adlandırılan

sosyalist politikaları yaygın olarak benimseyen tarafa yönelmesi ile de bu ülkelerdeki göçmen nüfusun arttığı söylenebilir. Bu sonuç Bove vd. (2020) tarafından ulaşılan sonuçla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte en büyük pozitif etki doğrudan demokrasi endeksine aittir. Dolayısıyla bireylerin bu ülkelere göç kararı vermesinde politik değişkenler bakımından siyasi süreçlere doğrudan katılım sağlamasının önemli bir kriter olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak yasama sürecindeki usulsüzlük faaliyetlerinin göç kararında caydırıcı bir etkiye sahip olduğu analiz sonuçları ile ortaya konmuştur. Dolayısıyla bireyler göç kararı verirken usulüne uygun kanun koyma, kaldırma veya değiştirme süreçlerinin varlığını göz önünde bulundurmaktadır. Süreçlerin usulüne uygun yönetilmemesi esasında bir yolsuzluk göstergesi olarak da nitelendirildiğinde elde edilen bu sonuç Dimant vd. (2013) ve Drazenovic vd. (2018) tarafından elde edilen bulgular ile uyumludur. Ayrıca politik istikrar değişkenine ait katsayının Naude (2010) ve Dutta ve Roy (2011) çalışmaları ile uyumlu olduğu gözlemlenmekle birlikte uzun dönemde bu etki istatistiksel olarak anlamsızdır.

Son olarak model 5'te uzun dönemde ekonomik özgürlükler, sivil toplum katılım endeksi, sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliği, hükümetin etkinliği ve regülasyonların kalitesi değişkenleri baz alınarak kurumsal faktörlerin göç üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bu çerçevede özellikle ekonomik özgürlüklerin ve sivil toplum katılım endeksinin bireylerin OECD ülkelerine göç etmesinin önemi birer nedeni olduğu yapılan analiz ile belirlenmiştir. Nitekim hem ekonomik özgürlük hem de sivil toplum katılım endeksinde ortaya çıkan bir birimlik artış uzun dönemde bu ülkelerdeki yabancı nüfusu yaklaşık yüzde 35 oranında artırmaktadır. Ekonomik özgürlüğe ilişkin ulaşılan bu sonuç Arif (2020) çalışmasının bulguları ile benzerlik göstermektedir. Buna ek olarak sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliğinin göç üzerindeki caydırıcılığı dikkat çekici bir sonuç olmakla beraber söz konusu negatif etkisinin derecesi ekonomik özgürlükler ve sivil toplum katılım endeksinin etkisine kıyasla oldukça düşüktür. Hükümetin etkinliği ve regülasyonların kalitesi ise uzun dönemde göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 3.6. Nedensellik testi sonuçları

Model 1: Ekonomik faktörler						
	GOC	GSYH	ISZ	ENF	SAGLIK	GLOB
GOC		0.683	0.028	0.677	7.791*	2.803***
GSYH	19.807*		20.607*	14.473*	0.914	9.351*
ISZ	28.501*	28.444*		14.015*	18.511*	19.216*
ENF	2.631	22.408*	13.371*		1.697	28.557*
SAGLIK	14.449*	14.803*	12.688*	0.008		13.589*
GLOB	33.775*	42.609*	58.231*	26.842*	1.168	
Model 2: Çevresel faktörler						
	GOC	CO2	CH4	ARAZI	ORMAN	TARIM
GOC		20.884*	17.717*	0.014	4.577**	3.801***
CO2	0.613		85.736*	7.750*	168.670*	147.592*
CH4	0.561	1.592		0.217	477.768*	384.497*
ARAZI	3.086***	5.508**	5.616**		6.616*	6.600**
ORMAN	23.058*	58.608*	56.923*	8.765*		31.485*
TARIM	39.812*	58.604*	67.018*	6.158**	85.036*	
Model 3: Sosyal faktörler						
	GOC	NUFD	KENT	NUF	IGD	INT
GOC		13.062*	0.334	13.011*	23.430*	13.296*
NUFD	0.137		0.099	0.026	0.046	0.569
KENT	2.505	0.116		0.148	1.937	0.575
NUF	2.502	0.945	1.100		0.702	2.074
IGD	16.362*	10.596*	0.127	10.937*		0.012
INT	11.415*	10.900*	0.132	11.688*	11.617	
Model 4: Politik faktörler						
	GOC	DEM	GEND	YAS	IDEO	POL
GOC		0.232	0.144	12.534*	0.159	0.151
DEM	105.628*		18.477*	12.988*	0.798	3.332***
GEND	47.543*	6.668**		67.432*	150.636*	11.748*
YAS	10.487*	0.008	87.226*		7.851**	114.817*
IDEO	7.092*	2.300	197.785*	3.047***		19.679*
POL	2.381	0.339	6.339**	84.951*	0.771	
Model 4: Kurumsal faktörler						
	GOC	OZG	SVLT	SVLH	ETK	REG
GOC		0.553	0.141	1.388	0.866	0.933
OZG	13.850*		16.235*	5.495**	0.289	0.347
SVLT	6.128**	5.511**		1.509	6.952*	6.736*
SVLH	5.356**	0.344	4.991**		2.599	2.480
ETK	0.000	5.631**	2.819***	0.002		0.584
REG	0.305	5.243**	2.878*	0.000	0.150***	

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade eder.

Uzun dönem katsayı tahmini sonucundan elde edilen bulgular göçün aslında farklı kategorilerde yer alan birtakım göstergelerle sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu yansıtmaktadır. Dolayısıyla temelinde insan faktörü olan göç olgusu geniş bir perspektiften ele alınmayı gerektiren dinamik bir süreçtir. Bu süreçte özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşen göç hareketlerinin temelindeki çekici unsurların belirlenmesi hem kaynak ülkeler açısından beşerî sermaye kayıplarının önüne geçmek için planlanması muhtemel

politikalara hem de ev sahibi ülkelerin beşerî sermaye temini için yabancı nüfusu ülkeye çekme konusunda çeşitli fikirler sunmaktadır. Tüm bu katsayı tahmin sonuçlarına ek olarak her bir model için elde edilen nedensellik test sonuçları da konuya ilişkin yaklaşımın ekonometrik temelini güçlendirmek için bir başka aşamayı oluşturmakta ve tüm nedensellik ilişkilerine yönelik sonuçlar Tablo 3.6'da sunulmaktadır.

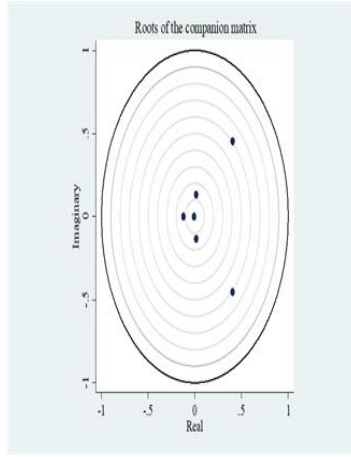
Tablo 3.6 incelendiğinde model 1'de göçmen sayısı ile sağlık harcamaları ve küreselleşme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken, GSYH ve işsizlik oranından göç değişkenine doğru tek yönlü bir nedensel ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Çevresel faktörler açısından göç ile ormanlık alan ve tarıma elverişli arazi arasındaki çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu söylenebilir. Buna ek olarak arazi büyüklüğünden göç değişkenine doğru ve göç değişkeninden hava kirliliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Model 3 için sonuçlar göç ile internet kullanımı ve insani gelişim düzeyi arasında çift yönlü, göç değişkeninden nüfus yoğunluğu ve toplam nüfusa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu ifade eder. Politik faktörlerden demokrasi düzeyi, kadınların siyasi güçlendirilmesi ve hükümetin ideolojik eğiliminin göçün nedeni olduğu anlaşılırken, göçmen sayısı ile yasama sürecinde usulsüzlük arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak model 5 için yapılan nedensellik testine ilişkin bulgular ekonomik özgürlük, sivil toplum katılım endeksi ve sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliğinden göçmen nüfusa doğru tek yönlü nedenselliği ortaya koymaktadır. Bu bağlamda elde edilen nedensellik tahmin sonuçlarının uzun dönem katsayı tahmin sonuçları ile benzer doğrultuda olduğu söylenebilir. Dolayısıyla farklı kategorilerden seçilen tüm faktörler ile göç arasındaki sıkı bağlantılar aralarındaki nedensel ilişkilerin varlığı ile de ortaya konmuştur.

Tablo 3.7. Varyans ayrıştırması analizi sonuçları

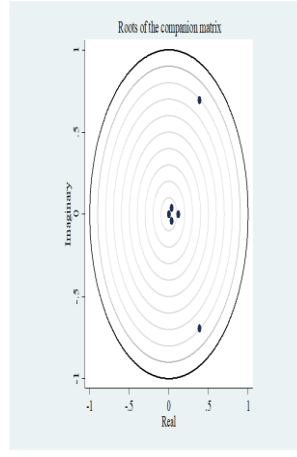
GOC (Tepki)	Etki					
Model 1: Ekonomik faktörler						
Forecast horizon (years)	GOC	GSYH	ISZ	ENF	SAGLIK	GLOB
0	0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	0	0	0
2	.7219276	.0750043	.0155394	.0126813	.0726153	.1022321
3	.5857985	.1024048	.0320832	.0569326	.1193411	.1034398
4	.5637462	.1050866	.0356528	.0671399	.1291242	.0992503
5	.5662456	.1039811	.0353172	.0665526	.1277468	.1001569
6	.5642496	.10436	.035399	.0669277	.1281641	.1008995
7	.5623812	.1047132	.0356316	.0675727	.1288884	.1008129
8	.5621823	.1047194	.0356726	.0676878	.1289826	.1007553
9	.562223	.1047029	.0356638	.0676713	.128954	.100785
10	.5621616	.1047153	.0356687	.0676869	.1289723	.1007952
Model 2: Çevresel faktörler						
	GOC	CO2	CH4	ARAZI	ORMAN	TARIM
0	0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	0	0	0
2	.9841995	.0085622	.0005258	6.34e-06	.0005714	.0061347
3	.9628623	.0234008	.0014753	7.61e-06	.0053707	.0068833
4	.9274362	.0528192	.0043336	8.47e-06	.0071419	.0082605
5	.9208126	.0561933	.0049382	.000011	.0071524	.0108924
6	.9159209	.05966	.0051067	.0000113	.0082556	.0110455
7	.9077356	.0664738	.005767	.0000115	.008625	.011387
8	.9063071	.0671261	.0058945	.0000122	.008636	.0120241
9	.9049854	.0680959	.0059448	.0000122	.0089159	.0120458
10	.9029732	.0697654	.0061094	.0000123	.0089976	.0121421
Model 3: Sosyal faktörler						
	GOC	NUFD	KENT	NUF	IGD	INT
0	0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	0	0	0
2	.9124843	.000148	.0002792	.0000158	.0192051	.0678676
3	.9124841	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678677
4	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
5	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
6	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
7	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
8	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
9	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
10	.9124839	.0001481	.0002792	.0000158	.0192051	.0678678
Model 4: Politik faktörler						
	GOC	DEM	GEND	YAS	IDEO	POL
0	0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	0	0	0
2	.9302599	.0594884	.0001279	.0009941	.0089009	.0002289
3	.8256889	.1647489	.0001988	.0009111	.0082505	.0002017
4	.6914723	.3003833	.000173	.0007589	.0070432	.0001693
5	.54362	.4498541	.0001627	.0005905	.0056346	.0001382
6	.4020205	.5930149	.0001456	.0004292	.0042823	.0001075
7	.2829028	.7134472	.0001332	.0002936	.003141	.0000823
8	.1930901	.8042514	.0001232	.0001913	.0022809	.0000631
9	.1308	.8672293	.0001165	.0001204	.0016841	.0000498

10	.0900588	.9084203	.000112	.000074	.0012939	.0000411
Model 5: Kurumsal faktörler						
	GOC	OZG	SVLT	SVLH	ETK	REG
0	0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	0	0	0
2	.8011031	.0883368	.0590347	.0339396	.0170825	.0005033
3	.7789908	.1030299	.0623026	.0356214	.0165165	.0035388
4	.7769574	.1047992	.0623713	.0355331	.0165788	.0037602
5	.7766152	.1049818	.0623453	.0355281	.0165817	.003948
6	.776539	.1049807	.0623836	.0355265	.0165823	.0039879
7	.7765264	.1049788	.0623827	.0355257	.0165834	.0040031
8	.7765203	.104978	.0623844	.0355257	.0165835	.004008
9	.7765189	.1049778	.0623845	.0355256	.0165836	.0040095
10	.7765183	.1049777	.0623846	.0355256	.0165837	.0040101

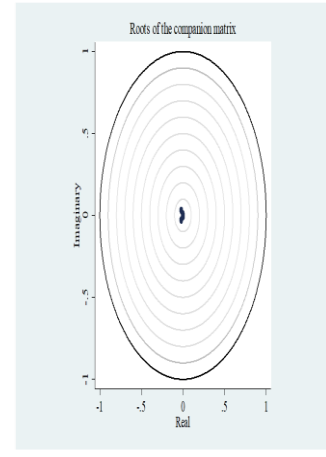
Nedensellik testine ilişkin sonuçların ardından bağımlı değişkende ortaya çıkan değişimlerin yüzde kaçının bağımsız değişkenlerden kaynaklandığını gösteren varyans ayrıştırması analizi yapılmış ve ilgili sonuçlar Tablo 3.7’de sunulmuştur. İlk olarak model 1 için ikinci dönemde göç değişkenindeki değişimin yaklaşık yüzde 72’si kendisinden, yüzde 10’u ekonomik küreselleşme endeksindeki değişimlerden kaynaklanırken, diğer bağımsız değişkenlerin etkisi oldukça düşüktür. Onuncu döneme gelindiğinde ise göçteki değişimlerin kaynağı olarak GSYH ve sağlık harcamalarının etkisi artmıştır. Model 2 ve Model 3 için göçmen sayısındaki değişimlerin tüm dönemlerde esas olarak kendisinden kaynaklandığı gözlenmektedir. Model 4 için elde edilen varyans ayrıştırması sonuçları özellikle demokrasi düzeyinin dönem ilerledikçe göçmen nüfustaki değişimlerin temel kaynağı olduğunu göstermiştir. Buna göre ikinci dönemde göçmen nüfustaki değişimlerin yaklaşık yüzde 93’ü kendisinden ve yaklaşık yüzde 5’i demokrasi endeksindeki değişimden kaynaklanırken, onuncu döneme gelindiğinde göçteki değişimlerin kaynağının yaklaşık yüzde 9’u kendisinden ve yaklaşık yüzde 90’ı demokrasi düzeyindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Model 1 model 2 ve model 3 ile benzer şekilde model 5’te göçmen nüfustaki değişimlerin kaynağı yaklaşık yüzde 77 oranla en fazla kendisi olmakla beraber, yaklaşık yüzde 10 ekonomik özgürlükler ve yaklaşık yüzde 6 sivil toplum katılım endeksidir.

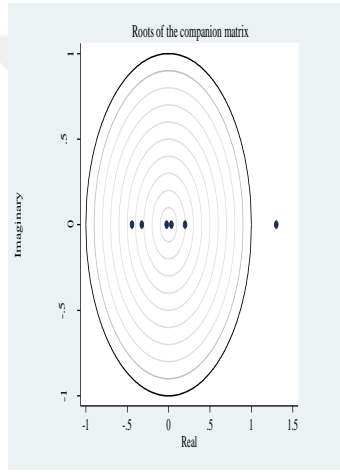
Model 1

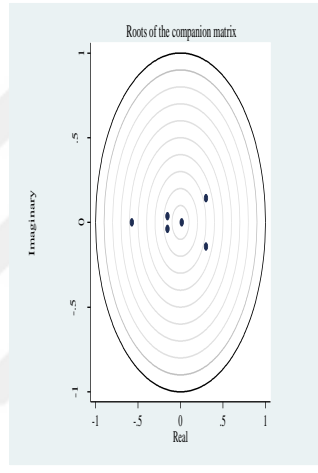
Model 2

Model 3

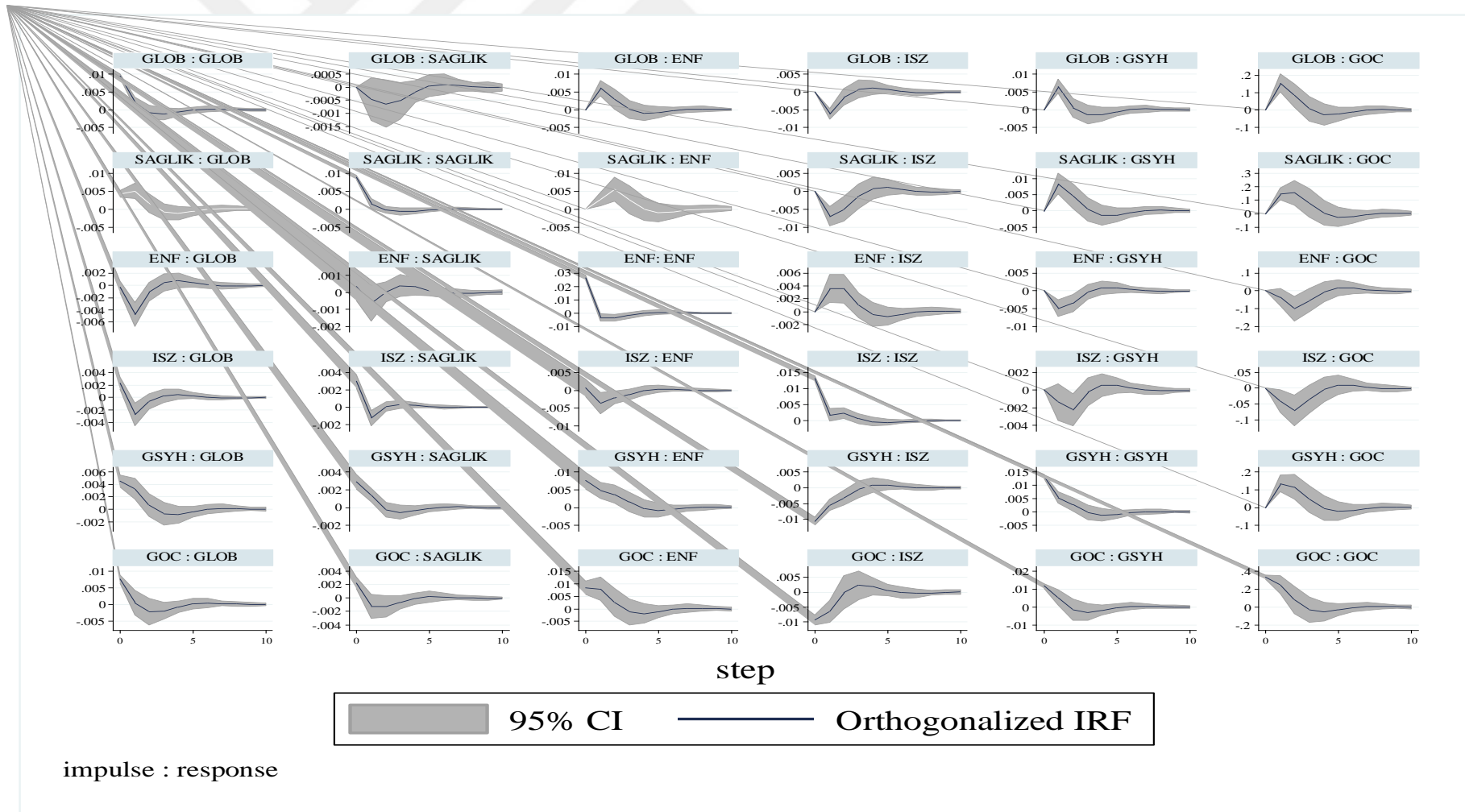
Model 4

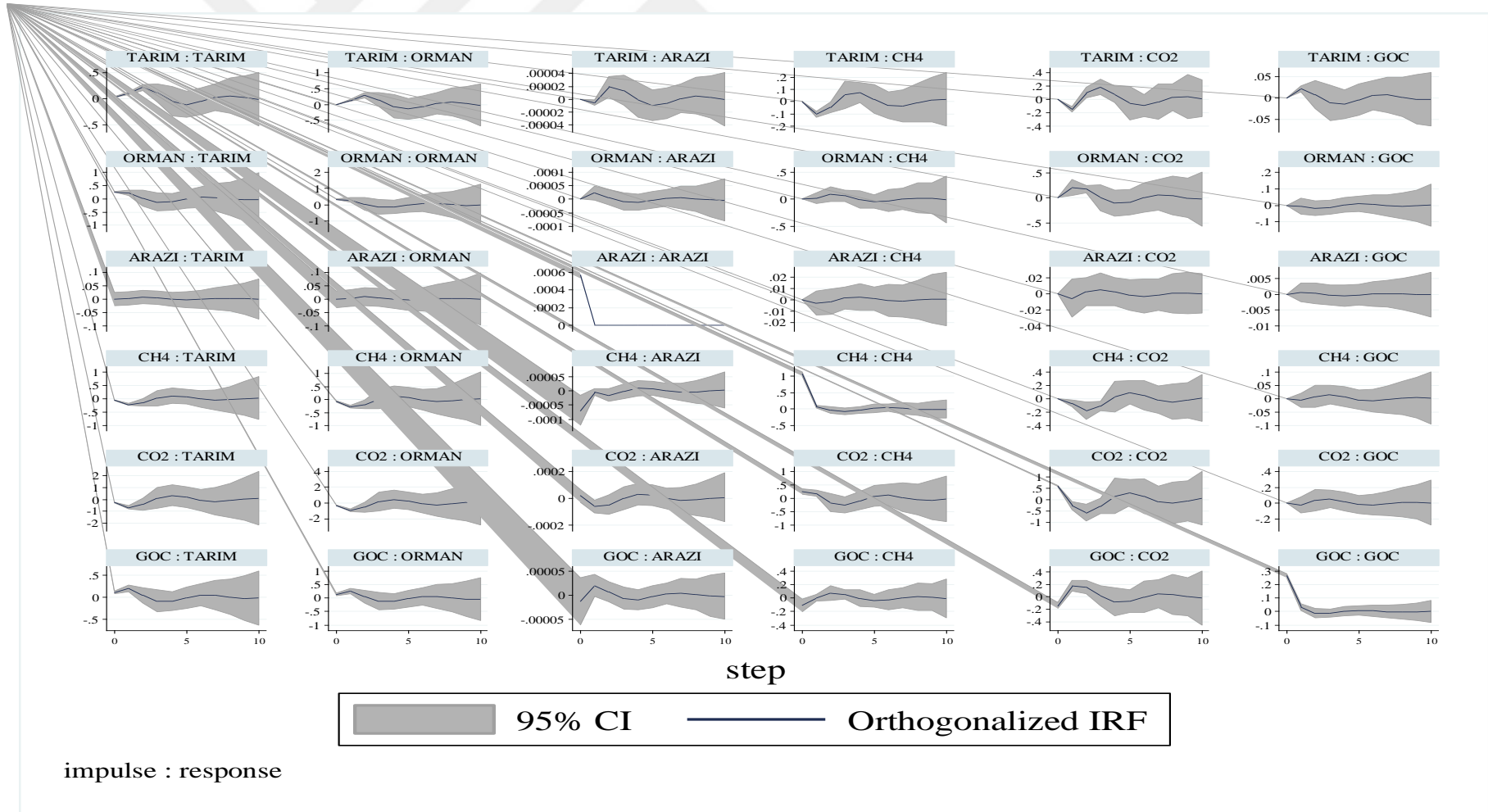
Model 5

Şekil 3.1. Modellere İlişkin İstikrar Grafikleri

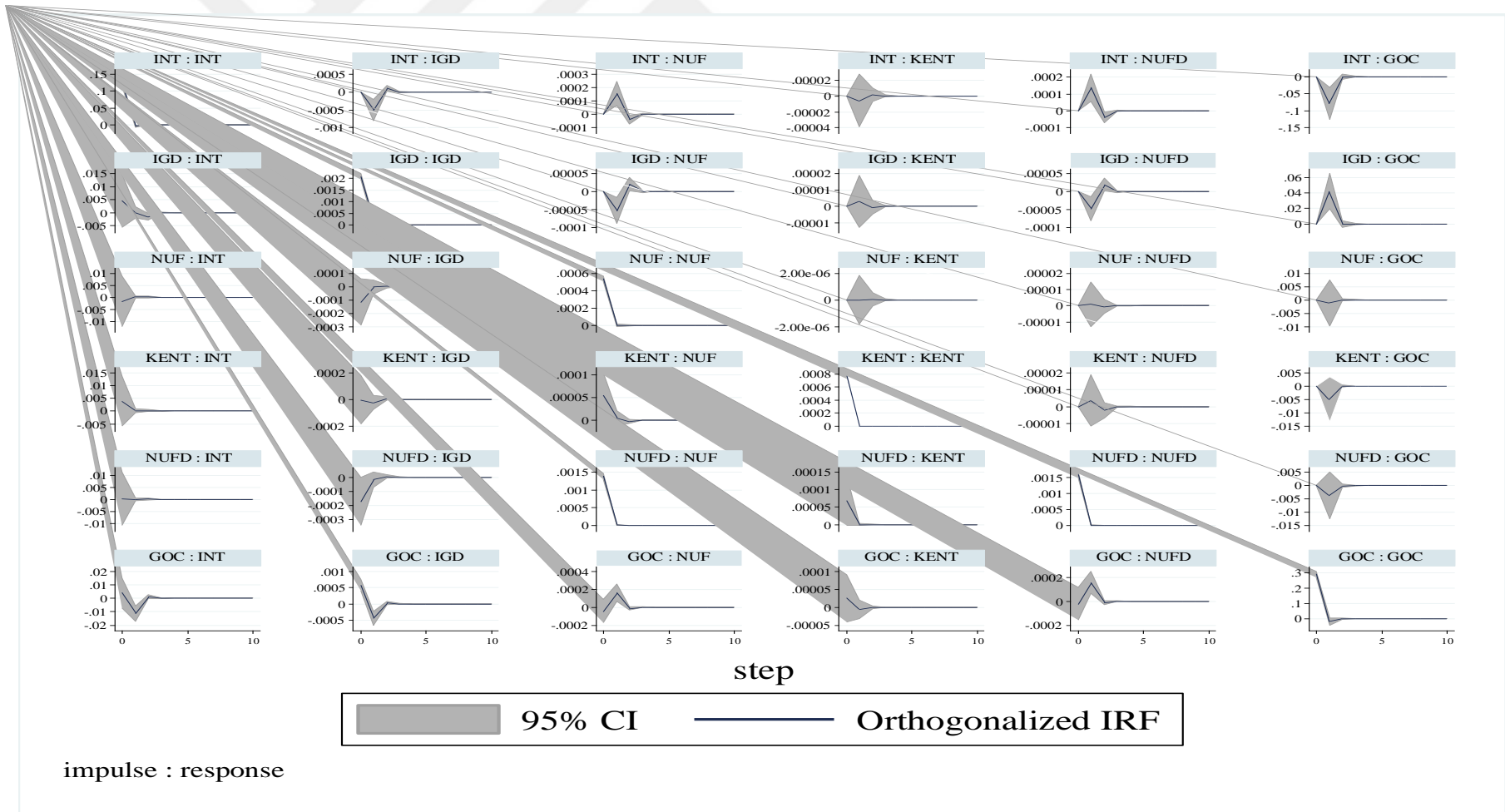
Şekil 3.1’de yer alan grafikler her bir modelin durağanlığı hakkında bilgi vermektedir. Buna göre her ne kadar model 4’te durağanlıktan bir miktar sapma gözlenirse de diğer tüm modeller tahminlerin durağanlığını doğrulamaktadır. Bu sonuç ile beraber bir sonraki aşamada etki-tepki analizi yapılarak kısa dönem dinamikleri incelenmiştir. Her bir modele ait sonuçlar Şekil 3.2, Şekil 3.3, Şekil 3.4, Şekil 3.5 ve Şekil 3.6’da sırasıyla sunulmuştur.

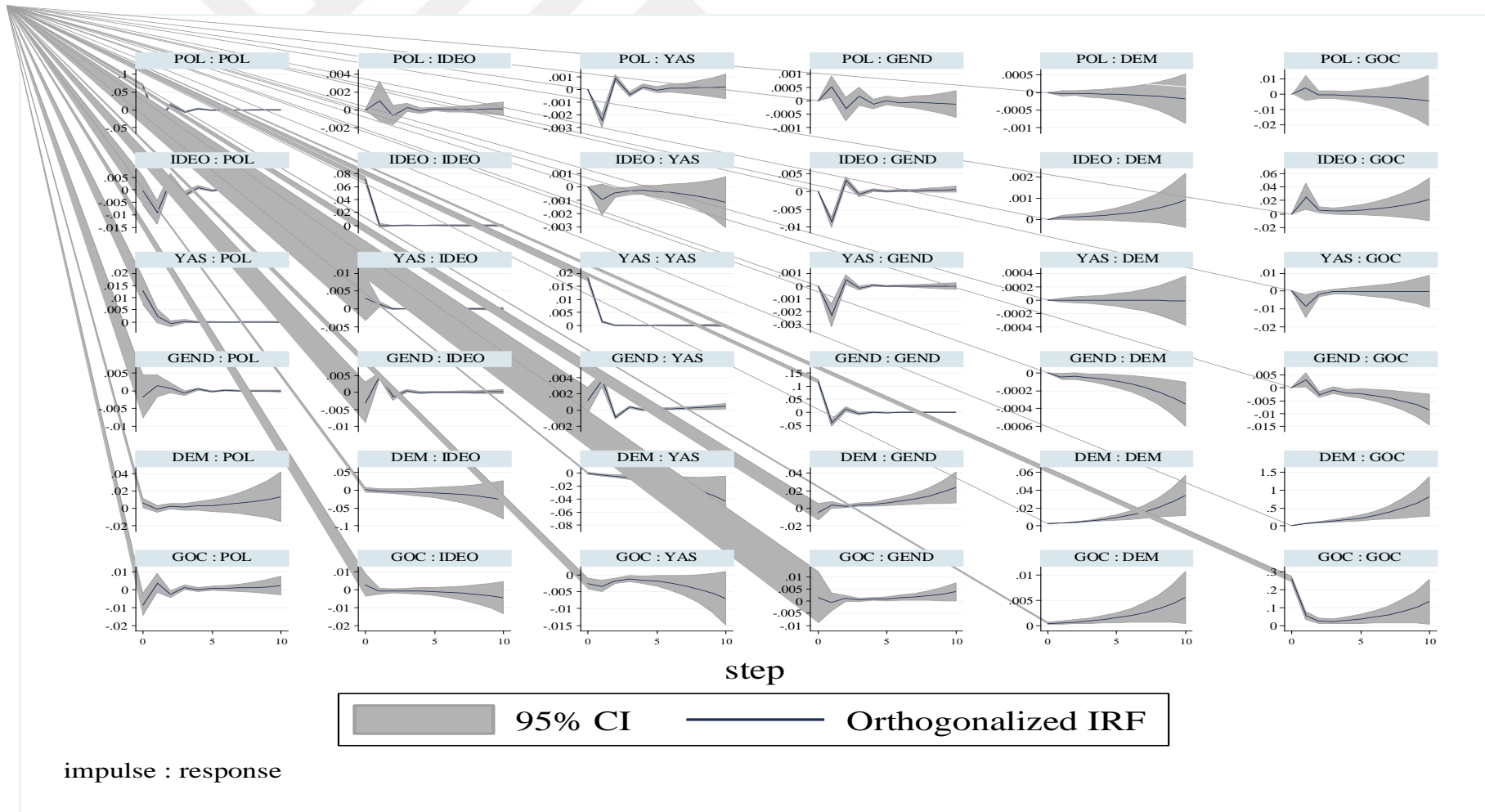
Şekil 3.2. Etki-Tepki Grafiği Model 1

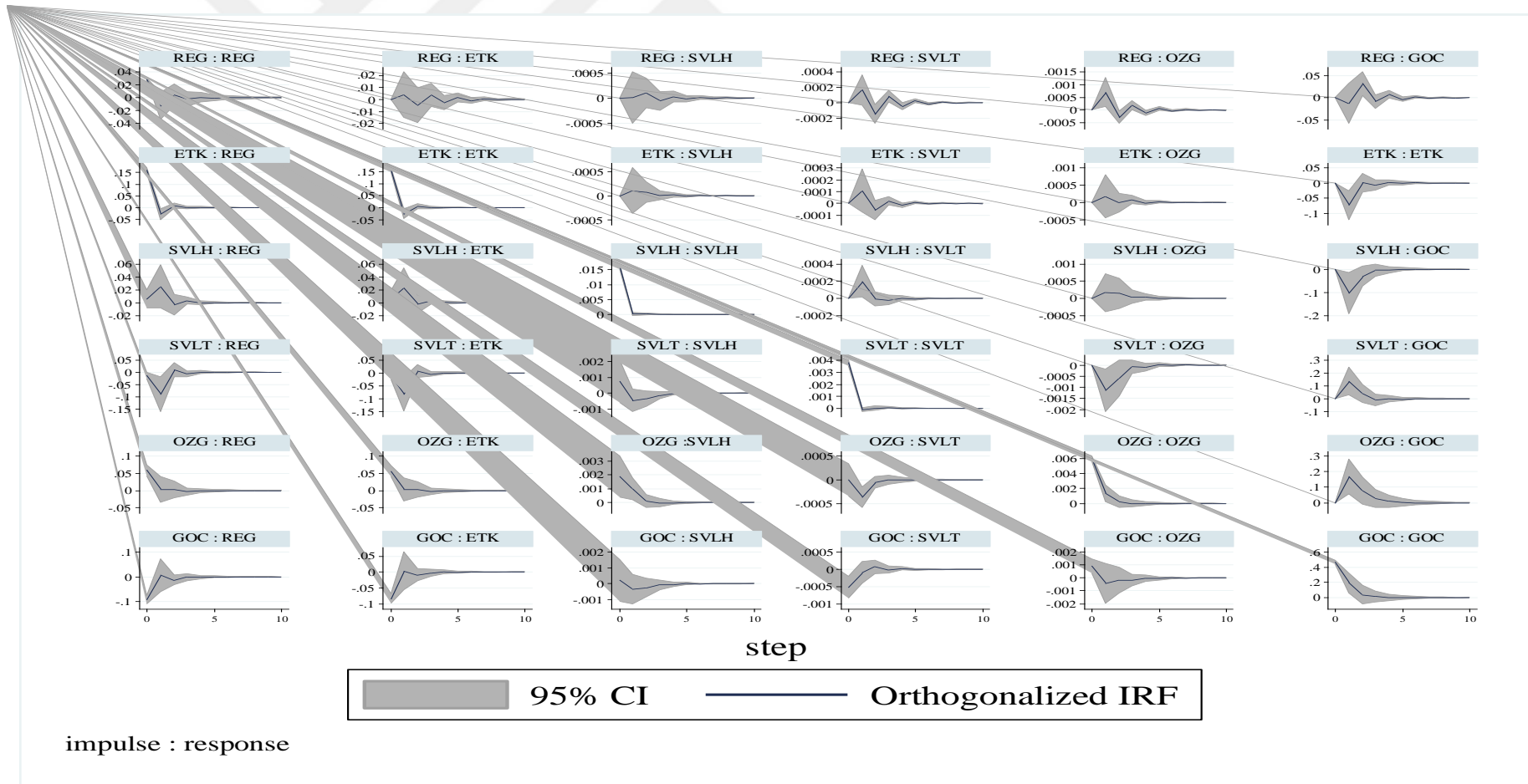
Şekil 3.3. Etki-Tepki Grafiği Model 2

Şekil 3.4. Etki-Tepki Grafığı Model 3

Şekil 3.5. Etki-Tepki Grafiği Model 4

Şekil 3.6. Etki-Tepki Grafiği Model 5

Şekil 3.2 model 1 için etki-tepki grafiklerini içermektedir. Buna göre ekonomik küreselleşmedeki bir standart sapma şoku göçmen nüfusu önce artırmakta sonra hızlı bir şekilde azaltmakta ancak bir süre sonra yeniden artırmaktadır. Sağlık harcamalarında ve kişi başına GSYH'da ortaya çıkan bir standart sapma şoku da benzer bir etki ortaya çıkarmaktadır. Ters bir tepki ise enflasyon oranı ve işsizlik oranına karşı söz konusudur. Buna göre bu iki değişkende ortaya çıkan standart sapma şoku göçmen nüfusu önce azaltmakta ardından artırmakta ve bir sonraki aşamada yatay bir ilerlemeye neden olmaktadır. Şekil 3.3 model 2 için etki-tepki grafiklerini göstermektedir. Buna göre genel olarak modelde yer alan tüm çevresel değişkenlerde ortaya çıkan bir standart sapma şoku göçmen nüfusta hafif tepkilere yol açmaktadır. Şekil 3.4'te sosyal faktörlerdeki standart sapma şoklarına karşı göçmen nüfusun tepkisi tespit edilmektedir. Buna göre internet kullanımındaki bir standart sapma şoku göçmen sayısını önce azaltmakta ancak daha sonra artırmaktadır. Benzer tepki şehirleşme ve nüfus yoğunluğu değişkenlerindeki standart sapma şoklarına karşı da ortaya çıkmakla birlikte nispeten daha hafiftir. Bunun aksine insani gelişme endeksindeki bir standart sapma şoku ise göçmen nüfusu önce artırırken ardından azaltmaktadır. Şekil 3.5 incelendiğinde demokrasi düzeyinde ortaya çıkan bir standart sapma şokuna karşı göçmen nüfusu gösteren değişkenin sürekli artan bir seyirde tepki verdiği gözlenmektedir. Buna karşın diğer grafikler etki-tepki düzeylerinin nispeten sınırlı olduğu göstermekle birlikte, politik istikrarsızlıkta, ideolojik eğilimlerde ve kadınların siyasi güçlendirilmesinde ortaya çıkan standart sapma şoku göçmen sayısını önce artırmakta ardından azaltmakta ve bir sonraki aşamada yeniden artırmaya başlamaktadır. Yasama sürecinde usulsüzlük değişkeninde ortaya çıkan bir standart sapma şoku ise göçmen nüfusu önce azaltırken ardından artırmakta ve sonra yatay bir seyir izlemektedir. Şekil 3.6'ya göre ekonomik özgürlük ve sivil toplum katılım endeksindeki bir standart sapma şoku göçmen sayısını önce artırmakta sonra azaltmaktadır. Sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliği ve hükümetin etkinliğindeki standart sapma şokları ise ters bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bunlara ek olarak regülasyonların kalitesinde ortaya çıkan bir standart sapma şokuna göçmen nüfusun tepkisi dalgalı bir seyir izlemektedir. Buna göre göçmen nüfusta önce bir miktar azalış ardından artış meydana gelmekte ve bu tepkiler azalarak devam etmektedir.

SONUÇ

Tarih boyunca insan topluluklarının hareketliliği küresel çapta önemli bir fenomen olarak kabul edilmiştir. Uluslararası göç denildiğinde bireyleri göçe yönelten zorlayıcı durumlardan bahsedilebileceği gibi gönüllü bir yer değişikliği de anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bireylerin gittikleri yerde kalma süresine bağlı olarak geçici veya kalıcı bir göç hareketi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca göç eden bireylerin nitelikleri ile ilişkili olarak işgücü göçü ve beyin göçü ayrımı yapılmaktadır. Bunlara ek olarak günümüzde önemli bir toplumsal mesele olarak üzerinde durulan yasadışı göçler uluslararası göç alanında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada uluslararası göç olarak kastedilen bireylerin çeşitli nedenlerle gönüllü olarak ülkelerini terk ederek yasal yollarla başka bir ülkeye kalıcı olarak yerleşmesidir. Bununla birlikte gerek işgücü göçü gerekse beyin göçü ayrımı yapılmaksızın göç hareketlerinin bir beşerî sermaye hareketi olduğu görüşü benimsenmiştir. Bu kapsamda çalışmada bireyleri göçe teşvik eden nedenlerin yalnızca ekonomik olmadığı, bunun yanı sıra sosyal, çevresel, politik ve kurumsal birtakım faktörlerin göç kararında etkili olacağı hipotezi sınanmıştır. Söz konusu hipotezin test edilmesi için OECD ülkelerindeki göçmen nüfusun bu ülkelere ait 2000-2017 dönemi için elde edilen ekonomik, sosyal, çevresel, kurumsal ve politik faktörlerle ilişkisi PVAR metodu uygulanarak çekici güçler yaklaşımı etrafında araştırılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda değişkenlerin ait olduğu kategoriye göre beş model oluşturulmuştur. Her bir model için PVAR prosedürü sırasıyla uygun gecikme uzunluğunun tespit edilmesi, uzun dönem katsayı tahmini, nedensellik araştırması, varyans ayrıştırması analizi, modellere ilişkin istikrar testi ve kısa dönem etki-tepki fonksiyonlarının elde edilmesi şeklinde uygulanmıştır.

Ekonomik faktörlerin göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı model 1 için elde edilen uzun dönem katsayı tahmin sonuçlarına göre GSYH ve işsizlik oranındaki artış bu ülkelerdeki göçmen nüfusu azaltırken, sağlık harcamaları ve küreselleşme düzeyinde bir gelişme göçmen nüfusu artırmaktadır. Ayrıca göçmen sayısı ile sağlık harcamaları ve küreselleşme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken, GSYH ve işsizlik oranından göç değişkenine doğru tek yönlü bir nedensel ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Varyans araştırması sonuçları ise göçteki değişimlerin kaynağı olarak GSYH ve sağlık harcamalarının etkisinin zaman içerisinde arttığını göstermiştir. Son olarak kısa dönem dinamikleri hakkında bir fikir veren etki-tepki fonksiyonları değerlendirildiğinde küreselleşmedeki bir standart sapma şoku göçmen nüfusu önce artırmakta sonra hızlı bir şekilde azaltmakta ancak bir süre sonra yeniden artırmaktadır. Sağlık harcamalarında ve kişi başına GSYH’da ortaya çıkan bir standart sapma şoku da benzer bir etki ortaya çıkarmaktadır. Enflasyon oranı ve işsizlik oranında ortaya çıkan standart sapma şoku göçmen nüfusu önce azaltmakta ardından artırmakta ve bir sonraki aşamada yatay bir ilerlemeye neden olmaktadır.

Çevresel faktörlerin göç üzerindeki etkisinin araştırıldığı model 2 için elde edilen uzun dönem katsayı tahmin sonuçlarına göre ülkelerin toplam yüzölçümü ve tarım arazi göç kararında pozitif bir etkiye sahipken, orman alanlarında artış göçmen nüfusu azaltmaktadır. Nedensellik testi sonuçlarına göre göç ile ormanlık alan ve tarıma elverişli arazi arasındaki çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu söylenebilir. Buna ek olarak arazi büyüklüğünden göç değişkenine doğru ve göç değişkeninden hava kirliliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Varyans araştırması sonuçları göçmen sayısındaki değişimlerin tüm dönemlerde esas olarak kendisinden kaynaklandığını göstermiştir. Etki-tepki fonksiyonlarına göre çevresel değişkenlerde ortaya çıkan bir standart sapma şoku göçmen nüfusta hafif tepkilere yol açmaktadır.

Sosyal faktörlerin göçmen nüfus üzerindeki etkisinin araştırıldığı model 3 sonuçları insani gelişme düzeyinin önemli bir çekici unsur olduğunu göstermiştir. Buna karşın internet kullanımı negatif etkiye sahip olmakla beraber insani gelişme düzeyinin pozitif etkisine kıyasla bu etki oldukça küçüktür. Nedensellik sonuçları göç ile internet kullanımı ve insani gelişim düzeyi arasında çift yönlü, göç değişkeninden nüfus yoğunluğu ve toplam nüfusa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu

ifade eder. Model 2 ile benzer şekilde, varyans araştırması sonuçları göçmen sayısındaki değişimlerin tüm dönemlerde esas olarak kendisinden kaynaklandığı göstermiştir. Etki-Tepki fonksiyon sonuçlarına göre internet kullanımındaki bir standart sapma şoku göçmen sayısını önce azaltmakta ancak daha sonra artırmaktadır. Benzer tepki şehirleşme ve nüfus yoğunluğu değişkenlerindeki standart sapma şoklarına karşı da ortaya çıkmakla birlikte nispeten daha hafiftir. Bunun aksine insani gelişme endeksindeki bir standart sapma şoku ise göçmen nüfusu önce artırırken ardından azaltmaktadır.

Politik faktörlerin göçmen nüfus üzerindeki etkisinin araştırıldığı model 4 sonuçlarına göre demokrasi düzeyi, kadınların politik güçlendirilmesi ve hükümet ideolojisinin sola yakınlığı bu ülkelerde göçmen nüfusu artırırken, yasama sürecinde usulsüzlük bu ülkelere göç kararını caydırıcı bir etkiye sahiptir. Nedensellik araştırması sonuçlarından demokrasi düzeyi, kadınların siyasi güçlendirilmesi ve hükümetin ideolojik eğiliminin göçün nedeni olduğu anlaşılırken, göçmen sayısı ile yasama sürecinde usulsüzlük arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Varyans ayrıştırması sonuçları demokrasi düzeyinin ilerleyen dönemlerde göçmen nüfustaki değişimlerin temel kaynağı olduğunu göstermiştir. Etki-tepki fonksiyonlarına göre demokrasi düzeyinde ortaya çıkan bir standart sapma şokuna karşı göçmen nüfusu gösteren değişken sürekli artan bir seyirde tepki vermektedir. Politik istikrarsızlıkta, ideolojik eğilimlerde ve kadınların siyasi güçlendirilmesinde ortaya çıkan standart sapma şoku göçmen sayısını önce artırmakta ardından azaltmakta ve bir sonraki aşamada yeniden artırmaya başlamaktadır. Yasama sürecinde usulsüzlük değişkeninde ortaya çıkan bir standart sapma şoku ise göçmen nüfusu önce azaltırken ardından artırmakta ve sonra yatay bir seyir izlemektedir.

Son olarak kurumsal faktörlerin göç üzerindeki etkisinin ele alındığı model 5 sonuçlarına göre ekonomik özgürlüklerin ve sivil toplum katılım endeksinin bireylerin OECD ülkelerine göç etmesinin önemi birer nedeni olduğu yapılan analiz ile belirlenmiştir. Buna ek olarak sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliğinin göç üzerindeki caydırıcılığı dikkat çekici bir sonuç olmakla beraber söz konusu negatif etkisinin derecesi ekonomik özgürlükler ve sivil toplum katılım

endeksinin etkisine kıyasla oldukça düşüktür. Nedensellik testine ilişkin bulgular ekonomik özgürlük, sivil toplum katılım endeksi ve sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliğinden göçmen nüfusa doğru tek yönlü nedenselliği ortaya koymaktadır. Varyans araştırması sonuçlarına göre göçmen nüfustaki değişmelerin asıl nedeni kendisinde meydana gelen değişikliklerdir. Etki-tepki grafiklerine göre ise ekonomik özgürlük ve sivil toplum katılım endeksindeki bir standart sapma şoku göçmen sayısını önce artırmakta sonra azaltmaktadır. Sivil haklara erişim bakımından sosyal sınıf eşitliği ve hükümetin etkinliğindeki standart sapma şokları ise tersi bir etki ortaya çıkarmaktadır. Regülasyonların kalitesinde ortaya çıkan bir standart sapma şokuna göçmen nüfusun tepkisi dalgalı bir seyir izlemektedir.

Çalışma ile ilgili literatüre sağlanan en büyük katkı uluslararası göçün çekici faktörler bağlamında nedenlerine yönelik farklı kategorilerden verilerle ilk defa bu denli kapsamlı sonuçlar sunulmasıdır. Sonuçlar göçe neden olan dinamiklerin tartışılmasında en çok göz önünde bulundurulmuş ekonomik faktörlerin yanı sıra birçok farklı değişkenin de bireylerin göç kararındaki etkisinin araştırılmasında dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sayede özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru alınan göç kararında nispeten gelişmiş ülkelerin hangi özelliklerinin ağır bastığı anlaşılabilir kaynak ülkelerin bu göçün önüne geçmek ve/veya tersine göçü teşvik etmek için politikalar geliştirmesi olanağı sunulmaktadır. Bununla birlikte sonuçlar, ev sahibi ülkelere göç kararında çekici unsurlar olarak göz önüne alınan faktörlerin bu ülkelerdeki göçmen nüfus artışından ne yönde ve ne ölçüde etkilendiğini ortaya koyarak, göçmen nüfusun bu ülkelerdeki olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi ve/veya olumlu etkilerinin göç yönetim politikaları ile desteklenmesine yönelik uygulamalara ışık tutmaktadır. Dolayısıyla elde edilen bulgular hem kaynak ülkeler hem de ev sahibi ülkelere yönelik bir takım politika çıkarımları yapılmasını mümkün kılmaktadır.

Kaynak ülkeler için temel politika çıkarımları şu şekildedir:

i. Ekonomik faktörler bakımından bu ülkelerde sağlık harcamalarında bir iyileştirme sağlanması ve ekonomik küreselleşme artışının gerçekleştirilmesinin yanı sıra istihdam artırıcı politikalara ağırlık verilmesi bu ülkelere doğru

göç kararında caydırıcı olabilecektir. Buna bağlı olarak, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlık alanında reformlar yapılması, ekonomik küreselleşmeye odaklanan dış politikaların benimsenmesi ve küresel entegrasyonun artırılarak refah düzeyinin yükseltilmesi başlıca öncelikler olarak sıralanabilir. Öte yandan, özellikle sağlık alanında harcamalara ağırlık verilmesi ve istihdam yaratıcı politikaların hayata geçirilmesi ekonomik büyüme ile bağlantılıdır. Ekonomik büyüme artışının OECD ülkelerinde göçmen nüfusu azaltıcı etkisi bu ülkelerde ekonomik durumun iyileşmesi ile yabancı işgücüne ihtiyacın azalması ve etnik, kültürel ve sosyal birtakım sorunların önüne geçmek için sınırların kapatılması ve söz konusu ülkelere giriş koşullarının ağırlaştırılmasının bir sonucu olduğu göz önüne alınmalıdır.

ii. Çevresel faktörler için elde edilen sonuçlardan yola çıkarak özellikle tarıma elverişli alanların korunması ve iyileştirilmesi politikaları kaynak ülkelerden göçün önlenmesini destekleyici bir önlem olarak görülebilir. Nitekim, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan işgücünün imar planları, çevresel koşullar ve tarımdaki düşük gelir düzeyi gibi nedenlerle işsiz kalması durumunda tarıma elverişli alanlara yönelmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla kaynak ülkelerin tarımsal reformları göç politikalarında göz önüne alması gerekmektedir. Orman alanlarına ilişkin sonuçtan hareketle bireylerin göç kararı vermesinde yerleşim yerlerinin yeterli olması önemli bir kriter olarak kabul edilebilmektedir. Buna bağlı olarak, ev sahibi ülkelerde bireylerin mevcut nüfusun barınma ihtiyaçlarını göz önüne bulundurması ve buna uygun imar ve şehirleşme planlarını hayata geçirmesi gerekmektedir.

iii. Sosyal faktörler kategorisinde değerlendirilen insani gelişme düzeyinin bireylerin göç kararı üzerindeki etkisi kayda değer bir sonuçtur. Bu sonuca bağlı olarak bireylerin mutlak bir şekilde ekonomik zenginlik veya ekonomik büyüme güdüsüyle karar vermediği, büyümenin yanı sıra arzu ettikleri refah artışına ulaşmak istedikleri söylenebilir. Dolayısıyla insani gelişme için gerekli olan gelir artışının ötesinde bireylerin sağlık ve eğitim fırsatları bakımından eşit imkân ve özgürlüğe sahip olmasının garanti edilmesi kaynak ülkelerin başlıca göç politikalarından biri olmalıdır. Sonuç olarak insani gelişme düzeyini artırmak için bir ön koşul olan gelir düzeyini artırıcı politikalara ek olarak yasal mevzuatlarla bireylerin eşit eğitim ve sağlık hizmeti alma hakkına sahip olma güvencesi sağlanmalıdır.

iv. Politik faktörler olarak değerlendirilen demokrasi düzeyi, kadınların politik güçlendirilmesi ve hükümet ideolojisinin sola yakınlığının ev sahibi ülkelerde göçmen nüfusu artırıcı etkisi göz önüne alındığında kaynak ülkelerin siyasi alanda da birtakım reformları gündeme getirmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla demokrasi ile yönetilen kaynak ülkelerde demokratik devlet anlayışından taviz verilmeyerek din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşların yönetimde eşit söz sahibi olduğu, yasama, yürütme ve yargı organlarının güçler ayrılığı ilkesine uyumluluğu ve seçimlerin halk oylarına dayalı olarak oy çokluğu esasına uygun yapılması garanti edilmelidir. Demokrasi anlayışından uzak ve yoğun göç veren kaynak ülkelerin bu hususları dikkate alarak siyasi reformlar gerçekleştirmesi beşerî sermaye kayıplarının önüne geçilmesinde gereklidir. Demokrasi ile bağlantılı olarak sosyalist politikaların hükümet ideolojisinde yer alması göç hareketlerini kaynak ülkelerde sınırlayan bir başka uygulama olarak kabul edilebilir. Ancak günümüzde özek sektörün tamamen üretimden dışlanması mümkün olmamakla beraber en azından elektrik, su, ulaşım gibi temel hizmetlerin kamu kurumları tarafından sağlanması bireylerin refahını olumlu etkileyen bir sistem olarak kabul edilebilir. Ayrıca göçmen nüfus içerisinde kadınların önemli bir paya sahip olduğu göz önüne alındığında, günümüzde kadınların her alanda olduğu gibi siyasi alanda da birtakım imkanlara sahip olma arzusu onların göç kararını şekillendiren önemli bir unsur olarak kabul edilebilmektedir. Buna bağlı olarak kadınları baskı altında tutan, erkek egemen ve kadın haklarının ikinci planda olduğu bir kurumsal düzenden vazgeçilerek kadınların siyasette yer almasını teşvik eden toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikalar uygulanmalıdır.

v. Kurumsal faktör olarak ekonomik özgürlük göç için çekici bir unsur olduğundan kaynak ülkelerde bireylerin hem kendi emek güçleri hem de sahip olduğu mallar üzerindeki hakları garanti altına alınmalıdır. Bu ise bireylere çalışma özürlüğü, elde ettikleri geliri harcama ve yatırım yapma özgürlüğünün sağlanması ile mümkündür. Dolayısıyla özel mülkiyet haklarının korunması ve geliştirilmesi ile birlikte bireylere sözleşme yapma serbestisi tanınması yönünde atılacak adımlar bu alanda önemli girişimler olduğundan ülkenin ekonomik özgürlük düzeyini artıracaktır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarına katılımın bireylerin göç kararındaki etkisi göz önüne alındığında, sivil toplum kuruluşlarına katılımı destekleyen projelerin hayata

geçirilmesi aynı zamanda toplumsal refah artışına katkıda bulunarak kaynak ülkelerdeki göç süreçlerini tersine çevirebilecektir. Bu kapsamda, ülkelerin sivil toplumun desteklenmesi için oluşturulan uluslararası destek programlarından (Avrupa Birliği Hibe programları gibi) faydalanması ve yurtiçi politikalarla süreçlere katkıda bulunması gerekmektedir.

Ev sahibi ülkeler açısından göçmen nüfus işgücü açığının yabancı nüfus ile karşılanması anlamı taşımakla beraber, göçmenlerin sahip olduğu nitelikler ve ülke nüfusunun ulaştığı seviyeye bağlı olarak bir takım fırsat ve riskleri gündeme getirmektedir. Bu kapsamda, ulaşılan ampirik sonuçlardan hareketle ev sahibi ülkelere yönelik politika çıkarımları şu şekildedir:

i. Öncelikle nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan kaynak tahsisinde dengesizlikler bireylerin refah artışına katkıda bulunan sağlık harcamalarının azalmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla refah önceliği garanti altına alınmalı ve nüfusun uzun vadedeki ekonomik katkısını artırıcı şekilde sağlık sektörüne yapılan yatırımların ağırlığı artırılmalıdır. Böylece göçmen nüfus artışının ev sahibi ülkelerde insani gelişim düzeyini düşürücü etkisi de hafifletilmiş olacaktır.

ii. Göçmen nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan olumsuz etkiler çevresel koşullar üzerinde belirgin olarak hissedilmektedir. Nitekim göçmen nüfus arttıkça ev sahibi ülkelerde emisyon düzeylerinin arttığı, orman alanlarının ve tarıma elverişli arazilerin ise azaldığı gözlenmiştir. Bu sonuç göçün ev sahibi ülkelere en büyük maliyeti olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, beşerî sermaye açığının göçmen nüfus ile karşılanması ekonomik kalkınma açısından kısa vadede olumlu sonuçlar verse dahi uzun vadede sürdürülebilirlikten sapmalar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ev sahibi ülkeler göç süreçlerini yönetirken nüfusun sürdürülebilir kalkınmaya zarar verecek boyutlara ulaşmasını engellemelidir. Ayrıca göçmenlerin ev sahibi ülkelerde düzensiz bir şekilde yerleşmesinin yani çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak göçmen nüfusun gittikleri ülkedeki kurumsal ve sosyal düzene ayak uydurması için gerekli entegrasyon programları hayata geçirilmelidir. Nitekim, göçmenlerin çevresel önemin göz ardı edildiği, aile planlamasının olmadığı az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere göç ettiği göz önüne

alındığında söz konusu entegrasyon programlarının uygulanması kritik bir öneme sahip olmaktadır.

iii. Göçmen nüfusun ev sahibi ülkelerde ortaya çıkardığı maliyetlerin yanı sıra bu ülkelerde genç işgücü ihtiyacını büyük ölçüde karşıladığı göz önüne alındığında, bu ülkelere göçü teşvik ettiği ampirik bulgularla ortaya konan değişkenlere yönelik tüm iyileştirici ve geliştirici politikalar uzun vadede bu ülkeleri daha çok vasıflı bireyler için çekici birer yerleşim bölgesi haline getirmektedir. Böylece söz konusu ülkeler beyin göçüne ev sahipliği imkânı elde ederek uzun vadeli kalkınma düzeylerini de artırma şansı bulacaklardır.

Bu tez uluslararası göçün nedenlerini farklı perspektiflerden ele alarak detaylı ampirik bulgularla desteklenen argümanlar ortaya koymuştur. Bu sayede esasında ekonomik güdülerle gerçekleştiği görüşü genel kabul görmüş olan göç olgusuna güncel bir bakış açısı sunulmuştur. Nitekim, günümüzde farklı kategorilerden çeşitli göstergelerin ölçüm yöntemlerinin mevcut olması böylesi bir araştırmanın yapılmasına imkân sağlamıştır. Dolayısıyla gelecek çalışmalarda temelinde insan faktörü olan göç olgusunun farklı kategorilerden pek çok değişkenle bağlantısının birlikte ele alınması muhtemel göç politikalarının şekillenmesinde faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abrigo MRM, Love, I (2015) Estimation of panel vector autoregressive in Stata: A package of programs. Web: <http://paneldataconference2015.ceu.hu/Program/Michael-Abrigo.pdf>.
- Acar EÖ (2017) An outline of skilled emigration from Turkey to OECD countries: A panel data analysis. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi* 3(1): 1-16.
- Akeju DO (2013) Agriculture and migration. The Encyclopedia of Global Human Migration, Edited by Immanuel Ness.
- Alesina A, Özler S, Swagel P (1996) Political instability and economic growth. *Journal of Economic Growth* 1: 189:211.
- Alesina A, Perotti R (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European Economic Review* 40: 1203-1228.
- Aluttis C, Bishaw T, Frank MW (2014) The workforce for health in a globalized context- global shortages and international migration. *Global Health Action* 7(1): 23611.
- Arango J (2000) Explaining migration: A critical view. *International Social Science Journal* 52: 283-296.
- Arif I (2020) The determinants of international migration: Unbundling the role of economic, political and social institutions. *The World Economy* 43(6): 1699-1729.
- Aslan S (2010) Sivil toplum ve demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15(2): 357-374.
- Aydemir S, Şahin MC (2017) Tek Tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Göç teorileri açısından bir analiz. *Journal of Islamic Research* 28(3): 359-371.
- Azad K (2020). The effect of democracy on migration: A panel data approach. MPRA Paper No. 105058.
- Bakırtaş T, Kandemir O (2010) Gelişmekte olan ülkeler ve beyin göçü: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 18(3): 961-974.
- Baldwin-Edwards M (2008) Towards a theory of illegal migration: Historical and structural components. *Third World Quarterly* 29(7): 1449-1459.

- Balthazar KR (2012) The socioeconomic determinants of crime: the case of Texas. Yüksek Lisans Tezi, Universidade Católica Portuguesa, Department of Economics.
- Banulescu-Bogdan N (2011) The role of çivil society in EU migration policy: Perspectives on the European Union's engagement in its neighborhood. Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/pubs/EUcivilsociety.pdf>
- Bauier TK, Sinning MG (2011) The saving behaviour of temporary and permanent migrants in Germany. *Journal of Population Economics* 24: 421-449.
- Beine M, Docquier F, Schiff M (2008) Brain drain and its determinants: A major issue for small states. IZA Discussion Paper No: 3398.
- Bell M, Ward G (2000) Comparing temporary mobility with permanent migration. *Tourism Geographies* 2(1): 97-107.
- Berlemann M, Steinhardt MF (2017) Climate change, natural disasters, and migration-a survey of the empirical evidence. *CESifo Economic Studies* 63(4): 353-358.
- Bildirici M, Orcan M, Sunal S, Aykaç E (2005) Determinants of Human Capital Theory, Growth and Brain Drain; An Econometric Analysis for 77 Countries. *Applied Econometrics and International Development* 5(2): 109-140.
- Birinci A (1998) Nüfus artışının ekonomiye yaptığı etkiler açısından değerlendirilmesi ve Türkiye'deki yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 29(1): 153-162.
- Boubtane E, Coulibaly D, Rault C (2013) Immigration, unemployment and GDP in the host country: Bootstrap panel Granger causality analysis on OECD countries. *Economic Modelling* 33: 261-269.
- Bove V, Efthyvoulou G, Pickard H (2020) Government ideology and international migration. Sheffield Economic Research Paper Series No. 2020004.
- Brooks C, Manza J, Cohen ED (2016) Political ideology and immigrant acceptance. *SOCIUS: Sociological Research for a Dynamic World*, 2: 1-12.
- Canova C, Ciccarelli M (2013) Panel vector autoregressive models: A survey. European Central Bank Working Paper Series No: 1507

- Cebula RJ, Clark JR (2011). Migration, economic freedom, and personal freedom: An empirical analysis. *The Journal of Private Enterprise*, 27(1), 43-62.
- Chen, JJ, Kosec K, Mueller V (2019) Temporary and permanent migrant selection: Theory and evidence of ability-search cost dynamics. *Review of Development Economics* 23: 1477-1519.
- Clemens, MA (2014) Does developments reduce migration?. IZA Discussion Papers, No. 8592.
- Çağlayan S (2006) Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17: 67-91.
- Çelik F (2006) İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 27(Temmuz-Aralık): 149-170.
- Dao TH, Docquier F, Parsons C, Peri G (2018) Migration and developments: Dissecting the anatomy of the mobility transition. *Journal of Development Economics* 132: 88-101.
- Demirhan Y, Aslan S (2015) Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum* 5(9): 23-62.
- Deniz, T (2015) Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 18(1): 175-204.
- Deshingkar P, Grimm S (2005) Internal migration and development: A global perspective. IOM International Organization for Migration, IOM Migration Research Series No. 19.
- Devendra C (2012) Climate change threats and effects: Challenges for agriculture and food security. ASM Series on Climate Change.
- Dimant E, Krieger T, Meierrieks D (2013) The effect of corruption on migration, 1985-2000. *Applied Economics Letters* 20(13): 1270-1274.
- Djafar F, Hassan MKH (2012) Dynamics of push and pull factors of migrant workers in developing countries: The case of Indonesian workers in Malaysia. *Journal of Economics and Behavioral Studies* 4(12): 703-711.

- Docquier F, Peri G, Ruysen I (2014) The cross-country determinants of potential and actual migration. *International Migration Review* 48: 37-99.
- Drabo A, Myabe LM (2011) Climate change, natural disasters and migration: An empirical analysis in developing countries. IZA Discussion Paper, No: 5927.
- Drazenovic I, Kunovac M, Pripuzic D (2018) Dynamics and determinants of migration - The case of Croatia and experience of new EU member states. *The Twenty-Fourth Dubrovnik Economic Conference*. Dubrovnic, Croatia. June 3-5.
- Duffy D, FitzGerald J, Kearney I (2005) Rising house prices in an open labour market. ESRI Working Paper No: 166.
- Dutta N, Roy S (2011) Do potential skilled emigrants care about political stability at home?. *Review of Development Economics* 15(3): 442-457.
- Fan Q, Klaiber HA, Fisher-Vanden, K (2016) Does Extreme weather drive interregional brain drain in the U.S.? Evidence from a sorting model. *Land Economics* 92(2): 363-388.
- Freimane R, Balina S (2016) Research and development expenditures and economic growth in the EU: A panel data analysis. *Economics and Business* 29: 5-11.
- Furuoka F (2009) Population growth and economic developments: New empirical evidence from Thailand. *Economic Bulletin* 29(1): 1-14.
- Giulietti C, Guzi M, Kahanec M, Zimmermann KF (2013) Unemployment benefits and immigration: Evidence from the EU. *International Journal of Manpower* 34(1): 24-38.
- Givens TE (2007) Immigrant integration in Europe: Empirical Research. *Annual Review of Political Science* 10: 67-83.
- Gomez MG, Giraldez MSO (2017) The causality between economic growth and immigration in EU/EFTA member states. Universtida de Vigo Departamento de Economia Aplicada Working Paper No: 17/01.
- Görgün M (2017) Küreselleşme sürecinde göçmen ilişkileri ağının önemi. *Süleyman Demirel üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22(Göç Özel Sayısı): 1317-1327.

- Granger CWJ (1969) Investing causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica* 37(3):424-438
- Grau AJG, Lopez FR (2017) Determinants of immigration in Europe. The relevance of life expectancy and environmental sustainability. *Sustainability* 9: 1093.
- Guilmoto CZ, Sandron F (2001) The internal dynamics of migration networks in developing countries {Population, 1,2000}. In: Population, an English selection, 13e année, n^o2, 135-164.
- Güllüpinar F (2012) Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 4: 53-85.
- Haas H (2010) The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10): 1587-1617.
- Haas H (2011) The determinants of international migration conceptualising policy, origin and destination effects. International Migration Institute Working Papers No: 32.
- Haas HD (2007) Migration and developments: A theoretical perspective. Center of Migration, Citizenship, and Development Working paper No. 29.
- Hagen-Zanker J (2008) Why do people migrate? A review of the theoretical literature. Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No: MGSOG/2008/WP002.
- Handler H (2018) Economic links between education and migration: An overview. MPRA Working Paper No: 87246.
- Heywood A (2013) *Siyasi İdeolojiler Bir Giriş* (Adres Yayınları, Ankara).
- Hiscock P (2013) *The encyclopedia of global human migration içinde Early old World migrations of homo sapiens: archaeology* (Blackwell Yayınevi).
- Im KS, Pesaran MH, Shin Y (2003) Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics* 115(1): 53-74.
- International Labour Office (2010). International labour migration A rights-based approach. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_208594.pdf

- International Organization for Migration (2008). IOM and labour migration. https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/IDM/Labour-Migration-Infosheet-2008.pdf
- Ivic MM (2015) Economic growth and development. *Journal of Process Management-New Technologies, International* 3(1): 55-62.
- Jennissen R (2013) Economic determinants of net international migration in Western Europe. *European Journal of Population* 19: 171-198.
- Jolly S, Reeves H (2005) Gender and migration. BRIDGE development-gender, Overview Report. <https://www.ssatp.org/sites/ssatp/files/publications/HTML/Gender-RG/Source%20%20documents/Technical%20Reports/Gender%20Research/TEGEN7%20BRIDGE%20Gender%20and%20Migration%20Overview.pdf>
- Just A (2019) Political regimes and immigrant party preferences. *Comparative Political Studies* 52(5): 651-686.
- Kızılgöl Ö, Selim S (2017) Socio-economic and demographic determinants of crime by panel count data analysis: The case of EU 28 and Turkey. *Journal of Business, Economics and Finance* 6(1): 31-41.
- Kleven H, Landais C, Saez E (2010) Taxation and international migration of superstars: Evidence from the European football market. NBER Working Paper No: 16545.
- Kumar N, Sidhu AS (2005) Pull and push factors in labour migration: A study of Brick-Kiln workers in Punjab. *Indian Journal of Industrial Relations* 41(2): 221-232.
- Kurekova L (2011) Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows. Paper presented at the interdisciplinary Conference on Migration, Economic Change, Social Challenge. Retrieved from file:///C:/Users/Buket/Downloads/Theories_of_migration_Conceptual_review_and_empiri.pdf
- Lee ES (1966) A theory of migration. *Demography* 3(1): 47-57.
- Liebig T, Sousa-Poza A (2006) The influence of taxes on migration: Evidence from Switzerland. *Cambridge Journal of Economics* 30: 235-252.

- Liu Y, Yamauchi F (2014) Population density, migration, and the returns to human capital and land: Insights from Indonesia. *Food Policy* 48: 182-193.
- Liu Z, Yu L (2020) Stay or leave? The role of air pollution in urban migration choices. *Ecological Economics* 177: 106780.
- Love I, Zicchino L (2006) Financial development and dynamic investment behavior: Evidence from panel VAR. *The Quarterly review of Economics and Finance* 46:190-210.
- Lucas REB (2008) International labor migration in a globalizing economy. Carnegie Papers No. 92. https://carnegieendowment.org/files/international_migration_globalizing_economy.pdf
- Mankiw N, Gregory DR, Weil DN (1992) A contribution to the empirics of economic growth. *Quarterly Journal of Economics* 107(2): 407-437.
- Martin S (2010) Forced migration, the refugee regime and the responsibility to Protect. *Global Responsibility to Protect 2*: 38-59.
- Massey DS, Arango J, Hugo G, Kouaouci A, Pellegrino A, Taylor JE (1993) Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review* 19(3): 431-466.
- Mayda AM (2010) International migration: A panel data analysis of the determinants of bilateral flows. *Journal of Population Economics* 23(4): 1249-1274.
- Mazı F, Tan M (2009) Nüfus artışı, kaynak tüketimi ve çevre. *Mevzuat Dergisi*, 12(136).
- McBrien JL (2017) Refugees, asylum seekers, and other immigrants: Help for teachers with problematic definitions. *Social Studies Research and Practice* 12(2): 113-124.
- Merkle O, Reinold J, Siegel M (2017) A study on the link between corruption and the causes of migration and forced displacement. <https://i.unu.edu/media/migration.unu.edu/publication/4597/A-Study-on-the-Link-between-Corruption-and-the-Causes-of-Migration-and-Forced-Displacement.pdf>
- Michael P (1979) *Birds of Passage. Migrant, Labour and Industrial Societies* (Cambridge University Press, Cambridge)

- Miron J (2010) The negative consequences of government expenditure. Mercatus Center Working Paper No: 10-55.
- Money J (1999) *Fences and Neighbors: The Political Geography of Immigration Control* (Cornell University Press).
- Myint U (2000) Corruption: Causes, consequences and cures. *Asia-Pacific Development Journal* 7(2): 33-58.
- Naik A, Stigter E, Laczko F (2007) Migration, developments and natural disasters: Insights from the Indian Ocean Tsunami. IOM Migration Research Series, No. 30.
- Nakosteen RA, Zimmer MA (1980) Migration and income: The question of self-selection. *Southern Economic Journal* 46: 840-851.
- Naude W (2010) The determinants of migration from Sub-Saharan African countries. *Journal of African Economies* 19(3): 330-356.
- Nautiyal SKJC, Berry RA (1996) Forests and economic welfare. *Journal of Economic Studies* 23(2): 31-43.
- Nayak P (2008) Human developments: Conceptual and measurement. In: P. Nayak, *Growth and Human Development in North East India*, pp. 3-18, New Delhi: Oxford University Press.
- OECD (2006) OECD Information Technology Outlook 2006. <https://www.oecd.org/sti/oecdinformationtechnologyoutlook2006.htm>
- OECD (2008) The Global Competition for Talent: Mobility of the Highly Skilled. <https://www.oecd.org/sti/inno/theglobalcompetitionfortalentmobilityofthehighlyskilled.htm>
- OECD (2019) Environment at a Glance: Climate Change. <https://www.oecd.org/environment/environment-at-a-glance/Climate-Change-Archive-December-2019.pdf>
- Osaki-Tomita K (2017) Revisiting the concepts, definitions and data sources of international migration in the context of the 2030 agenda for sustainable development. <https://www.un.org/en/development/desa/population/events/pdf/expert/27/papers/II/paper-Osaki-final.pdf>

- Pesaran MH (2007) A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics* 22(2): 265-312
- Petersen W (1958) A general typology of migration. *American Sociology Review* 23(3): 256-266.
- Peterson EWF (2017) The role of population in economic growth. *SAGE Open* 7: 1-15.
- Popkin G (2019) The forest question. *Nature* 565: 280-282.
- Piguet E, Pecout A, Guchteneire P (2011) Migration and climate change: An overview. *Refugee Survey Quarterly* 33(3): 1-23.
- Ravenstein EG (1885) The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London* 48(2): 167-235.
- Ravenstein EG (1989) The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society* 52(2): 241-305.
- Reed H (2018) Forced migration and undocumented migration and development. United Nations Expert Group Meeting for the Review and Appraisal of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development and Its Contribution to the Follow-up and Review of the 2030 Agenda for Sustainable Development, New York, 1-2 November 2018.
- Renas SM, Kumar R (1978) The cost of living, labor market opportunities, and the migration decision: A case of misspecification?. *The Annals of Regional Science* 17: 94-97.
- Renzaho AMN (2016) *Globalisation, Migration and Health Challenges and Opportunities* (Imperial College Press)
- Romer PM (1994) The origins of endogenous growth. *Journal of Economic Perspectives* 8(1): 3-22.
- Rosenzweig, MR (2008) Higher education and migration: Brain drain and sharing skills in the region.
- Rude B, Niederhöfer B, Ferrara F (2021) Deforestation and migration. *CESifo Forum* 22: 49-57.

- Salvo MD, Begalli D, Signorello G (2013) Measuring the effect of climate change on agriculture: A literature review of analytical models. *Journal of Development and Agricultural Economics* 5(12): 499-509.
- Saraçoğlu DŞ, Roe TL (2018) Regional cost-of-living differentials, rural-urban migration, and the contribution to economic growth. *Papers in Regional Science* 98(2): 973-995.
- Sarı S, Ay A, Köksal M (2019) İşsizlik ve göç arasındaki ilişki: OECD ülkeleri uygulaması (2008-2018). International Conference on Eurasian Economies Session 4B: Büyüme, 204-211.
- Sheer A, Shouping L, Sidra F, Sharif A (2018). Impact of crime on social-economic development: A study of Karachi. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)* 3(3): 148-159.
- Skeldon R (2009) Managing irregular migration as a negative factor in the developments of Eastern Asia. ILO Asian Regional Programme on Governance of Labour Migration. Working Paper No. 18.
- Skuflic L, Vuckovic V (2018) The effect of emigration on unemployment rates: The case of EU emigrant countries. *Economic Research-Ekonomska Istrazivanja* 31(1): 1826-1836.
- Solimano A (2009) Migration and democracy: Issues for Latin America and Europe at a time of global recession. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/the-role-of-the-european-union-in-democracy-building/eu-democracy-building-discussion-paper-15.pdf>
- Stanton EA (2007) The human developments index: A history. Political Economy Research Institute Working Paper Series No: 127.
- Thet KK (2014) Pull and push factors of migration: A case study in the urban area of Monywa Township, Mynmar. *News from the World of Statistics*, 1(4).
- Tiebout C (1956) A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy* 64(5): 416-424.

- Todaro MP (1980) *Population and Economic Change in Developing Countries (Bölüm adı: Internal migration in developing countries: A survey* (University of Chicago Press).
- United Nations (1998) Recommendations on statistics of international migration, Revision 1. Statistical Papers, Series M, No. 58, Sales No E.98.XVII.14.
- Ünal LI (1991) İşgücü piyasalarında eğitimsel niteliklerin rolü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 24(2): 747-764.
- Ünver M, Bakırtaş İ (2008) Suçun ekonomik analizi: Genel bir değerlendirme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20: 35-56.
- Vadean FP, Piracha M (2009) Circular migration or permanent return: What determines different forms of migration?. IZA Discussion paper No. 4287.
- Wadycki WJ (1975) Stouffer's model of migration: A comparison of interstate and metropolitan flows. *Demography* 12(1): 121-128.
- Wickramasinghe AAIN, Wimalaratana W (2016) International migration and migration theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences* 1(5): 13-32.
- World Health Organization (2003) International migration, health & human rights. Health & Human Rights Publication Series, Issue 4.
- Zetter R (2014) Protecting forced migrants: A state of the art report of concepts, challenges and ways forward. Migration Reports.